शिशुपालवधम्

Exported from ambuda.org on 2025-12-23 07:27:32 UTC

1.1

श्रियः पति श्रीमति शासितुं जगज्जगन्निवासो वसुदेवसद्मनि ।वसन् ददर्शावतरन्तमम्बराद्धिरण्यगर्भाङ्गभुवं मुनिं हरिः ॥ १ ॥

1.2

गतं तिरश्चीनमनूरुसारथेः प्रसिद्धमूर्ध्वज्वलनं हविर्भुजः ।पतत्यधो धाम विसारि सर्वतः किमेतदित्याकुलमीक्षितं जनैः ॥ २ ॥

1.3

चयस्त्विषामित्यवधारितं पुरा ततः शरीरीति विभाविताकृतिम् ।विभुर्विभक्तावयवं पुमानिति क्रमादमुं नारद इत्यबोधि सः ॥ ३ ॥

1.4

नवानधो ऽधो बृहतः पयोधरान् समूढकर्पूरपरागपाण्डुरम् ।क्षणं क्षणोत्क्षिप्तगजेन्द्रकृत्तिना स्फुटोपमं भूतिसितेन शम्भुना ॥ ४ ॥

1.5

दधानमम्भोरुहकेसरद्युतीर्जटाः शरच्चन्द्र मरीचिरोचिषम् ।विपाकस्तुङ्गास्तुहिनस्थलीरुहो धरादरेन्द्रं व्रततीततीरिव ॥ ५ ॥

1.6

पिशङ्गमौञ्जीयुजमर्जुनच्छविं वसानमेणाजिनमञ्जनद्युति ।सुवर्मसूत्राकलिताधराम्बरां विडम्बयन्तं शितिवाससस्तनुम् ॥ ६ ॥

1.7

विहङ्गराजाङ्गरुहैरिवायतैर्हिरण्मयोर्वीरुहवल्लितन्तुभिः ।कृतोपवीतं हिमशुभ्रमुच्चकैर्घनं घनान्ते तटितां गणैरिव ॥ ७ ॥

1.8

निसर्गचित्रोज्वलसूक्ष्मपक्ष्मणा लसद्बिसच्छेदसिताङ्गसङ्गिना ।चकासतं चारुचमूरुचर्मणा कुथेन नागेन्द्रमिवेन्द्रवाहनम् ॥ ८ ॥

1.9

अजस्रमास्फालितवल्लकीगुणक्षतोज्वलाङ्गुष्ठनखांशुभिन्नया ।पुरः प्रवालैरिव पूरितार्धया विभान्तमच्छस्फटिकाक्षमालया ॥ ९ ॥

1.10

रणद्भिराघट्टनया नभस्वतः पृथग्विभिन्नश्रुतिमण्डलैः स्वरैः ।स्फुटीभवद्ग्रामविशेषमूर्च्छनामवेक्षमाणं महतीं मुहुर्मुहुः ॥ १० ॥

1.11

निवर्त्य सो ऽनुव्रजतः कृतानतीनतीन्द्रयज्ञाननिधिर्नभः सदः ।समासदत्सादितदैत्यसंपदः पदं महेन्द्रलायचारु चक्रिणः ॥ ११ ॥

1.12

पतत्पतङ्गप्रतिमस्तपोनिधिः पुरो ऽस्य यावन्न भुवि व्लीयत ।गिरेस्तडित्वानिव तावदुच्चकैर्जवेन पीठादुतिष्ठदच्युतः ॥ १२ ॥

1.13

अथ प्रयत्नोन्नमितानत्फणैर्धृते कथञ्चित्फणिनां गणैरधः ।न्यधायिषातामभि देवकीसुतं सुतेन धातुश्चरणौ भुवस्तले ॥ १३ ॥

1.14

तमर्घ्यमर्घ्यादिकयादिपुरुषः सपर्यया साधु स पर्यपूजयत् ।गृहानुपैतुं प्रणयादभीप्सवो भवन्ति नापुण्यकृतां मनीषिणः ॥ १४ ॥

1.15

न यावदेतावुदपश्यदुत्थितौ जनस्तुषाराञ्जनपर्वताविव ।स्वहस्तदत्ते मुनिमासने मुनिश्चिरंस्तावदभिन्यवीविशत् ॥ १५ ॥

1.16

महामहानीलशिलारुचः पुरो निषेदिवान् कंसकृषः स विष्टरे ।श्रितोदयाद्रेरभिसायमुच्चकैरचूचुरच्चन्द्रमसो ऽभिरामताम् ॥ १६ ॥

1.17

विधाय तस्यापचितिं प्रसेदुषः प्रकाममप्रीयत यज्वनां प्रियः ।ग्रहीतुमार्यान्परिचर्यया मुहुर्महानुभावा हि नितान्तमर्थिनः ॥ १७ ॥

1.18

अशेषतीर्थोपहृताः कमण्डलोर्निधाय पाणावृषीणाभ्युदीरिताः ।अघौघविध्वंसविधौ पटीयसीर्नतेन मूर्द्ना हरिरग्रहीदापः ॥ १८ ॥

1.19

स काञ्चने यत्र मुनेरनुज्ञया नवाम्बुदश्यामवपुर्न्यविक्षत ।जिगाय जम्बूजनितश्रियः श्रियं सुमेरुशृङ्गस्य तदा तदासनम् ॥ १९ ॥

1.20

स तप्ताकार्तस्वरभास्वराम्बरः कठोरधाराधिपलाञ्छनच्छविः ।विदिद्युते बाडवजातवेदसः शिखाभिराश्लिष्ट इवाम्भसां निधिः ॥ २० ॥

1.21

रथाङ्गपाणेः पटलेन रोचिषामृषित्विषः संवलिता विरेजिरे ।चलत्पलाशान्तरगोचरस्तरोतुषारमूर्तेरिव नक्तमंशवः ॥ २१ ॥

1.22

प्रफुल्लतापिच्छनिभैरभीषुभिः शुभैश्च सप्तच्छदपांसुपाण्डुभिः ।परम्परेण च्छुरितामलच्छवी तदेकवर्णाविव तौ बभूवतुः ॥ २२ ॥

1.23

युगान्तकालमतिसंहृतात्मनो जगन्ति यस्यां सविकासमासत ।तनौ ममुस्तत्र न कैटभद्विषस्तपोधनभ्यागमसंभवा मुदः ॥ २३ ॥

1.24

निदाधधामानमिवाधिदीधितिं मुदाविकासं मुनिमभ्युपेयुषी ।विलोचने बिभ्रदधिश्रितश्रिणी स पुण्डराकाक्ष इति स्फुटाभवत् ॥ २४ ॥

1.25

सितंसितिम्ना सुतरां मुनेर्वपुः विसारिभिः सौधमिवाथ लम्भयन् ।द्विजावलिव्याजनिशाकरांशुभिः शुचिस्मितां वाचमवोचदच्युतः ॥ २५ ॥

1.26

हरत्यघं संप्रति हेतुरेष्यतः शुभस्य पूर्वाचरितै कृतर्ं शुभै ।शरीरभाजां भवदीयदर्शनं व्यनक्ति कालत्रितये ऽपि योग्यताम् ॥ २६ ॥

1.27

जगत्पर्याप्तसहस्रभानुना न यन्नियन्तुं समभावि भानुना ।प्रसह्य तेजोभिरसंख्यतां गतैर् अदस्त्वया नुन्नमनुत्तमं तमः ॥ २७ ॥

1.28

कृतः प्रजाक्षेमकृता प्रजासृजा सुपात्रनिक्षेनिराकुलात्मना ।सदोपयोगे ऽपि गुरुस्त्वमक्षयो निधिः श्रुतीनां धनसंपदामिव ॥ २८ ॥

1.29

विलोकनेनैव तवामुना मुने कृतः कृतार्थोस्मि निबर्हितांहसा ।तथापिशुश्रूषुरहं गरीयसीर्गिरो ऽथवा श्रेयसि केन वा तृप्यते ॥ २९ ॥

1.30

गतस्पृहो ऽप्यागमनप्रयोजनं वदेति वक्तुं व्यवसीयते यया ।तनोति नस्तामुदित्मगौरवो गुरुस्तवैवागम एव धृष्यताम् ॥ ३० ॥

1.31

इतिब्रुवन्तं उवाच स व्रती न वाच्यमित्थं पुरुषोत्तम त्वया ।त्वमेव साक्षात्करणीय इत्यतः किमस्ति कार्यं गुरु योगिनामपि ॥ ३१ ॥

1.32

उदीर्णरागप्रतिरोधकं जनैरभीक्ष्णमक्षुण्णतयातिदुर्गमम् ।उपेयुषोमोक्षपथं मनस्विनस्त्वमग्रमूर्तिर्निरपायसंश्रया ॥ ३२ ॥

1.33

उदासितारं निग्रहीतमानसैर्गृहीतमध्यात्मदृशा कथञ्चन ।बहिर्विकरं प्रकृतेः पृथग्विदुः पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविदः ॥ ३३ ॥

1.34

निवेशयामासिथ हेलयोद्धृतं फणाभृतां छादनमेकमोकसः ।जगतैकस्थपतिस्त्वमुच्चकैरहीश्वरस्तम्भशिरःसुभूतलम् ॥ ३४ ॥

1.35

अनन्यगुर्वास्तव केन केवलः पुराणमूर्तेर्महिमावगम्यते ।मनुष्यजन्मापि सुरासुरान्गुणैर्भवान्भवच्छेदकरै करोत्यधः ॥ ३५ ॥

1.36

लघूकरिष्यन्नतिभारभङ्गुराममूं किल त्वं त्रिदिवादवातरः ।उदूढलोकत्रितयेन सांप्रतं गुरुर्धरित्री क्रियतेतरां त्वया ॥ ३६ ॥

1.37

निजोजसोज्जासयितुं जगद्द्रहामुपजिहीथा न महीतले यदि ।समाहितैरप्यनिरूपितस्ततः पदं दृशः स्याः कथम् ईश मादृशाम् ॥ ३७ ॥

1.38

उपप्लुतं पातुमदो मदोद्धतैस्त्वमेव विश्वंभर विश्वमीशिषे ।ऋते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्काण्डमलीमसं तमः ॥ ३८ ॥

1.39

करोति कंसादिमहीभृतां वधाज्जनो मृगाणामिव यत्तव स्तवम् ।हरे हिरण्याक्षपुरःसरासुरद्विपद्विषः प्रत्युत सा तिरस्क्रिया ॥ ३९ ॥

1.40

प्रवृत्त एव स्वयमुज्झिश्रमः क्रमेण पेष्टुं भुवनद्विषामसि ।तथापि वाचालतया युनक्ति मां मिथस्त्वदाभाषणलोलुपं मनः ॥ ४० ॥

1.41

तदिन्द्रसंदिष्टमुपेन्द्र यद्वचः क्षणं मया विश्वजनीनमुच्यते ।समस्तकार्येषु गतेन धुर्यतामहिद्विषस्तद्भवता निशम्यताम् ॥ ४१ ॥

1.42

अभूदभूमि प्रतिपक्षजन्मनां भियां तनूजस्पनद्युतिर्दितेः ।यमिन्द्रशब्दार्थनिषूदनं हरेर्हरण्यपूर्वं कशिपुं प्रचक्षते ॥ ४२ ॥

1.43

समत्सरेणासुर इत्युपेयुषा चिराय नाम्नः प्रथमाभिधेयतां ।भयस्यपूर्वावतरस्तरस्विना मनस्तु येन द्युसदां न्यधीयत ॥ ४३ ॥

1.44

दिशामधीशांश्चतुरो यतः सुरानपास्य तं रागाहृताः सिषेविरे ।अवापुरारभ्य ततश्चला इति प्रवादमुच्चैरयशस्करं श्रियः ॥ ४४ ॥

1.45

पुराणि दुर्गाणि निशातमायुधं बलानि शूराणि घनाश्चकञ्चुकाः ।स्वरूपशोभैकफलानि नाकिनां गणैर्यमाशङ्क्य तदादि चक्रिरे ॥ ४५ ॥

1.46

स संचरिष्णु भुवनान्तरेषु यां यदृच्छयाशिश्रियादाश्रयः श्रियः ।अकारि तस्यै मुकुटोपलस्खलत्करैस्त्रिसन्ध्यं त्रिदशैर्दिशे नमः ॥ ४६ ॥

1.47

सटाच्छटभिन्नघनेन बिभ्रता नृसिंह सैंहीमतनुं तनुं त्वया ।स मुग्धकान्तास्तनसङ्गभङ्गुरैरुरोविदारं प्रतिचस्किरे नखैः ॥ ४७ ॥

1.48

विनोदमिच्छन्नथ दर्पजन्मनो रणेन कण्ड्वास्त्रिदशै समं पुनः ।स रावणो नाम निकामभीषणं बभूव रक्षः क्षतरक्षणं दिवः ॥ ४८ ॥

1.49

प्रभुर्बुभूषुर्भुवनत्रयस्य यः शिरो ऽतिरागाद्दशमं चिकर्तिषुः ।अतर्कयद्विघ्नमिवेष्टसाधसः प्रसादमिच्छासदृशं पिनाकिनः ॥ ४९ ॥

1.50

समुत्क्षिपन्यः पृथिवीभृतां वरं वरप्रदानस्य चकार शूलिनः ।त्रसत्तुषाराद्रिसुतासंभ्रमस्वयङ्ग्रहाश्लेषसुखेन निष्क्रयम् ॥ ५० ॥

1.51

पुरीमवस्कन्द लुनीहि नन्दनं मुषाण रत्नानि हरामराङ्गनाः ।विगृह्य चक्रे नमुचिद्विषा बली य इत्थमस्वास्थ्यमहर्दिवं दिवः ॥ ५१ ॥

1.52

सलीलयातानि न भर्तुरभ्रमोर्न चित्रमुच्चैश्रवसः पदक्रमम् ।अनुद्रुतः संयति येन केवलं बलस्य शत्रुः प्रशशंस शीघ्रताम् ॥ ५२ ॥

1.53

अशुक्नुवन् सोढुमधीरलोचनः सहस्ररश्मेरिव यस्य दर्शनम् ।प्रविश्य हेमाद्रिगुहागृहान्तरं निनाय बिभ्यद्दिवसानि कौशिकः ॥ ५३ ॥

1.54

बृहच्छलानिष्ठुरकण्ठघट्टनाविकीर्णलोलाग्निकणं सुरद्विषः ।जगत्प्रभोरप्रसिहिष्णु वैष्णवं न चक्रमस्याक्रमताधिकन्धरं ॥ ५४ ॥

1.55

बिभिन्नशङ्खः कलुषीभवन्मुहुर्मदेन दन्तीव मनुष्यधर्मणः ।निरस्तगांभीर्यमपास्तपुष्पकं प्रकम्पयामास न मानसं न सः ॥ ५५ ॥

1.56

रणेषु तस्य प्रहिताः प्रचेतसा सरोषहुङ्कारपराङ्मुखीकृताः ।प्रहर्तुरेवोरगराजरज्जवो जवेन कण्ठं सभयाः प्रपेदिरे ॥ ५६ ॥

1.57

परेभर्तुर्महिषो ऽमुना धनुर्विधातुमुत्खातविषाणमण्डलः ।हृते ऽपिभारे महतस्त्रपाभरादुवाह दुःखेन भृशानृतं शिरः ॥ ५७ ॥

1.58

सृपशन्सशङ्कः समये शुचावपि स्थितः कराग्रैरसमग्रपातिभिः ।अघघर्मोदकबिन्दुमौक्तिकैरलञ्चकारास्य वधूरहस्करः ॥ ५८ ॥

1.59

कलासमग्रेणगृहानमुञ्चता मनस्विनीरुत्कयितुं पटीयसा ।विसासिनस्तस्य वितन्वतारतिं न नर्मसाचिव्यमकारिनेन्दुना ॥ ५९ ॥

1.60

विदग्धलीलोचितदन्तपत्रिकाविधित्सया नूनमनेन मानिना ।न जातु वैनायकमेकमुद्धृतं विषाणमद्यापि पुनः प्ररोहति ॥ ६० ॥

1.61

निशान्तनारीपरिधानधूननस्फुटागसाप्यूरुषु लोलचक्षुषः ।प्रियेण तस्यानपराधबाधिताः प्रकम्पनेनानुचकम्पिरे सुराः ॥ ६१ ॥

1.62

तिरस्कृतस्तस्य जनाभिभाविना मुहुर्महिम्ना महसां महीयसां ।बभार बाष्पैर्द्विगुणीकृतं तनुतनूनपाद्धूममवितानमाधिजैः ॥ ६२ ॥

1.63

परस्यमर्मविधमुज्झतां निजं द्विजिह्वतादोषमजिह्मगामिभिः ।तमिद्धमाराधयितुं सकर्णकैः कुलैर्न भेजे फणिनां भुजङ्गता ॥ ६३ ॥

1.64

तदीयमातङ्गघटाविघट्टितैः कटस्थलप्रोषितदानवारिभिः ।गृहीतदिक्कैरपुनर्निवर्तिभिश्चिराय याथार्थ्यमलम्बि दिग्गजैः ॥ ६४ ॥

1.65

अभीक्ष्णमुष्णैरपि तस्य सोष्मणः सुरेन्द्रवन्दीश्वसितानिलैर्यथा ।सचन्दनाम्भःकणकोमलैस्तथा वपुर्जलार्द्रापवनैर्न निर्वबौ ॥ ६५ ॥

1.66

तपेन वर्षाः शरदा हिमागमो वसन्तलक्ष्म्या शिशिरः समेत्य च ।प्रसूनक्लृप्तिं दधतः सदर्तवः पुरोस्य वास्तव्यकुटुम्बितां ययौ ॥ ६६ ॥

1.67

अमानवं जातमजं कुले मनोः प्रभाविनं भाविन्नमन्तमात्मनः ।मुमोच जानन्नपि जानकीं न यः सदभिमानैकधना हि मानिनः ॥ ६७ ॥

1.68

स्मरत्यदो दाशरथिर्भवानमुं वनान्ताद्वनितापहारिणम् ।पयोधिमाबद्धचलज्जलाबिलं विलङ्घ्यलङ्कां निकषा हनिष्यति ॥ ६८ ॥

1.69

अतोपपत्तिं छलनापरो ऽपरामवाप्य शैलूष इवैष भूमिकां ।तिरोहितात्मा शिशुपालसंज्ञया प्रतीयते संप्रति साप्यसः परैः ॥ ६९ ॥

1.70

स बाल आसीद्वपुषा चतुर्भुजो मुखेन पूर्णेन्दुनिभस्त्रिलोचनः ।युवाकराक्रान्तमहीभृदुच्चकैरसंशयं संप्रति तेजसा रविः ॥ ७० ॥

1.71

स्वयं विधाता सुरदैत्यरक्षसामनुग्रहावग्रहयोर्यदृच्छया ।दशाननादीनभिराद्धदेवतावितीर्णवीर्यातिशयान् हसत्यसौ ॥ ७१ ॥

1.72

बलावलेपादधुनापिपूर्ववप्रबाध्यते तेन जगज्जिगीषुणा ।सतीव योषित्प्रकृतिः सुनिश्चला पुमांसंमब्येति भवान्तरेष्वपि ॥ ७२ ॥

1.73

तदेनमुल्लङ्घितशासनं विधेर्विधेहि कीनाशनिकेतनातिथिम् ।शुभेतराचारविपक्रिमापदो विपादनीया हि सतामसाधवः ॥ ७३ ॥

1.74

हृदयमविरोधोदयददूढद्रढिम दधातु पुनः पुरन्दरस्य ।घनपुलकपुलोमजाकुचाग्रद्रुतपरिरम्भनिपीडनक्षमत्वम् ॥ ७४ ॥

1.75

ओमित्युक्तवतो ऽथ शार्ङ्गिणा इति व्याहृत्य वाचं नभस्तस्मिन्नुत्पतिते पुरः सुरमुनाविन्दोः श्रियं बिभ्रति ।शत्रुणामनिश
विनाशपिशुनः क्रुद्धस्य चैद्यं प्रति व्योम्नि भ्रकुटिच्छलेन वदने केतुशचकारास्पदम् ॥ ७५ ॥

2.1

यियक्षमाणेनाहूतः पार्थेनाथ द्विषन्मुरम् ।अभिचैद्यं प्रतिष्ठासुरासीत्कार्यद्वयाकुलः ॥ १ ॥

2.2

सार्थमुध्धवसीरिभ्यामथासावसदत्सदः ।गुरुकाव्यानुगां बिभ्रच्चान्द्रीमभिनभः श्रियम् ॥ २ ॥

2.3

जाज्वल्यमाना जगतः शान्तये समुपेयुषी ।व्यद्योतिष्टसभावेद्यामसौ नरशिखित्रयी ॥ ३ ॥

2.4

रत्नस्तम्भेषु संक्रान्तप्रतिमास्ते चकाशिरे ।एकाकिनो ऽपि परितः पौरुषेयवृता इव ॥ ४ ॥

2.5

अध्यासामासुरुत्तुङ्गहेमपीठानि यान्यमी ।तैरूहे केशारिक्रान्तत्रिकूटशिखिरोपमा ॥ ५ ॥

2.6

गुरुद्वयाय गुरुणोरुभयोरथ कार्ययोः ।हरिविप्रतिषेधं तममाचचक्षे विचक्षणः ॥ ६ ॥

2.7

द्योतितान्तःसभैः कुन्दकुड्मलाग्रदतः स्मितैः ।स्नपितेवाभवत्तस्य शुद्धवर्णा सरस्वती ॥ ७ ॥

2.8

भवद्भिरामवसरप्रदानाय वचांसि नः ।पूर्वरङ्गः प्रसङ्गाय नाटकीयस्य वस्तुनः ॥ ८ ॥

2.9

करदीकृतभूपालो भ्रातृभिर्जित्वरैर्दिशाम् ।विनाप्यस्मदलंभूष्णुरिज्यायै तपसः सुतः ॥ ९ ॥

2.10

उत्तिष्ठमानस्तु परो नोपेक्ष्यः पत्यमिच्छता ।समौ हि शिष्टैराम्नातौ वर्त्स्यन्तावामयः स च ॥ १० ॥

2.11

न दूये सात्वतीसूनुर्यन्मह्यमपराध्यति ।यत्तु दह्यन्ते लोकमदो दुःखाकरोतिमाम् ॥ ११ ॥

2.12

मम तावन्मतमिदं श्रूयतामङ्ग वामपि ।ज्ञातसारो ऽपि खल्वेकः संदिग्धे कार्यवस्तुनि ॥ १२ ॥

2.13

यावदर्थपदां वाचमेवमादाय माधवः ।विरराम महीयांसः प्रकृत्या मितभाषिणः ॥ १३ ॥

2.14

ततः सपत्नापनयस्मरणानुशयस्फुरा ।ओष्ठेन रामो रामोष्ठबिम्बचुम्बनचुञ्चुना ॥ १४ ॥

2.15

विवक्षितामर्थविदस्तत्क्षणप्रतिसंहृतां ।प्रापयन्पवनव्याधेर्गिरमुत्तरपक्षताम् ॥ १५ ॥

2.16

घूर्णयन्मदिरास्वादमदपाटलितद्युती ।रेवतीवदनोच्छिष्टपरिपूतपुटे दृशौ ॥ १६ ॥

2.17

आश्लेषलोलुपवधूस्तनकार्कश्यसाक्षिणीं ।म्लापयन्नभिमानोष्णैर्वनमालां मुखानिलैः ॥ १७ ॥

2.18

दधत्संन्ध्यारुणव्योमस्फुरत्तारानुकारिणीः ।द्विषद्वेषोपरक्ताङ्गसङ्गिनीः स्वेदविप्रुषः ॥ १८ ॥

2.19

प्रोल्लसत्कुण्डलप्रोतपद्मरागदलत्विषा ।कृष्णोत्तरासङ्गरुचं विदधच्चौतपल्लवीम् ॥ १९ ॥

2.20

ककुद्मिकन्यावक्रान्तर्वासलब्धाधिवासया ।मुखमोदं मदिरया कृतानुव्याधमुद्वमन् ॥ २० ॥

2.21

जगादवदनछद्मपद्मपर्यन्तपातिनः ।नयन्मधुलिहः श्वैत्यमुदग्रदशनांशुभिः ॥ २१ ॥

2.22

यद्वासुदेवेनादीनमनादीनवमीरितम् ।वचसस्तस्य सपदि क्रिया केवलमुत्तरम् ॥ २२ ॥

2.23

नैतल्लघ्वपि भूयस्या वचो वाचातिशय्यते ।इन्धनौघधगप्यग्निस्त्विषा नात्येति पूषणम् ॥ २३ ॥

2.24

संक्षिप्तस्याप्यतो ऽस्यैव वाक्यस्यार्थगरीयसः ।सुविस्तरतरा वाचो भूष्यभूता भवन्तु मो ॥ २४ ॥

2.25

विरोधिवचसो मूकान्वगीशानपि कुर्वते ।जडानप्यनुलोमार्थान्प्रवाचः कृतिनां गिरः ॥ २५ ॥

2.26

षड्गुणाः शक्तयस्तिस्रः सिद्धयोदयास्त्रयः ।ग्रन्धानधीत्य व्याकर्तुमिति दुर्मेधसो ऽप्यलम् ॥ २६ ॥

2.27

अनिर्लोडितकार्यस्य वाग्जालं वाग्मिनो वृथा ।निमित्तादपराद्धेषोर्धानुष्कस्येव वल्गितम् ॥ २७ ॥

2.28

सर्वकार्यशरीरेषु मुक्त्वाङ्गस्कन्दपञ्चकम् ।सौगतानामिवात्मान्यो नास्ति मन्त्रो महीभृताम् ॥ २८ ॥

2.29

मन्त्रो योध इवाधीरः सर्वाङ्गैः संवृतैरपि ।चिरं न स्थातुं परेभ्यो भेदशङ्कया ॥ २९ ॥

2.30

आत्मोदयः परज्यानिर्द्वयं नीतिरितीयति ।तदूरीकृत्य कृतिभिर्वाचस्पत्यं प्रतायते ॥ ३० ॥

2.31

तृप्तियोगः परेणापिमहिम्ना न महात्मनाम् ।पूर्णश्चन्द्रोदयाकाङ्क्षी दृष्टानतो ऽत्र महार्णवः ॥ ३१ ॥

2.32

संपदासुस्थिरंमन्यो भवति स्वल्पयापि यः ।कृतकृत्यो विधिर्मन्ये न वर्धयन्ति तस्य ताम् ॥ ३२ ॥

2.33

शमूलघातमघ्नन्तः परान्नोद्यन्ति मानिनः ।प्रध्वंसितान्धतमसस्तत्रोदाहरणं रविः ॥ ३३ ॥

2.34

विपक्षममखिलीकृत्य प्रतिष्ठा खलु दुर्लभा ।अनीत्वा पङ्कतां धूलिमुदकं नावतिष्ठते ॥ ३४ ॥

2.35

ध्रियतेयावदेको ऽपि रिपुस्तावत्कुतः सुखम् ।पुरः क्लश्नाति सोमं हि सैंहिकेयो ऽसुरद्रुहाम् ॥ ३५ ॥

2.36

सखागरीयान् शत्रुश्छकृत्रिमस्तौ हि कार्यतः ।स्यातामममित्रौ मित्रेच सहजप्रकृतावपि ॥ ३६ ॥

2.37

उपकर्त्रारिणा संधिर्न मित्रेणापकारिणा ।उपकारापकारौ हि लक्ष्यं लक्षममेतयोः ॥ ३७ ॥

2.38

त्वयाविप्रकृतश्चैद्यो रुक्मिणीं हरताहरे ।बद्धमूलस्यमूलं हि महद्वैरतरोः स्त्रियः ॥ ३८ ॥

2.39

त्वयि भौमं गते जेतुमरौत्सीत्स पुरीमिमाम् ।प्रोषितार्यमणं मेरोरन्धकारस्तटीमिव ॥ ३९ ॥

2.40

आलाप्यालमिदं बभ्रोयत्स दारानपाहरत् ।कथापि खलु पापानामलमश्रेयसे यतः ॥ ४० ॥

2.41

विराद्ध एवं भमता विराद्धा बहुधा च नः ।निर्वत्यते ऽरिः क्रियया स श्रुतश्रवसः सुतः ॥ ४१ ॥

2.42

विधायवैरं सामर्षेनरे ऽरौ यः उदासते ।प्रक्षिप्योदर्चिषं कक्षे शेरते ते ऽभिमारुतम् ॥ ४२ ॥

2.43

मनागनभ्यवृत्या वा कामं क्षाम्यतु यः क्षमी ।क्रयासमभिहारेण विराध्यन्तं क्षमेत कः ॥ ४३ ॥

2.44

अन्यदा भूषणं पुंसः क्षमा लज्जेव योषितः ।पराक्रमः परिभवे वैयात्यं सुरतेष्विव ॥ ४४ ॥

2.45

माजीवन्यः परावज्ञादुखदग्धो ऽपि जीवति ।तस्याजननिरेवास्तु जननीक्लेशकारिणः ॥ ४५ ॥

2.46

पदाहतं यदुत्थाय मूर्धानमधिरोहति ।स्वस्थादेववपमाने ऽपि देहिनस्तद्वरं रजः ॥ ४६ ॥

2.47

असंपादयतः कञ्चिदर्थं जातिक्रियागुणैः ।यदृच्छशब्दवत्पुंसः संज्ञायै जन्म केवलम् ॥ ४७ ॥

2.48

तुङ्गत्वमितरा नाद्रौ नेदं सिन्धावागाधता ।अलङ्घनीयताहेतुरुभयं तन्मनस्विनि ॥ ४८ ॥

2.49

तुल्ये ऽपराधे स्वर्भानुर्भानुमन्तं चिरेण यत् ।हिमांशुमाशु ग्रसते तन्म्रदिम्नः स्फुटं फलम् ॥ ४९ ॥

2.50

स्वयं प्रणते ऽल्पे ऽपि परवायावुपेयुषी ।निदर्शनमसाराणां लघुर्बहुतृणं नरः ॥ ५० ॥

2.51

तेजस्विमध्ये तेजस्वी दवीयानपि गण्यते ।पञ्चम पञ्चपसस्तपनो जातवेदसाम् ॥ ५१ ॥

2.52

अकृत्वा हेलया पादमुच्चैर्मूर्धसु विद्विषाम् ।कथङ्कारमनालम्बा कीर्तिर्द्यामधिरोहति ॥ ५२ ॥

2.53

अङ्काधिरोपितश्चन्द्रमा मृगलाञ्छनः ।केशरी निष्ठुराक्षिप्तमृगयूथो मृगाधिपः ॥ ५३ ॥

2.54

चतुर्थोपायसाध्येतु रिपौ सान्त्वमपक्रिया ।स्वेद्यमामज्वरं प्राज्ञः को ऽम्भसा परिषिञ्चति ॥ ५४ ॥

2.55

सामवादाः सकोपस्य तस्य प्रत्युत दीपकाः ।प्रतप्तस्येव सहसा सर्पिषस्तोयबिन्दवः ॥ ५५ ॥

2.56

गुणानामायथातथ्यादर्थं विप्लावयन्ति ये ।अमात्यव्यञ्जनाराज्ञां दूष्यास्ते शत्रुसंज्ञिताः ॥ ५६ ॥

2.57

स्वशक्त्युपचये केचित्परस्य व्यसने ऽपरे ।यानमाहुस्तदासीनं त्वामुत्थापयति द्वयम् ॥ ५७ ॥

2.58

लिलङ्घयिषतो लोकानलङ्घ्यानलघीयसः ।यादवाम्भोनिधीन्रुन्धे वेलेव भवतः क्षमा ॥ ५८ ॥

2.59

विजयस्वयि सेनायाः साक्षिमात्रे ऽपादिश्यताम् ।फलभाजि समीक्ष्योक्ते बुद्धेर्भोग इवात्मनि ॥ ५९ ॥

2.60

हृतेहिडिम्बरिपुणा राज्ञि द्वैमातुरे युधि ।चिरस्य मित्रव्यसनि सुदमो दमघोषजः ॥ ६० ॥

2.61

नीतिरापदि यद्गम्यः परस्तन्मानिनो ह्रिये ।विधुर्विधुन्तस्येव पूर्णस्तस्योत्सवाय सः ॥ ६१ ॥

2.62

अन्यदुच्छृङ्खलं सत्वमन्यत्छछास्त्रनियन्त्रितं ।सामानाधिकरण्यं हि तेजस्तमिरयोः कुतः ॥ ६२ ॥

2.63

इन्द्रप्रस्थगमस्तावत्कारि मा सन्तु चेदयः ।आस्माकदन्तिसान्निध्याद्वामनीभूतभूरुहः ॥ ६३ ॥

2.64

निरुद्धवीवधासारप्रसारा गा इव व्रजम् ।उपरुन्धन्तु दाशार्हाः पुरीं माहिष्मतीं द्विषः ॥ ६४ ॥

2.65

यजतां पाण्डवः स्वर्गमवत्विन्द्रस्पस्विनः ।वयं हनाम द्विषतः सर्वः स्वार्थं समीहते ॥ ६५ ॥

2.66

प्राप्यतां विद्युतां संपद्संपर्कादर्करोचिषाम् ।शस्त्रैर्द्विषच्छिरश्छेदप्रोच्छलच्छोणितोक्षितैः ॥ ६६ ॥

2.67

इतिसंरम्भिणो वाणीर्बलस्यालेख्यदेवताः ।सभाभित्तिप्रतिध्वनैर्भयादन्ववदन्निव ॥ ६७ ॥

2.68

निशम्य ताः शेषगवीरमभिधातुमधोक्षजः ।शिष्याय बृहतां प्रत्युः प्रस्तावमदिशद्दृशा ॥ ६८ ॥

2.69

भारतीमाहितभरामथानुद्धतमुद्धवः ।तथ्यामुतथ्यानुजवज्जगादाग्रे गदाग्रजम् ॥ ६९ ॥

2.70

संप्रत्यसांप्रतं वक्तुमुक्ते मुसलपाणिना ।निर्धारितेऽर्थे लेखेनखलूक्त्वा खलुवाचिकम् ॥ ७० ॥

2.71

तथापि यन्मय्यपि ते गुरुरित्यस्ति गौरवम् ।तत्प्रयोजककर्तृत्वमुपैति मम जल्पतः ॥ ७१ ॥

2.72

वर्णै कतिपयैरेव ग्रथितस्य स्वरैरिव ।अनन्ता वाङ्मयस्याहो गेयस्येव विचित्रता ॥ ७२ ॥

2.73

बह्वपि स्वेच्छया कामं प्रकीर्णमभिधीयते ।अनुज्झितर्थसंबन्धः प्रबन्धो दुरुदाहरः ॥ ७३ ॥

2.74

म्रदीयसीमपि घनामनल्पगुणकल्पिताम् ।प्रसारयन्ति कुशलाश्चित्रां वाचं पटीमिव ॥ ७४ ॥

2.75

विशेषविदुषः शास्त्रं यत्तवोद्ग्राह्यते पुरः ।हेतुः परिचयस्थैर्ये वक्तुर्गुणनिकैव सा ॥ ७५ ॥

2.76

पज्ञोत्साहवतः स्वामी यतेताधातुमात्मनि ।तौ हि मूलमुदेष्यन्त्या जिगीषोरात्मसंपदः ॥ ७६ ॥

2.77

सोपधानां धियं धीराः स्थेयसीं खट्वयन्ति ये ।तत्रानिशं निषम्ण्णास्ते जानते जातु न श्रमंम् ॥ ७७ ॥

2.78

स्पृशन्ति शरवत्तीक्ष्णस्तोकमन्तर्विशन्ति च ।बहुस्पृशापि स्थूलेन स्थीयते बहिरश्मवत् ॥ ७८ ॥

2.79

आरभन्ते ऽल्पमेवाज्ञाः कामं व्यग्रा भवन्ति च ।महारम्भाः कृतधियस्तिष्ठन्ति च निराकुलाः ॥ ७९ ॥

2.80

उपायमस्थितस्यापि नश्यन्त्यर्थाः प्रमाद्यतः ।हन्ति नोपशयस्थो ऽपि शयालुर्मृगयुर्मृगान् ॥ ८० ॥

2.81

उदेतुमत्यजन्नीहां राजसु द्वदशस्वपि ।जिगीषुरेको दिनकृदादित्येष्विव कल्पते ॥ ८१ ॥

2.82

बुद्धिशस्त्रः प्रकृत्यङ्गो घनसंवृतिकञ्चुकः ।चारेक्षणो दूतमुखः पपुरुषः को ऽपि पार्थिवः ॥ ८२ ॥

2.83

तेजः क्षमा वा नैकान्तं कालज्ञस्य महीपतेः ।नैकमोजः प्रसादो वा रसभावविदः कवेः ॥ ८३ ॥

2.84

कृतापचारो ऽपि परैरनाविष्कृतविक्रियः ।असाध्यः कुरुते वा रसभावविदः कवेः ॥ ८४ ॥

2.85

मृदुव्यवहितं तेजो भोक्तमर्थान्प्रकल्पते ।प्रदीपः स्नेहमादत्ते दशयाभ्यन्तरस्थया ॥ ८५ ॥

2.86

नालम्बते नैष्ठिकतां न निषीदति पौरुषे ।शब्दार्थौ सत्कविरिव द्वयं विद्वानपेक्षते ॥ ८६ ॥

2.87

स्थायिनोऽर्थे प्रवर्तन्ते भावाः संचारिणो यथा ।रसस्यैकस्य भूयांसस्तथा नेतुर्महीभृतः ॥ ८७ ॥

2.88

तन्त्रवापविदा योगैर्मण्डलान्यधिष्ठिता ।सुनिग्रहानरेन्द्रेण फणीन्द्रा इव शत्रवः ॥ ८८ ॥

2.89

करप्रचेयामुत्तुङ्गः प्रभुशक्तिं प्रतीयसीम् ।प्रज्ञाबलबृहन्मूलः फलत्युत्साहपादपः ॥ ८९ ॥

2.90

अल्पत्वात्प्रबलत्वाद्वंशस्येवेतरे स्वराः ।विजीगीषोनृपतयः प्रयान्ति परिवारतां ॥ ९० ॥

2.91

अप्यनारभमाणस्य विभोरुत्पादिताः परैः ।व्रजन्ति गुणतामर्थाः शब्दा इव विहायसः ॥ ९१ ॥

2.92

यातव्यपार्ष्णिग्राहादिमालायामधिकद्युतिः ।एकार्थतन्तुप्रोतायां नायको नायकायते ॥ ९२ ॥

2.93

षाड्गुण्यमुपयुञ्जीत शक्त्यपेक्षो रसायनं ।भवन्त्यस्येवमङ्गानि स्थास्नूनि बलवन्ति च ॥ ९३ ॥

2.94

स्थाने शमवतां शक्त्या व्यायामे वृद्धिरङ्गिनां ।अयथाबलमारम्भो निदानं क्षयसंपदः ॥ ९४ ॥

2.95

तदीशितारं चेदिनां भवांस्तमवमंस्त मा ।निहन्त्यरीनेकपदे य उदात्तः स्वरानिव ॥ ९५ ॥

2.96

मा वेदि यदसावेको जेतव्यश्चेदिराडिति ।राजयक्ष्मेव रोगाणां समूह स महीभृतां ॥ ९६ ॥

2.97

संपादितफलस्तेन सपक्षः परभेदनः ।कार्मुकेणेवगुणिना बाणः संधानमेष्यति ॥ ९७ ॥

2.98

ये चान्ये कालयवनशाल्वरुक्मिद्रुमादयः ।तमःस्वभावस्ते।प्येनं प्रदोषमनुयायिनः ॥ ९८ ॥

2.99

उपजापः कृतस्तेन तानाकोपवतस्त्वयि ।आशु दीपयिताल्पो ऽपि साग्नीनेधानिवानिलः ॥ ९९ ॥

2.100

बृहत्सहायः कार्यान्तं क्षोदीयानपि गच्छति ।संभूयाम्भोधिमभ्येति महानद्या नगापगा ॥ १०० ॥

2.101

तस्य मित्राण्यमित्रास्ते ये च ये चोभये नृपाः ।अबियुक्तं त्वयैनं ते गन्तारस्त्वामतः परे ॥ १०१ ॥

2.102

मखविघ्नाय सकलमित्थमित्युत्थाप्य राजकम् ।हन्त जातमजातारेः प्रथमेन त्वयारिणा ॥ १०२ ॥

2.103

संभाव्य त्वामतिभरक्षमस्कन्धं सबान्धवः ।सहायमध्वरधुरां धर्मराजो विवक्षते ॥ १०३ ॥

2.104

महात्मनो ऽनुगृह्णन्ति भजमानान्रिपूनपि ।सपन्तीः प्रापयन्त्यब्धिं सिन्धवो नगनिम्नगा ॥ १०४ ॥

2.105

चिरादपि बलात्कारो बलिनः सिद्धये ऽरिषु ।छन्दानुवृत्तिदुःसाध्याः सुहृदो विमनीकृताः ॥ १०५ ॥

2.106

मन्यसे ऽरिवधः श्रेयान्प्रीतये नाकिनामिति ।पुरोडाशभुजामिष्टमिष्टं कर्तुमलन्तरां ॥ १०६ ॥

2.107

अमृतं नाम यत्सन्तो मन्त्रजिह्वेषु जुह्वति ।शोभैव मन्दरक्षुब्धक्षुभिताम्भोधिवर्णना ॥ १०७ ॥

2.108

सहिष्ये शतमागांसि सूनोस्त इति यत्वया ।प्रतीक्ष्यन्तत्प्रतीक्ष्यायै पितृष्वस्रे प्रतिश्रुतम् ॥ १०८ ॥

2.109

तीक्ष्णा नारुन्तुदा बुद्धिः कर्म शान्तं प्रतापवत् ।नोपतापि मनः सोषमवागेका वाग्मिनः सतः ॥ १०९ ॥

2.110

स्वयङ्कृतप्रसादस्य तस्याह्नो भानुमानिव ।समयावधिमप्राप्यय नान्तायालं भवानपि ॥ ११० ॥

2.111

कृत्वा कृत्यविदस्तीर्थेष्वन्तः प्रणिधयः पदम् ।विदां कुर्वन्तु महतस्तलं विद्विषम्भसः ॥ १११ ॥

2.112

अनुत्सूत्रपदन्यासा सद्वृत्ति सन्निबन्धना ।शब्दविद्येव नो भाति राजनीतिरस्पशा ॥ ११२ ॥

2.113

अज्ञातदोषैर्दोषज्ञैरुद्दूष्योभयवेतनैः ।भेद्याः शत्रोरभिव्यक्तशासनैः सामवायिकाः ॥ ११३ ॥

2.114

उपेयिवांसि कर्तारः पुरीमाजातशत्रवीम् ।राजन्यकान्युपायज्ञैरेकार्थानि चरैस्तव ॥ ११४ ॥

2.115

सविशेषं सुते पाण्डोर्भक्तिं भवति तन्वति ।वैरायितारस्तरलाः स्वयं मत्सरिणस्तरले ॥ ११५ ॥

2.116

य इहात्मविदो विपक्षमध्ये सह संवृद्धियुजो ऽपि भूभुजः स्युः ।बलिपुष्टकुलादिवान्यपुष्टैः पृथगस्मादचिरेण भाविता तैः ॥ ११६ ॥

2.117

सहजदोषचापलसमुद्धतश्चलितदुर्बलपक्षपरिग्रहः ।तव दुरासदवीर्यविभावसौ शलभतां लभतामसुहृद्गणः ॥ ११७ ॥

2.118

इति विशकलितार्थमौद्धवींवाचमेनामनुगतनयमार्गमर्गलां दुर्नयस्य ।जनितमुदमुदस्थादुच्चकैरुच्छ्रितोरःस्थलनियतनिषण्णश्रीश्रुतां शुश्रुवान्सः ॥ ११८ ॥

3.1

कौबेरदिग्भागम् अपास्य मार्गम् आगस्त्यम् इव आशुः इव अवतार्णः ।अपेतयुद्धाभिनिवेशसौम्यो हरिहरप्रस्थम् अथ प्रतस्थे ॥ १ ॥

3.2

जगत्पवित्रैः अपि तं न पादैः स्प्रष्टुं जगत्पूज्यम् अयुज्यत अर्कः ।यतः बृहत्पार्वणचारु तस्यातपत्रं बिभरांबभूवे ॥ २ ॥

3.3

मृणालसूत्रामलमन्तरेण स्थितश्चलचामरयोर्द्वयं सः ।भेजे ऽभितःपातुकसिद्धसिन्धोरभूतपूर्वां रुचमम्बुराशेः ॥ ३ ॥

3.4

चित्राभिरस्योपरि मौलिभाजां भाभिर्मणीनामणीयसीभिः ।अनेकधातुच्छुरिताश्मराशेर्गोवनर्धनस्याकृतिरन्वकारि ॥ ४ ॥

3.5

तस्योल्लसत्काञ्चनकुण्डलाग्रप्रत्युप्तगारुग्मतरस्रभासा ।अवाप बाल्योचितनीलकण्ठपिच्छावचूडाकलनामिवोरः ॥ ५ ॥

3.6

तमङ्गदे मन्दरकूटकोटिव्याघट्टनोत्तेजनतया मणीनाम् ।बंहीयसा दीप्तिवितानकेन चकासयामासतुरुल्लसन्ती ॥ ६ ॥

3.7

निसर्गरक्तैर्वलयावनद्धताम्राश्मरश्मिच्छुरितैर्नखाग्रैः ।व्यद्योताद्यापि सुरारिवक्षोविक्षोभजासृक्स्नपितैरिवासो ॥ ७ ॥

3.8

उभौयदि व्योम्नि पृथक्प्रवाहावाकाशगङ्गापयसः पतेताम् ।तेनोपमीयते तमालनीलमामुक्तमुक्तालतमस्य वक्षः ॥ ८ ॥

3.9

तेनाम्भसां सारसमयः पयोधेर्दधे मणिदीधितिदीपिताशः ।अन्तर्वसन्बिम्बगतस्तदङ्गे साक्षादिवालक्ष्यत यत्र लोकः ॥ ९ ॥

3.10

मुक्तामयं सारसानावलम्बिसभाति स्म दामाप्रपदीयमानस्य ।अङ्गुष्ठनिष्ठ्यूतमिवोर्ध्वमुच्चैस्त्रिसस्रोतसः संततधारामम्भः ॥ १० ॥

3.11

स इन्द्रनीलसस्थलनीलमूर्ती रराज कर्पूरपिशङ्गवासाः ।विसृत्वरैरम्बुरुहां रजोभिर्यमस्वसुश्चित्र इवोदभारः ॥ ११ ॥

3.12

प्रसाधितस्यास्य मुधाद्विषो ऽभूदन्यैव लक्ष्मीरिति युक्तमेतत् ।वपुष्यशेषे ऽखिललोककान्ता सानन्यकान्ता ह्युरसीतरा तु ॥ १२ ॥

3.13

कपाटविस्तीर्णमनोरमोरःस्थलस्थितश्रीललनस्य तस्य ।आनन्दिताशेषजना बभूव सर्वङ्गसङ्गिन्यपरैव लक्ष्मीः ॥ १३ ॥

3.14

प्राणच्छिदां दैत्यपतेर्नखानामुपेयुषां भूषणतां क्षतेन ।प्रकाशकार्कश्यगुणौ दधानाः स्तनौ तरुण्यः परिव्रुरेनम् ॥ १४ ॥

3.15

आकर्षतेवोर्ध्वमतिक्रशीयानत्युन्नतत्वात्कुचमण्डलेन ।ननाम मध्यो ऽतिगुरुत्वभाजा नितान्तमाक्रान्त इवाङ्गनानाम् ॥ १५ ॥

3.16

यां यां प्रियः प्रैक्षत कातराश्क्षीं सा सा ह्रिया नम्रमुखी बभूव ।निःःशङ्कमन्या सममाहितेर्ष्यास्तत्रान्तरे जघ्नुरमुं कटाक्षैः ॥ १६ ॥

3.17

तस्यातसीसून समानभासो भ्राम्यन्मयूखावलीमण्डलेन ।चक्रेण रेजे यमुनाजलौघः स्फुरन्महागर्त इवैकबाहुः ॥ १७ ॥

3.18

विरोधिनां विग्रहभेददक्षा मूर्तेव शक्तिः क्वचितस्खलन्ती ।नित्यं हरेः संनिहिता निकामं मोदयति स्म चेतः ॥ १८ ॥

3.19

न केवलं यः स्वतया मुरारेरसाधारणतां दधानः ।अत्यर्थमुद्वेजयिता परेषां नाम्नापि तस्यैव नन्दको ऽभूत् ॥ १९ ॥

3.20

न नीतमन्येन नतिं कदाचिकर्णान्तिकप्रप्तगुणं क्रयासु ।विधेयमस्या भवदन्तिकस्थं शार्ङ्गं धनुर्मित्रमिव द्रढीयः ॥ २० ॥

3.21

प्रवृद्धमन्द्राम्बुदधीरनादः कृष्णार्णवाभ्यर्णचरैकहंसः ।मनेदानिलापूरकृतं दधानो निध्वानमश्रूयत पाञ्चजन्यः ॥ २१ ॥

3.22

रराज संपादकमिष्टसिद्धेः सर्वासु दिक्ष्वप्रसिद्धमार्गम् ।महारथः पुष्यरथं रथाङ्गी क्षिप्रं क्षपानाथ इवाधिरूढः ॥ २२ ॥

3.23

ध्वजाग्रधामा ददृशे ऽथशौरैः संक्रन्तमूर्तिर्मणिमेदिनीषु ।फणावतस्त्रासयितुं रसायास्तलं विवक्षन्निव पन्नगारिः ॥ २३ ॥

3.24

यियासतस्तस्य महीधरन्ध्रभिदपटीयान्पटहप्रणादः ।जलान्तराणीव महार्णवौघः शशब्दान्तराण्यन्तरायाञ्चकार ॥ २४ ॥

3.25

यतः स भर्ता जगतां जगाम धर्त्रा धरित्र्याः फणिनाततो ऽधः ।महाभराभुग्नशिरःसहस्रसहायकव्यग्रभुजं प्रसस्रे ॥ २५ ॥

3.26

अथोच्चकैस्तोरणसङ्गभङ्गभयावनम्राकृतकेतनानि ।क्रियाफलानीव सुनीतिभाजं सैन्यानि सोमान्वयन्वयुस्तम् ॥ २६ ॥

3.27

श्यामारुणैर्वारणदानतोयैरालोडिताः काञ्ञ्चनभूपराः ।आनेमि मग्नैः शितिकण्ठपक्षक्षोदद्युतश्चुक्षुदिरे रथौघैः ॥ २८ ॥

3.28

न लङ्घयामास महाजनानां शिरांसि नैवोद्धतिमाजगाम ।अचेष्टताष्टापदभूमिरेणुः पदाहतो यत्सदृशं गरिम्णः ॥ २७ ॥

3.29

निरुद्ध्यमाना यदुभिः कथञ्चिन्मुहुर्यदुच्चिक्षिपुरग्रपादान् ।ध्रुवं गुरून्मार्गरुधः करान्द्रानुल्लङ्घ्य गन्तुं तुरगास्ततीषुः ॥ २९ ॥

3.30

अवेक्षितानायतवल्गमग्रे तुरङ्गिभिर्यत्ननिरुद्धवाहैः ।प्रकीडितान्रेणुभिरेत्य तूर्णं निन्ययुर्जनन्यः पृथुकान्पथिभ्यः ॥ ३० ॥

3.31

दिदृक्षमाणः प्रतिरथ्यमीयुर्मुरारिमारादनघं जनौघाः ।अनेकशः संस्तुतमप्यनल्पा नवं नवं प्रतिरहो करोति ॥ ३१ ॥

3.32

उपेयुषो वर्त्म निरन्तराभिरसौ निरुच्छ्वासमनीकनीभिः ।रथस्य तस्यां पुरि दत्तचक्षुर्विद्वान्विदामास शनैर्न यातम् ॥ ३२ ॥

3.33

मध्येसमुद्रं ककुभः पिशङ्गीर्या कुर्वती काञ्चनवप्रभासा ।तुरङ्गकान्तामुखहव्यवाहज्वालेव भित्वा जलमुल्ललास ॥ ३३ ॥

3.34

कृतास्पदा भूमिभृतां सहस्रैरुदन्वदम्भःपरिवीतमूर्तिः ।अनिर्विदा या विदधे विधात्रा पृथिवी पृथिव्याः प्रतियातनेव ॥ ३४ ॥

3.35

त्वष्टुः सदाभ्यासगृहीतशिल्पविद्ज्ञानसंपत्प्रसरस्य सीमा ।अदृश्यतादर्शतलामलेषु छायेव या स्वर्जलधेर्जलेषु ॥ ३५ ॥

3.36

रथाङ्गभर्त्रे ऽभिनवं वराय यस्याः पितेव प्रतिपादितायाः ।प्रेम्णोपकण्ठं मुहुरङ्गभाजो रत्नवलीरम्बुधिराबबन्ध ॥ ३६ ॥

3.37

यस्याश्चलद्वारिधिवीचिछ्छटोच्छलच्छङ्खकुलाकुलेन ।वप्रेण पर्न्तचरोडुचक्रः सुमेरुवप्रो ऽहमन्वकारि ॥ ३७ ॥

3.38

वणिक्पथे पूगकृतानि यत्र भ्रमागतैरम्बुभिरम्बुराशिः ।लोलैरलोद्युतिभाञ्जि मुष्णन्रत्नानि रत्नाकरतामवाप ॥ ३८ ॥

3.39

अम्भुच्युतः कोमलरत्नराशीनपांनिधिः फेनपिनद्धभासः ।त्रातपे दातुमिवाधितल्पं विस्तारायमास तरङ्गहस्तैः ॥ ३९ ॥

3.40

यच्छालमुत्तङ्गतया विजेतुं दूरादुदस्थीयत सागरस्य ।महोर्मिभिव्याहतवाञ्छितार्थैर्व्रीडादिवाभ्याशगतैर्विलिल्ये ॥ ४० ॥

3.41

कुतूहलेन जवादुपेत्य प्राकारभित्या सहसा निषिद्धः ।रसन्नरोदीद्धृशमम्बुवर्षव्याजेन यस्या बहिरम्बुवाहः ॥ ४१ ॥

3.42

यदङ्गनरूपसरूपतायाः कञ्चिद्गुणं भेदकमिच्छतीभिः ।आराधितो ऽद्धा मनुरप्सरोभिश्चक्रे प्रजाः स्वाः सनिमेषचिह्नाः ॥ ४२ ॥

3.43

स्फुरत्तुषारांशुमरीचिजालैर्विनुह्नुताः स्फटिकपङ्क्तीः ।आरुह्य नार्यः क्षणदासु यत्र नभोगता देव्य इव व्याराजन् ॥ ४३ ॥

3.44

कान्तेन्दुकान्तोपलकुट्टिमेषु प्रतिक्षपं हर्म्यतलेषु यत्र ।उच्चैरधपातिपयोमुचो ऽपि समूहमूहुः पययसां प्रणाल्यः ॥ ४४ ॥

3.45

रतौ ह्रिया यत्र निशाम्यदीपाञ्जालगताभ्यो ऽधिगृहं गृहिण्यः ।बिभ्युर्बिडालेक्षणभीषणाभ्यो वैदूर्यकुड्येषु शशिद्युतिभ्यः ॥ ४५ ॥

3.46

यस्यामतिश्लक्षणतया गृहेषु विधातुमालेख्यमशुक्नुवन्तः ।चक्रुर्युवानः प्रतिबिम्बिताङ्गाः सजीवचित्रा इव रत्नभित्तीः ॥ ४६ ॥

3.47

सावर्ण्यभाजां प्रतिमागतानां लक्ष्यैः स्मरपाण्डुतयाङ्गनानाम् ।यस्यां कपोलैः कलधौतधामस्तम्भेषु भेजे मणिदर्पणश्रीः ॥ ४७ ॥

3.48

शुकाङ्गनीलोपलनिर्मितानां लिप्तेषु भासा गृहदेहलीनां ।यस्यामलिन्देषु न चक्रुरेव मुग्धाङ्गना गोमयगोमुखानि ॥ ४८ ॥

3.49

गोपानसीषु क्षणमास्थितानामालम्बिभिश्चन्द्रकाणां कलापैः ।हरिन्मणिश्यामतृणाभिरामैगृहाणि नीध्रैरिव यत्र रेजुः ॥ ४९ ॥

3.50

बृहत्तुलैरपिप्यतुलैर्वतानमालापिनद्धैरपि चाविताने ।रेजे विचित्रैरपि या सचित्रैगृहैर्विशालैरपि भूरिशालै ॥ ५० ॥

3.51

चित्रंसया कृत्रिमपत्त्रिपंङ्क्तेः कपोतपालीषु निकेतनानां ।मार्जारमप्यातनिश्चलाङ्कं यस्यां जनः कृत्रिममेव मेने ॥ ५१ ॥

3.52

क्षितिप्रतिष्ठोपि मुखारविन्दैर्वधूजनश्चन्द्रमधश्चकार ।अतीतनक्षत्रपथानि यत्र प्रसादशृङ्गाणि वृथाध्यरुक्षत् ॥ ५२ ॥

3.53

रम्या इति प्राप्तवतीः पताका रागं विविक्ता इति वर्धयन्तीः ।यस्यामसेवन्त नमद्वलीकाः समं वधूभिर्वलभीर्युवानः ॥ ५३ ॥

3.54

सुगन्धितामप्रतियत्नपूर्वां बिभ्रन्ति यत्र प्रमदाय पुंसाम् ।मधूनि वक्राणि च कामिनीनामामोदकर्मव्यतिहारमीयुः ॥ ५४ ॥

3.55

रतान्तरे यत्र गृहान्तरेषु वितर्दिनिर्यूहविटङ्नीडः ।रुतानिश्रुण्वन्वयसां गणो ऽन्तेवासित्वमाप स्फुटमङ्गनानाम् ॥ ५५ ॥

3.56

छन्ने ऽपि स्पष्टतरेषु यत्र स्वच्छानि नारीकुचमण्डलेषु ।आकाशसाम्यं दधुरम्बराणि न नामतः केवलमर्थतःऽपि ॥ ५६ ॥

3.57

यस्यामजिह्मा महतीमपङ्काः सीमानमत्यायतयो ऽत्यजन्तः ।जनैरजास्खलनै जातु द्वयेप्यमुच्यन्त विनीतमार्गाः ॥ ५७ ॥

3.58

परस्पस्फर्धिपरार्घ्यरूपाः पौरस्त्रियो यत्र विधाय वेधाः ।श्रीनिर्मितप्राप्तगुणक्षतैकवर्णोपमावाच्यमलं ममार्ज ॥ ५८ ॥

3.59

क्षुण्णं यदन्तःकरणेनवृक्षाः फलन्ति कल्पोपदास्तदेव ।अध्यूषुषो यामभवञ्जनस्य याः सम्पदस्ता मनसो ऽप्यगम्याः ॥ ५९ ॥

3.60

कला दधानः सकलाः स्भाभिरुद्भासयन्सौधसिताभिराशाः ।यां रेवतीजानिरियेष हातुं न रौहिणीयो न च रोहिणीशः ॥ ६० ॥

3.61

बाणाहवव्याहतशंभुशक्तेरासत्तिमासाद्य जनार्दनस्य ।शरीरिणा जैत्रशरेण यत्र निःशङ्कमूषे मकरध्वजेन ॥ ६१ ॥

3.62

निषेव्यमाणेन शिवैमरुद्भिरध्यास्यमाना हरिणा चिराय ।उद्रश्मिरत्नाङ्कुरधाम्नि सिन्धावावाहास्त मेरावमरावतीं या ॥ ६३ ॥

3.63

स्नग्धाञ्जनस्यमरुचिः सुवृत्तः बद्धा इवाद्बंसितवर्णकान्तेः ।विशेषको वा विशिशेष यस्याः श्रियन्त्रिलोकीतिलकः स एव ॥ ६२ ॥

3.64

तामीक्षमाणः स पुरं पुरस्तात्प्रापत्प्रतोलीमतुलप्रतापः ।वज्रप्रभोद्भासिसुरायुधश्रीर्या देवसेनेव परैरलङ्घ्या ॥ ६४ ॥

3.65

प्रजा इवाङ्गादरविन्दनाभेः शंभोर्जटाजूटतटादिवापः ।मुखादिवाथ श्रुतयो विधातुः पुरान्निरीयुर्मुरजिद्ध्वजिन्यः ॥ ६५ ॥

3.66

श्लिःष्यद्भिरन्योनमुखाग्रसङ्गस्खलत्खलीनं हरिभिर्विलोलैः ।परस्परोत्पीडितजानुभागा दुःखेन निशचक्रमुरश्ववाराः ॥ ६६ ॥

3.67

निरन्तराले ऽपि विमुच्माने दूरं पथि प्राणभृतां गणेन ।तेजोमहद्भिस्तमसेव दीपैर्द्वीपैरसंबधमयांबभूवे ॥ ६७ ॥

3.68

शनैरनीयन्त रयात्पतन्तोरथाः क्षितिं हस्तिनखादखेदैः ।सयत्नसूतायतरशमिभुग्नग्रीवाग्रसंसक्तयुगैस्तुरङ्गैः ॥ ६८ ॥

3.69

बलोर्मिभिस्तत्क्षणहीयमानरथ्याभुजाया वलयैरिवास्याः ।प्रायेणनिष्क्रामतिचक्रपाणै नेषेटं परो द्वारवतीत्वमासीत् ॥ ६९ ॥

3.70

पारेजलंनीरनिधेरपश्यन्मुरारिरानीलपलाशराशीः ।वनावलीरुत्कलिकासहस्रप्रतिक्षणोत्कूलितशैवलाभाः ॥ ७१ ॥

3.71

लक्षीभृतःऽम्भोधितटाधिवासान्द्रमानसौ नीरदनीलभासः ।लतावधूसंप्रयुजो ऽदिवेलं बहूकृतान्स्वानिव पशयति स्म ॥ ७० ॥

3.72

आश्लिष्टभूमिं रसितारमुच्चैर्लोलद्ध्वजाकार बृहत्तरङ्गं ।फेनायमानं पतिमापगानामसावपस्मारिणमाशसङ्के ॥ ७२ ॥

3.73

पीत्वा जलानां निधिनातिगाध्र्याद्वृद्धिङ्गते ऽप्यात्मनि नैव मान्तीः ।क्षिप्ता इवेन्दोः स रुचो ऽधिवेलं मुक्तावलीराकलयाञ्चकार ॥ ७३ ॥

3.74

साटोपमुर्वीमनिशं नदन्तः यैः प्लवयिष्यन्ति समन्ततःऽमी ।तान्यकदेशान्निभृतंपयोधेः सो ऽम्भांसि मेघान्पिबतः ददर्श ॥ ७४ ॥

3.75

उद्धृत्यमेघैस्तत एव तोयमर्थं मुनीन्द्रैरिव संप्रणीताः ।आलोकयामास हरिः पतन्तीर्नदीः स्मृतिर्वदमिवाम्बुराशिम् ॥ ७५ ॥

3.76

विक्रीय दिश्यानि धनान्युरूणिदैप्यानसावुत्तमलाभबाजः ।तरीषु तत्रत्यमफल्गु भाण्डं सांयान्त्रिकानावापतःऽभ्यनन्दत् ॥ ७६ ॥

3.77

उत्पित्सवो ऽन्तर्नदभर्तुरुच्चैर्गरीयसा निःश्वसितानिलेन ।पयांसि भक्त्या गरुडध्वजस्य ध्वाजानिवोच्चिक्षिपिरे फणीन्द्राः ॥ ७७ ॥

3.78

तमागतं वीक्ष्य युगान्तबन्धुमुत्सङ्गशय्याशयमम्बुराशिः ।प्रत्युज्जगामेव गुरुप्रमोदप्रसारितोत्तुङ्गतरङ्गबाहुः ॥ ७८ ॥

3.79

उत्सङ्गिताम्भःकणक नभस्वानुदन्वतः स्वदलवान्ममार्ज ।तस्यानुवेलं व्रजतःऽधिवेलंमेलालतासेफालनलबेधगन्धः ॥ ८० ॥

3.80

उत्तालतालीवनसंप्रवृत्तसमीरसीमन्तितकेतकीकाः ।आसेदिरे लावणसैन्धवीनां चमूचरैः कच्छभुवां प्रदेशाः ॥ ७९ ॥

3.81

लवङ्गमालाकलितावतंसास्ते नारिकेलान्तरपः पिबन्तः ।आस्वादिताद्रक्रमुकाः समुद्रादभ्यागतस्य प्रतिपत्तिमीयुः ॥ ८१ ॥

3.82

तुरगशताकुलस्य परितः परमेकतुरङ्गजन्मनः प्रमथितभूभृतः प्रतिपथं मथितस्य भृशं महीभृता ।परिचलतः बलानुजबलस्य पुरः सततं धृतश्रियश्चिरविगतश्रियो जलनिधेश्च तदाभवददन्तरं महत् ॥ ८२ ॥

4.1

निशवासधूमं सहरत्नभार्भित्त्वोत्थितं भूमिमिवोरगाणां ।नीलोपलस्यूतविचित्रधातुमसौ गिरिं रैवतकं ददर्श ॥ १ ॥

4.2

गुर्वीरजस्रं दृषदः समन्तादुपर्युपर्यम्बुमुचांवितानैः ।विन्ध्यायमानं दिवसस्य भर्तुमार्गं पुना रोद्धुमिवोन्नमद्भिः ॥ २ ॥

4.3

क्रान्तं रुचा श्यामलिताभिरामंलताभिरामन्त्रितषट्पदाभिः ।श्रितं शिलाश्यामलताभिरामं लताभिरामनत्रितषट्पदाभिः ॥ ३ ॥

4.4

सहस्रसंख्यैर् गगनं पादैर् भुवं व्याप्य वितिष्ठमानम् ।विलोचनस्थानगतोष्णरश्मिनिशाकरं साधु हिरण्यगर्भम् ॥ ४ ॥

4.5

क्वचिज्जलापायविपाण्डुराणि धौतोत्तरीयप्रतिमच्छवीनि ।अभ्राणिबिभ्रामुमाङ्गसङ्गविभक्तभस्मानमिव स्मरारिम् ॥ ५ ॥

4.6

छायां निजस्त्रीचटुलालसानां मदेन किञ्चिच्चटुलालसानाम् ।कुर्वाणमुत्पिञ्जलजातपत्रैर्विहङ्गमानां जलजातपत्रै ॥ ६ ॥

4.7

स्कन्धाधिरूढोज्ज्वलनीलकण्ठानुर्वीरुहः श्लिष्टतनूनहीन्द्रैः ।प्रनर्तितानेकलताभुजाग्रान्रुद्राननेकानिव धारयन्तम् ॥ ७ ॥

4.8

विलम्बिनीलोत्पलकर्णपूरा कपोलभित्तीरिव लोध्रगौरीः ।नवोलपालङ्कृतसैकताभाः शुचीरपःशैवलनीर्दधानम् ॥ ८ ॥

4.9

राजीवराजीवशलोलभृङ्गं मुष्णान्तमुष्णं ततिभिस्तरूणाम् ।कान्तालकान्ता ललनाः सुराणां रक्षोभिरक्षेभितमुद्वहन्तम् ॥ ९ ॥

4.10

मुदे मुरारेरमरैः सुमेरोरानीय यस्योपचितस्य शृङ्गैः ।भवन्ति नोद्दामगिरां कवीनामुच्छ्रायसौन्दर्यगुणा मृषोद्याः ॥ १० ॥

4.11

यतः परार्घ्यानि भृतान्यनूनै प्रस्थैर्मुहुर्भूरिभिरुच्चिखानि ।आढ्यादिवप्रापणिकादजस्रं जग्राह रत्नान्यमितानि लोकः ॥ ११ ॥

4.12

अखिध्यतासन्नमुदग्रतापं रविं दधाने ऽप्यरविन्दधाने ।भृङ्गावलिर्यस्यतटे निपीतरसा नमत्तामरसा न मत्ता ॥ १२ ॥

4.13

यत्राधिरूढेनमहीरुहोच्चैरुन्निद्रपुष्पाक्षिसहस्रभाजा ।सुराधिपाधिष्ठितहस्तिमल्ललीलां दधौ राजतगण्डशैलः ॥ १३ ॥

4.14

विभिन्नवर्णागरुडाग्रजेन सूर्यस्यरथ्याः परितः स्फुरन्त्या ।रत्नैः पुनर्यत्र रुचं स्वामानिन्यिरे वंशकरीरनीलैः ॥ १४ ॥

4.15

यत्रोज्झिताभिर्मुहुरम्बुवाहैः समुन्नमद्भिर्न समुन्नमद्भि ।वनं बबाधे विषपावकोत्था विपन्नगानामविपन्नगानाम् ॥ १५ ॥

4.16

फलद्भिरुष्णांशुकराभिमर्शात्कर्शानवं धाम पतङ्गकान्तैः ।शशंस यः पात्रगुणाद्गुणानां संक्रान्तिमाक्रान्तगुणातिरेकाम् ॥ १६ ॥

4.17

दृषटो ऽपि शैलः स मुहुर्मुरारेरपूर्ववद्विस्मयमाततान ।क्षणेक्षमे यन्नवतामुपैति तदेवरूपं रमणीयतायाः ॥ १७ ॥

4.18

उच्चारणज्ञे ऽथगिरादधानमुच्चा रणत्पक्षिगणास्तटीस्तम् ।उत्कं धरं द्रष्टुमवेक्ष्य शौरिणुत्कन्धरं दारुक इत्युवाच ॥ १८ ॥

4.19

आच्छादितायतदिगम्बरमुच्चकैर्गाम् आक्रम्यसंस्थितमुदग्रविशालशृङ्गम् ।मूर्ध्निस्खलत्तुहिनदीधितिकोटिमेनम् उद्वीक्ष्य को भुवि न विस्मयते नगेशम् ॥ १९ ॥

4.20

उदयतिविततरःध्वरशमिरज्जावहिमरुचौ हिमधाम्नि याति चास्तम् ।वहतिगिरिरयं विलम्बिधणटाद्वयपरिवारितवारणेन्द्रलीलाम् ॥ २० ॥

4.21

वहति यः परितः कनकस्थलीः सहरिता लसमाननवांशुकः ।अचलेषभवानिव राजते स हरितालसमाननवांशुकः ॥ २१ ॥

4.22

पाश्चात्यभागमिह सानुषु सन्निषण्णाः पश्यन्ति शान्तमलसान्द्रतरांशुजालम् ।संपूर्णलब्धललनालापनोपमानम् उत्सङ्गसङ्गिहरिणमस्य मृगाङ्गमूर्तेः ॥ २२ ॥

4.23

कृत्वापुंवत्पादमुच्चैर्भृगुभ्यो मूर्ध्नि ग्राव्णां जर्जरा निर्झरौघाः ।कुर्वन्ति द्यामुत्पतन्तः स्मरार्तस्वर्लोकस्त्रीगात्रनिर्णमत्र ॥ २३ ॥

4.24

स्थगयन्त्यमूः शामितचातकार्तस्वरा जलदास्तडित्तुलितकान्तकार्तस्वराः ।जगतीरिहस्फुरितचारुचामीकराः सवितुः कचित्कपिशयन्ति चामी कराः ॥ २४ ॥

4.25

उत्क्षिप्तमुच्छ्रितसितांशुकरावलम्बैरुत्तम्भितोडुभिरतिवतरां शिरोभिः ।श्रद्धेयनिर्झरजलव्यपदेशमस्य विष्वक्तटेषु पतति स्फुटमन्तरीक्षम् ॥ २५ ॥

4.26

एकत्रस्फटिकतटांशुभिन्ननीरा नीलाश्मद्युतिभिदुराम्भसो ऽपरत्र ।कालिन्दीजलजनितश्रियः श्रयन्ते वैदग्धीमिह सरितः सुरापगायाः ॥ २६ ॥

4.27

इतस्ततःऽस्मिन्विलसन्ति मेरोः समानवप्रेमणिसानुरागाः ।स्त्रियशच पत्यौ सुरसुन्दरीभिः समा नवप्रेमणिसानुरागाः ॥ २७ ॥

4.28

उच्चैमहारजतराजिविराजितासौ दुर्वर्णभित्तिरिह सान्द्रसुधासवर्णा ।अभ्येति भस्मपरिपाण्डुरितस्मरारेर् उद्वह्निलोचनललामललाटलीलाम् ॥ २८ ॥

4.29

अयमतिजरठाः प्रकामगुर्वीरलघुविलम्बिपयोधरोपरुद्धाः ।सततमसुगतामगम्यरूपाः परिणतदिक्करिकास्तटीर्बिभर्ति ॥ २९ ॥

4.30

धूमाकारं दधति पुरः सौवर्णे वर्णेनाग्नेः सदृशि तटे पश्यामी ।श्यामीभूताः कुसुमसमूहो ऽलीनां लीनामालीमिह तरवो बिभ्राणाः ॥ ३० ॥

4.31

व्योमस्पृशः प्रथयता कलधौतभित्तीर् उन्निद्रपुष्पचणचम्पकपिङ्गभासः ।सौमेरवीमधिगतेन नितम्बशोभाम् एतेन भारतमिलावृतवद्विभाति ॥ ३१ ॥

4.32

रुचिरचित्रतनूरुहशालिभिर्विचलितैः परितः प्रियकव्रजैः ।विवधरत्नमयैरभिबात्यसाववयवैरिव जङ्गमतां गतैः ॥ ३२ ॥

4.33

कुशशयैरत्र जलाशयोषिता मुदारमन्ते कलभाविकस्वरैः ।प्रगीयते सिद्धगणैश्च योषितामुदारम कलभाविकस्वरैः ॥ ३३ ॥

4.34

आसादितस्य तमसा नियतेर्नियोगादाकाङ्क्षतःपुनरपक्रमणेन कालम् ।पत्युस्त्वषामिह महौषधयः कलत्रस्थानं परैननभिभूतममूर्वहन्ति ॥ ३४ ॥

4.35

वनस्पतिस्कन्धनिषण्णबालप्रवालहस्ताः प्रमदा इवात्र ।पुष्पेक्षणैलम्भितलोचकैर्वा मधुव्रतव्रातवृतैर्व्रततयः ॥ ३५ ॥

4.36

विहगाः कदम्बसुरभाविह गाः कलयन्तनुक्षणमनेकलयम् ।भ्रमयन्नुपैति मुहुरभ्रमयं पवनश्च धूतनवनीपवनः ॥ ३६ ॥

4.37

विद्वद्भिरागमपरैर्विवृतं कथञ्चिच्छ्रुत्वापि दुर्ग्रहमनिश्चितधीभिरन्यैः ।श्रेयान्द्विजातिरिव हन्तुमघानि दक्षं गूठार्थमेष निधिमन्त्रगणं बिभर्ति ॥ ३७ ॥

4.38

बिम्बोष्ठं बहु मनुते तुरङ्गवक्त्रश् चुम्बन्तं मुखमिह किंनरं प्रियायाः ।श्लिष्यन्तंमुहुरितरो ऽपि तं निजस्त्रीम् उत्तुङ्गस्तनभरभङ्गभीरुमध्याम् ॥ ३८ ॥

4.39

यदेतदस्यानुतटं विभाति वनं ततानेकतमालतालम् ।न पुष्पितात्र स्थगितार्करस्मावनान्तताने कतमा लतालम् ॥ ३९ ॥

4.40

दन्तोज्ज्वलासु विमलोपलमेखलान्ताः सद्रत्नचित्रकटकासु बृहन्नितम्बाः ।अस्मिन्भजन्ति घनकोमलगण्डशैला नार्यो ऽनुरूपमधिवासमधित्यकासु ॥ ४० ॥

4.41

अनतिचिरोज्झितस्य जलदेन चिरस्थितबुद्बुदयस्य पयसो ऽनुकृतिम् ।विरलविकीर्णवज्रशकला सकलाम् इह विदधाति धौतकलधौतमही ॥ ४१ ॥

4.42

वर्जयन्त्या जनैः संगमेकान्ततस् तर्कयन्त्या सुखं सङ्गमे कान्ततः ।योषयैष स्मरासन्नतापाङ्गया सेव्यते ऽनेकया संन्नतापङ्गया ॥ ४२ ॥

4.43

संकीर्णकीचकवनस्खलितैकवालविच्छेदकातरधियश्चलितुं चमर्यः ।अस्मिन्मृदुश्वसनगर्भतदीयरन्ध्रर्यत्स्वनश्रुतिसुखादिव नोत्सहन्ते ॥ ४३ ॥

4.44

मुक्तं मुक्तागौरमिह क्षीरमिवाभ्रैर् वापीष्वन्तर्लीनमहानीलदलासु ।शस्त्रीश्यामैरंशुभिराशु द्रुतमम्भश् छायामच्छामृच्छति नीलीसलिलस्य ॥ ४४ ॥

4.45

या न ययौ प्रियमन्यवधूभ्यः सारतरागमना यतमानम् ।तेन सहेत बिभर्ति रसः स्त्री सा रतरागमनायतानाम् ॥ ४५ ॥

4.46

भिन्नेषुरत्नकिरणैः किरणेष्विहेन्दोर् उच्चावचैरुपगतेषु सहस्रसंख्यां ।दोषापि नूनमहिमांशुरसौ किलेति व्याकोशकोकनदतां दधते नलिन्यः ॥ ४६ ॥

4.47

अपशङ्कमङ्कपरिवर्तनोचिताश्चलिताः पुरः पतिमुपेतुमात्मजाः ।अनुरोदितीव करुणेन पत्त्रिणां विरुतेन वत्सलतयैष निम्नगाः ॥ ४७ ॥

4.48

मधुकरविटपानमितास्तरुपङ्क्तीर्बिभ्रतःऽस्य विटपानमिताः ।परिपाकपिशङ्गलतारजसा रोधश्चकास्ति कपिशं गलता ॥ ४८ ॥

4.49

प्राग्भागतः पतदिहेदमुपत्यकासु शृङ्गारितायतमहेभकराभमम्भः ।संलक्ष्यतेविविधरत्नकरानुविद्धम् ऊर्ध्वप्रसारितसुराधिपचापचारु ॥ ४९ ॥

4.50

दधाति च विकसद्विचित्रकल्पद्रुमकुसुमैरभिगुम्फितानिवैताः ।क्षणमलघुविलम्बिपिच्छदाम्नः शिखरशिखाः शिखिशेखरानमुष्य ॥ ५० ॥

4.51

सवधूकाः सुखिनो ऽस्मिन्ननवरतममन्दरामतामरसदृशः ।नासेवन्ते रसवन्नवरतममन्दरागतामरसदृशः ॥ ५१ ॥

4.52

आच्छाद्य पुष्पपटमेव महान्तमन्तरावर्तिभिर्गृहकपोतशिरोधराभैः ।शस्वङ्गानि धूमरुचिमागुरवीं दधानैर् धूपायतीव पटलैर्नीरदानाम् ॥ ५२ ॥

4.53

अन्योन्यव्यतिकरचारुभिर्विचित्रैर् अत्रस्यन्नवमणिर्जन्मभिर्मयूखैः ।विस्मेरान्गगनसदः करोत्यमुष्मिन्न् आकाशेरचितमभित्ति चित्रकर्म ॥ ५३ ॥

4.54

समीरशिशिरः शिरःसुवसता सता जवनिका निकानसुखिनाम् ।बिभर्तिजनयन्नयं मुदमपाम् अपायधवला वलाहकततीः ॥ ५४ ॥

4.55

मैत्र्यादिचित्तपरिकर्मविदो विधाय क्लेशप्रहाणमिह लब्धसबीजयोगाः ।ख्यातिं चसत्त्वपुरुषान्यतयाधिगम्य वाञ्चन्ति तामपि समाधिभृतः निरोद्धुम् ॥ ५५ ॥

4.56

मरकतमयमेदिनीषु भानोस् तरुविटपान्तरपातिनो मयूखाः ।अवनतशितिकण्ठकण्ठलक्ष्मीम् इह दधति श्फुरिताणुरेणुजालाः ॥ ५६ ॥

4.57

या बिभर्ति कलवल्लकीगुणस्वानमानमतिकालिमालया ।नात्र कान्तमुपगीतया तया स्वानमानमति कालिमालया ॥ ५७ ॥

4.58

सायं शशाङ्ककिरणाहतचन्द्रकान्तनिस्यन्दिनीरनिकरेण कृताभिषेकाः ।अर्कोपलोल्लसितवह्निभिरह्नि तप्तास् तीव्रं महाव्रतमिवात्र चरनति वप्राः ॥ ५८ ॥

4.59

एतस्मिन्नधिकपयःश्रियं वहन्त्यः संक्षोभं पवनभुवा जवेन नीताः ।वाल्मीकेररहितरामलक्ष्मणानां साधर्म्यं दधति गिरां महासरस्यः ॥ ५९ ॥

4.60

इह मुहुर्मुदितैः कलभै रवः प्रतिदिशं क्रियते कलभैरवः ।स्फुरति चानुवनं चमरीचयः कनकरत्नभुवां च मरीचयः ॥ ६० ॥

4.61

त्वक्साररन्ध्रपरिपूरणलब्धगीतिर् अस्मिन्नसौ मृदितपक्ष्मलरल्लकाङ्गः ।कस्तूरिकामृगविमर्दसुगन्धिरेति रागीव सक्तिमधिकां विषयेषु वायुः ॥ ६१ ॥

4.62

प्रीत्यै यूनां व्यवहिततपनाः प्रौढध्वान्तं दिनमिह जलदाः ।दोषामन्यं विदधाति सुरतक्रीडायासश्रमपटवः ॥ ६२ ॥

4.63

भग्ने निवासो ऽयमिहास्य पुष्पैः सदानतः येन विषाणि नागः ।तीव्राणि तेनोज्झति कोपितो ऽसौ ससानतोयेन विषाणि नागः ॥ ६३ ॥

4.64

प्रालेयशीतलमचलेश्वरमीश्वरो ऽपि सान्द्रभचर्मवसनावरणाधिशेते ।सर्वर्तुनिवृत्तिकरे निवसन्नुपैति न द्वन्द्वदुःखमिह किञ्चिदकिञ्चनो ऽपि ॥ ६४ ॥

4.65

नवनगवनलेखाश्याममध्याभिराभिः स्फटिककटकभूमिनाटयत्येष शैलः ।अहिपरिकरभाजो भास्मनैरङ्गरागैर् अधिगतधवलिम्नः शूलपाणेरभिख्याम् ॥ ६५ ॥

4.66

दधद्भिरभितस्तटौ विकचवारिजाम्बूनदैर् विनोदितदिनक्लमाः कृतरुचश्चजाम्बूनदैः ।निषेव्य मधु माधवाः सरसमत्र कादम्बरं हरन्ति रतये रहः प्रियतमाङ्ककादम्बरम् ॥ ६६ ॥

4.67

दर्पणनिर्मलासु पतिते घनतिमिरमुषि ज्योतिषि रौप्यभित्तिषु पुरः प्रतिफलति मुहुः ।व्रीडमसंमुखो ऽपि रमणैरपहृतवसनाः खाञ्चनकन्दरासु तरुणीरिह नयति रविः ॥ ६७ ॥

4.68

अनुकृतिशिखरौघश्रीभिरभ्यगते ऽसौ त्वयि सरभसमभ्युत्तिष्ठतीवाद्रिरुच्चैः ।द्रुतमरुदुपनुन्नैरुन्नमद्भिः सहेलं हलधरपरिधानश्यामलैरम्बुवाहैः ॥ ६८ ॥

5.1

इत्थं व्यलीकाः प्रियतमा इव सो ऽव्यलीकः शुश्राव सूततनयस्य तदा व्यलीकाः ।रन्तुं निरन्तरमियेष ततो ऽवसाने तासां गिरौ च वनराजिपटं वसाने ॥ १ ॥

5.2

तं स द्विपेन्द्रतुलितातुलतुङ्गशृङ्गम् अभ्युल्लसत्कदलिकावनराजिमुच्चैः ।विस्ताररुद्धवसुधो ऽन्वचलं चचाल लक्ष्मीं दधत्प्रतिगिरेरलघुर्बलौघः ॥ २ ॥

5.3

भास्वत्करव्यतिकरोल्लसिताम्बरान्तस् तापत्रपा इव महाजनदर्शनेन ।संविव्युरम्बरविकासि चमूसमुत्थं पृत्वीरजः करभकण्ठकडारमाशः ॥ ३ ॥

5.4

आवर्तिनः शुभफलप्रदशुक्तियुक्ताः संपन्नदेवमणयो भृतरन्ध्रभागाः ।अश्वाः प्यधुर्वसुमतीमतिरोचमानास् तूर्णं पयोधय इवोर्मिभिरापततन्तः ॥ ४ ॥

5.5

आरक्षमग्नमवमत्य सृणिं शिताग्रम् एकः पलायत जवेन कृतार्तनादः ।अन्यपुनर्मुहुरुदप्लवतास्तभारम् अन्योन्यतः पथि बताबिभातमिभोष्ट्रौ ॥ ५ ॥

5.6

आयास्तमैक्षत जनशचटुलाग्रपादं गच्छन्तमुच्चलितचामरचारुमश्वम् ।नागं पुनर्मृदु सलीलनिमीलिताक्षं सर्वःप्रयः खलु भवतयनुरूपचेष्टः ॥ ६ ॥

5.7

त्रस्तः समस्तजनहासकरः करेणोस् तावत्खरः प्रखरमुल्ललयाञ्चकार ।यावच्चलासनविलोलनितम्बबिम्बविस्रस्तवस्त्रमवरोधवधूः पपात ॥ ७ ॥

5.8

शैलोपशल्यनिपतद्रथनेमिधारानिष्पिष्टनिष्ठुरशिलातलचूर्णगर्भाः ।भूरेणवोनभसि नद्धपयोदचक्राश् चक्रवदङ्गरुहधूम्ररुचो विसस्रुः ॥ ८ ॥

5.9

उद्य्त्कृशानुशकलेषु सुराभिघाताद् भूमीसमायातशिलाफलकाचितैषु ।पर्न्तवर्त्मसु व्चक्रमिरे महाश्वाः शैलस्य दर्दुरपुटानिव वादयन्तः ॥ ९ ॥

5.10

तेजोनिरोधसमतावहितेन यन्त्रा समय्क्कशात्रयविचारवाता नियुक्तः ।आराट्टजश्चटुलनिष्ठुरपातमुच्चैश् चित्रं चकार पदमर्दपुलायितेन ॥ १० ॥

5.11

नीहारजालमालिनः पुनरुक्तसान्द्राः कुर्न्वधूजनविलोचनपक्ष्ममालाः ।क्षुण्णः क्षणं यदुबलैर्दिवमातितांसुः पांशुर्दिसां मुखमतुत्थयदुत्थितो ऽद्रेः ॥ ११ ॥

5.12

उच्छिद्य विद्विष इव प्रसभं मृगेन्द्रान् इन्द्रानुजाचरभूतपतयो ऽध्यवात्सुः ।वन्येभमस्तकनिखातनखाग्रयमुक्तमुक्ताफलप्रकरभाञ्जि गुहागृहाणि ॥ १२ ॥

5.13

विभ्राणया बहलयावकङ्कपिङ्कपिच्छावचूडामनुमाधवमास जग्मुः ।चञ्च्वग्रदष्टचटुलाहितपताकयान्ये स्वावासभागमुरगाशनकेतुयष्ट्या ॥ १३ ॥

5.14

छायामपास्य महतीमपि वर्तमानाम् आगामिनीं जगृहिरे जनतास्तरूणाम् ।सर्वो हि नोपागतमप्यपचीयमानं वर्धिष्णुमाश्रयमनागतमभ्युपैति ॥ १४ ॥

5.15

अग्रगतेन वसतिं परिगृह्य रम्याम् आपात्यसैनिकनिराकरणाकुलेन ।यान्तो ऽन्यतः प्लुतकृतस्वरमाशु दूराद् उद्बाहुना जुहुवविरे मुहुरात्मवर्ग्याः ॥ १५ ॥

5.16

सिक्ता इवामृतरसेन मुहुर्जनानां क्लान्तिच्छिदो वनवनस्पतयस्तदानीम् ।शाखावसक्तवसनाभरणाभिरामाः कल्पद्रुमैः सह विचित्रफलैर्विरेजुः ॥ १६ ॥

5.17

यानाज्जनः परिजनैरवतार्यमाणा राज्ञीर्नरापनयनाकुलसौविदल्लाः ।स्रस्तावगुण्ठनपटाः क्षणलक्ष्यमाणवक्त्रश्रियः सभयकौतुकमीक्षते स्म ॥ १७ ॥

5.18

कण्ठावसक्तमृदुबाहुलतातुरङ्गाद् राजावरोधनवधूरवतारयन्तः ।आलिङ्गनान्यधिकृताः स्फुटमापुरेव गण्डस्थलीः शुचितया न चुचुम्बुरासाम् ॥ १८ ॥

5.19

दृष्ट्वेव निर्जतकलापभरामधस्ताद् व्याकीर्णमान्यकबरां कबरीं तरुण्याः ।प्रादुद्रुवत्सपदि चन्द्रकवान्द्रुमाग्रात् संघर्षिणा सह गुणाभ्यधिकैर्दुरापम् ॥ १९ ॥

5.20

रोचिष्णुकाञ्चनचयांशुपिशङ्गिताशा वंशध्वजैर्जलदसंहतिमुल्लिखन्त्यः ।भूभर्तुरायत निरन्तरसंनिवृष्टाः पादा इवाभिवभुरावलयो रथानाम् ॥ २० ॥

5.21

छायाविधायिभिरनुज्झितभूतिशोभैर् उच्छ्रायिभिर्बहलपाटलधातुरागैः ।दूष्यैरपि क्षितिभृतां द्विरदैरुदारतारावलीविरचनैर्व्यरुचन्निवासाः ॥ २१ ॥

5.22

उत्क्षप्तपटकान्तरलीयमानम् अन्दानिलप्रशमितश्रमघर्मतोयैः ।दुर्वाप्रतानसहजास्तरणेषु भेजे निद्रसुखं वसनसद्मसु राजदारैः ॥ २२ ॥

5.23

प्रस्वेदवारिसविशेषविषक्तमङ्गे कूर्पासकं क्षतनखक्षतमुत्क्षिपन्ती ।आविर्भवद्घनपयोधरबाहुमूला शातोदरी युवदृशां क्षणमुत्सवो ऽभूत् ॥ २३ ॥

5.24

यावत्स एव समयः सममेव तावद् अव्याकुलाः पटमयान्यभितो वितत्य ।पर्यापतत्क्रयिकलोकमगण्यपण्यपूर्णपणा विणुनो विपणीर्विभेजुः ॥ २४ ॥

5.25

अल्पप्रयोजनकृतोरुतरप्रयातसैर् उद्धूर्णलोष्टगुडैः परितो ऽनुविद्धम् ।उद्यातमुद्रतमनोकहझालमध्याद् अन्याः शशङ्गुणमनल्पमवन्नवाप ॥ २५ ॥

5.26

त्रासाकुलः परिपतन्परितो निकेतान् पुंभिर्न कैश्चिदपि धन्वभिरन्वबन्धि ।तस्थौ तथापि न मृगः क्वचिदङ्गनानाम् आकर्णपूर्णनयनेषुहतेक्षणश्रीः ॥ २६ ॥

5.27

आस्तीर्णतल्परचितावासथः क्षणेन वेशयाजनः कृतनवकर्मकाम्यः ।खिन्नानखिन्नमतिरापततो मनुष्यान् प्रत्यग्रहीच्चिरनिविष्ट इवोपचारैः ॥ २७ ॥

5.28

सस्नुः पयः पपुरनेनिजुरम्बराणि जक्षुर्बिसं धृतविकासिभिसप्रसूना ।सैन्याः श्रियामनुपभोगनिरर्थकत्वदोषप्रवादममृजन्नगनिमन्गानाम् ॥ २८ ॥

5.29

नाभिह्नदैः परिगृहीतरयाणि निम्नैः सत्रीणांबृहज्जघनसेतुनिवारितानि ।जग्मुर्जलानि जलमुड्डुकवाद्यवल्गुवल्गद्धनस्तनतटस्खलितानि मन्दम् ॥ २९ ॥

5.30

आलोलपुष्करमुखोल्लसितैरभीक्ष्णमुक्षांबभूवुरभितोवपुरम्बुवर्षैः ।स्वेदायत श्वसितनिरस्तवेगमुग्धमूर्धन्यरत्ननिकरैरिव हास्तिकानि ॥ ३० ॥

5.31

ये पक्षिणः प्रथममम्बुनिधिं गतास्ते ये ऽपीन्द्रपाणितुलायुधलूनपक्षाः ।तेजग्मुरद्रिपतयः सरसीर्विगाढुम् आक्षिप्तकेतुकुथसैन्यगजच्छलेन ॥ ३१ ॥

5.32

आत्मानमेव जलधेः प्रतिबिम्बिताङ्गम् ऊर्मौ महत्यभिमुखापातितं निरीक्ष्य ।क्रोधादधावदपभीरभिहन्तुमन्यनागाभियुक्त इव युक्तमहो महेभः ॥ ३२ ॥

5.33

नादातुमन्यकरिमुक्तमदाम्बुतिक्तं धूताङ्कुशेन न विहातुमपीच्छताम्भः ।रुद्धे गजेन सरितः सरुषावतारे रिक्तोदपात्रकरमास्त चिरं जनौघः ॥ ३३ ॥

5.34

पन्थानमाशु विजहीहि पुरः स्तनौ ते पश्यन्प्रतिद्विरदकुम्भविशङ्किचेताः ।स्तम्बेरमः पारिणिनंसुरावुपैति षिङ्गैरगद्यत ससंभ्रममेव काचित् ॥ ३४ ॥

5.35

कीर्णं शनैरनुकपोलमनेकपानां हस्तौर्विगाढमदतापरुजः शमाय ।आकर्णमुल्लसितमम्बु विकाशिकाशनीकाशमाप समतां सितचामरस्य ॥ ३५ ॥

5.36

गण्डूषमुज्झितवता पयसः सरोषं नागेन लब्धपरवारणमारुतेन ।अम्भोधिरोधसि पृथुप्रतिमानभागरुद्धोरुदन्तमुसलप्रसरं निपेते ॥ ३६ ॥

5.37

दानन्ददत्तयपि जलैः सहसाधिरूढे को विद्यमानगतिरासितुमुत्सहते ।यद्दन्तिनः कटकटाहतटान्मिमङ्क्षोर् मङ्क्षूदपाति परितः पटलैरसीनाम् ॥ ३७ ॥

5.38

अन्तर्जलौघमवगाढवतः कपोलौ हित्वा क्षणं विततपक्षतिरन्तरीक्षे ।द्रव्यश्रयेष्वपि गणेषु रराज नीलो वर्णः पृथग्गत इवालिगणो गजस्य ॥ ३८ ॥

5.39

संसर्पिभिः पयसि गैरिकरेणुरागैर् अम्भोजगर्भरससाङ्गनिषङ्गिणा च ।क्रीडोपभोगमनुभूय सरिन्महेभाव् अन्योन्यवस्त्रपरिवर्तमिव व्यधत्ताम् ॥ ३९ ॥

5.40

यां चन्द्रकैर्मदजलस्य महानदीनां नेत्रश्रियं विकसतो विदधुर्गजेन्द्राः ।तां प्रत्यवापुरविलम्बितमुत्तरन्तो धौताङ्गलग्ननवनीलपयोजवस्त्रैः ॥ ४० ॥

5.41

प्रत्यन्यदन्ति निशिताङ्कुशदूरभिन्ननिर्याणनिर्यदसृजं चलितं निपादी ।रोद्धुं महेभपरिव्रढिमानमागाद् आक्रन्तितो न वशमेति महान्परस्य ॥ ४१ ॥

5.42

सेव्यो ऽपि सानुनयमाकलनाय यन्त्रा नीतेन वन्यकरिदानकृताधिवासः ।नाभाजि केवलमभाजि गजेन शाखी नान्यस्य गन्धमपि मानभतः सहन्ते ॥ ४२ ॥

5.43

अद्रीन्दुकुञ्चचरकुञ्जरगण्डकाषसंक्रान्तदानपयसो वनपादपस्य ।सेनागजेन मथितस्य निजप्रसूनैर् मम्ले यथागतमगामि कुलैरलीनाम् ॥ ४३ ॥

5.44

नोच्चैर्यदा तरुतलेषु ममुस्तदानीम् आधोरणैरभिहिताः पृथुमूलशाखाः ।बन्धाय चिच्छिदुरिभास्तरसात्मनैव नैवात्मनीनमथ वा क्रियते मदान्धैः ॥ ४४ ॥

5.45

उष्णोष्णशीकरसृजः प्रबलोष्मणो ऽन्तरुत्फुल्लनीलनलिनोदरतुल्यभासः ।एकान्वशालशिरसो हरिचन्दनेषु नागान्बबन्धुरपारान्मनुजा निरासुः ॥ ४५ ॥

5.46

कण्डूयतः कटुभुवं करिणो मदेन स्कन्धं सुगन्धिमनुलीनवता नगस्य ।स्थूलेन्द्रनीलशकलावलिकोमलेन कणठेगुणत्वमलीनां वलयेन भेजे ॥ ४६ ॥

5.47

निर्धूतवीतमपि बालकमुल्ललन्तं यन्ता क्रमेण परिसान्त्वनतर्जनाभिः ।शिक्षावशेन शनकैर्वशमानिनाय शाश्त्रं हि निश्चितधियां क्व न सिद्धमेति ॥ ४७ ॥

5.48

स्तम्भं महान्तमुचितं सहसा मुमोच दानं ददावतितरां सरसाग्रहस्तः ।बद्धपराणि परितो निगडानेयलावीत् स्वातन्त्र्यमुज्वलमवाप करेणुराजः ॥ ४८ ॥

5.49

जज्ञे जनैर्मुकुलितताक्षमनाददाने संरब्धहस्तिपकनिष्टुरचोदनाभिः ।गम्भीरवेदिनि पुरः कवलं करीन्द्रे मन्दो ऽपि नाम न महानवगृह्य साध्यः ॥ ४९ ॥

5.50

क्षिप्तं पुरो न जगृहे मुहुरिक्षुकाण्डं नापेक्षते स्म निकटोपगतां करेणुं ।सस्मार वारणपतिः परिमीलिताक्षम् इच्छाविहारवनवासमहोत्सवनाम् ॥ ५० ॥

5.51

दुःखेन भोजयितुमाशयिता शशाक तुङ्गाग्रकायमनमन्तमनादरेण ।उत्क्षिप्तहस्ततलदत्तविधानपिण्डस्नेहस्नुति स्नपितबाहुरिभाधिराजम् ॥ ५१ ॥

5.52

शुक्लांशुकोपरचितानि निरन्तराभिर् वेश्मनि रस्मिविततानि नराधिपानाम् ।चन्द्राकृतानि गजमणडलिकाभिरुच्चैर् नीलाभ्रपङ्क्तिपरिवेषमिवाधिजग्मुः ॥ ५२ ॥

5.53

गत्यूनमर्गगतयो ऽपि गतोरुमार्गाः स्वैरं समाचकृषिरे भुवि वेल्लनाय ।
दर्पोदयोल्लसितफेनजलानुसारसंलक्ष्यपल्ययनवर्ध्रपदास्तुरङ्गाः ॥ ५३ ॥

5.54

आजिघ्रति प्रणतमूर्धनि बाह्लजे ऽश्वे तिस्याङ्गसङ्गमसुखानुभवोत्सुकायाः ।नासाविरोकपवनोल्लसितं तनीयो रोमाञ्चतामिव जगाम रजः पृथिव्याः ॥ ५४ ॥

5.55

हेम्नः स्थलीषु परितः परिवृत्य वाजी धुन्वन्वपुः प्रवितितायतकेशपङ्क्तिः ।ज्वलाकणारुणरुचा निकरेणरेणोः शेषेणतेजसः इवोल्लसता रराज ॥ ५५ ॥

5.56

दन्तालिकाधरणनिश्चलपाणियुग्मम् अर्धोदितो हरिरिवोदयशैलमूर्ध्नः ।स्तोकेन नाक्रमत वल्लभपालमुच्चैः श्रीवृक्षकी पुरुषकोन्नमिताग्रकायः ॥ ५६ ॥

5.57

रेजे जनैः स्नपनसान्द्रतरार्द्रमूर्तिर् देवैरिवानिमिषदृष्टिभिरीक्ष्यमाणः ।श्रीसंनिधानरमणीयतरो ऽश्व उच्चैर् उच्चैश्रवा जलनिधेरिव जातमात्रः ॥ ५७ ॥

5.58

अश्रावि भूमिपतिभिः क्षणवीतनिद्रैर् अश्नुन्पुरो हरितकं मुदमादधानः ।ग्रीवाग्रलोलकलकिङ्किणीकानिनाद मिश्रं दधद्दशनचर्चुरशब्दमश्वः ॥ ५८ ॥

5.59

उत्खाय दर्पचलितेन सहैव रज्ज्वा कीलं प्रयत्नपरमानवदुर्ग्रहेण ।आकुल्यकारि कटकस्तुरगेण तूर्णम् अश्वेति विद्रुतमनुद्रुताश्वमन्यम् ॥ ५९ ॥

5.60

अव्याकुलं प्रकृतमुत्तरधेयकर्म धाराः प्रसाधयितुव्यतिकीर्णरूपाः ।सिद्धं मुखे नवसु वाथिषु कश्चिदश्वं वल्गाविभागकुशलो गमयांबभूव ॥ ६० ॥

5.61

मुक्तासृणानि परितः कचकं चरन्तस् त्रुट्याद्वितानतनिकाव्यतिषङ्गभाजः ।सस्रुः सरोषपरिचारकवार्यमाणा दमाञ्चलस्खलितलोलपदं तुरङ्गाः ॥ ६१ ॥

5.62

उत्तीर्णभारलघुनाप्यलघूलपौघसौहित्यनिःसहतरेण तरोरधस्तात् ।रोमन्थमन्थरचलद्गुरुसास्नमासांचक्रे नीमीलदलसेक्षणमौक्षकेण ॥ ६२ ॥

5.63

मृत्पिण्डशेखरितकोटिभिरर्धचन्द्रं शृङ्गै शिखाग्रगतलक्ष्ममलं हसद्भिः ।उच्छृङ्गितान्यवृषभा सरितां नदन्तो रोधांसि धीरमपचस्किरिरे महोक्षाः ॥ ६३ ॥

5.64

मेदस्विनः सरभसोपगतानभीकान् भङ्क्त्वा परानन‌डुहो मुहुराहवेन ।ऊर्जस्वलेन सुरभीरनुनिनिःसपत्नं जग्मे जयोद्धुरविशालविषाणमुक्ष्णा ॥ ६५ ॥

5.65

बिभ्राणमायतिमतीमवृथा शिरोधिं प्रत्यग्रतामतिरसामधिकं दधन्ति ।लोलोष्ट्रमौष्ट्रकमुदग्रमुखं तरूणाम् अभ्रंलिहानि लिलिहे नवपल्लवानि ॥ ६४ ॥

5.66

सार्धं कथञ्चिदुचितैः पिचुमर्दपत्त्रैर् आस्यान्तरालगतमाम्रदलं म्रदीयः ।दासेरकःसपदि संवलितं निषादैर् विप्रं पुरा पतगराडिव निर्जगार ॥ ६६ ॥

5.67

स्पष्टं बहिः स्थितवतेरपि निवेदयन्तश् चेष्टाविशेषमनुजीविजनाय राज्ञाम् ।वैतालिकाः स्फुटपदप्रकटार्थमुच्चैर् भोगावलीः कलगिरोऽवसरेषु पेठुः ॥ ६७ ॥

5.68

उन्नम्रताम्रपटमण्डपमण्डितं तदानीलननागकुलसंकुलमाबभासे ।संध्याशुभिन्नघनकर्बुरितान्तरीक्षलक्ष्मीविडम्बि शिविरं शिवकीर्तनस्य ॥ ६८ ॥

5.69

धरस्योद्धर्तासित्वमितिननु सर्वत्र जगति प्रतीतस्तत्किं मामतिभरमधः प्रापिपायिषुः ।उपालब्धेवोच्चैर्गिरिपतिरिति श्रीपतिमसौ बलाक्रान्तः क्रडद्द्विरदमथितोर्वीरुहरवैः ॥ ६९ ॥

6.1

अथ रिरंसुममुं युगपद्गिरौ कृतयथास्वतरुप्रसवश्रिया ।ऋतुगणेन निषेवितुमादधे भुवि पदं विपदन्तकृतं सतां ॥ १ ॥

6.2

नवपलाशपलाशवनं पुरः स्फुटस्फटपरागतपङ्कजम् ।मृदुलतान्तलतान्तमलोकयत्स सुरभिं सुमनोभरैः ॥ २ ॥

6.3

विलुलितालकसंहृतिरामृशन्मृगदृशां श्रमवारि ललाटजम् ।तनुतरङ्गततिं सरसां दलत्कुवलयं वलयन्मरुदाववौ ॥ ३ ॥

6.4

तुलयति स्म विलोचनतारकाः कुरबकस्तबकव्यतिषह्किणि ।गुणवदाश्रयलब्धगुणोददये मालिनिमालिनि माधवयोषितां ॥ ४ ॥

6.5

स्फुटमिवोज्वलकाञ्चकान्तिभिर्युतमशोकमशोभत चम्पकैः ।विरहिणां हृदयस्य भिदाभृतः कपिशितं पिशितं मदनाग्निना ॥ ५ ॥

6.6

स्मराहुताशनमुर्मुरचूर्णतां दधुरिवाम्रवनस्य रजःकणाः ।निपातिताः परितः पथिकव्रजानुपरि ते परितेपुरतो भृशम् ॥ ६ ॥

6.7

रतिपतिप्रहितेव कृतक्रुधः प्रियतमेषु वधूरनुनायिका ।बकुलपुष्परसासवपेशलध्वनिरगान्निरगात् मधुपावलिः ॥ ७ ॥

6.8

प्रियसखीसदृशं प्रतिबोधिताः किमपि काम्यगिरा परपुष्टया ।प्रियतमाय वपुर्गुरुमत्सरच्छिदुरयादुरनाचिं अङ्गनाः ॥ ८ ॥

6.9

मधुकरैरपवादकरैरिव स्मृतिभुवः पथिकाः हरिणा इव ।कलतया वचसः परिवादिनीस्वरजिता वशमाययुः ॥ ९ ॥

6.10

समभिसृत्य रसादवलम्बितः प्रमदया कुसुमावचिचीर्षया ।अविनमन्न रराजवृथोच्चकैरनृतया नृतया वनपादपः ॥ १० ॥

6.11

इदमपास्य विरागि परागीरलिकदम्बकमम्बुरुहां ततीः ।स्तनभरेण जितस्तबकानमन्नवलते वलते ऽभिमुखं तव ॥ ११ ॥

6.12

सुरभिणिश्वसिते दधतस्तृषं नवसुधामधुरे च तवाधरे ।अलमलेरिव गन्धरसावमू मम न सौमनसौ मनसो मुदे ॥ १२ ॥

6.13

इति गदन्तमनन्तरमङ्गना भुजयुगोन्नमनोच्चतरस्तनी ।प्रणयिनं रभसादुदरश्रिया वलिभयादलिभयादिव सस्वजे ॥ १३ ॥

6.14

वदनसौरभलोभपरिभ्रमद्भ्रमरसंभ्रमसंभृतशोभया ।चलितया विदधे कलमेखलाकलकलो ऽलकलोलदृशान्यया ॥ १४ ॥

6.15

अजगणन् गणशः प्रियमग्रतः प्रणतमप्यभिमानितया न याः ।सति मधावभवन्मदनव्यथा विधुरिता धुरिताः कुकुरस्त्रियः ॥ १५ ॥

6.16

कुसुमकार्मुककार्मुकसंहितद्रुतशिलीमुखखण्डितविग्रहाः ।मरणमप्यपराः प्रतिपेदिरे किमु मुहुर्मुहुर्गतभर्तृकाः ॥ १६ ॥

6.17

रुरुधिषा वदनाम्बुरुहश्रियः सुतनु सत्मलङ्करणाय ते ।तदपि सम्प्रति सन्निहिते मधावधिगमं धिगमङ्गलमश्रुणः ॥ १७ ॥

6.18

त्यजति कष्टामसावचिरादसून् विरहवेदनयेत्यघशङ्गिभिः ।प्रियतया गदितास्त्वयि बान्धवैरवितथा वितथाः सखि मा गिरः ॥ १८ ॥

6.19

न खलु दूरगतो ऽप्यधिवर्तते महमसाविति बन्धुतयोदितैः ।प्रणयिनो निशमय्य वधूर्बहिः स्वरमृतैरमृतैरिव निर्ववौ ॥ १९ ॥

6.20

मधुरया मधुबोधितमाधवीमधुसमृद्धिसमेधितमेधया ।मधुकराङ्गनया मुहुरुन्मदध्वनिभृता निभृताक्षरमुज्जगे ॥ २० ॥

6.21

अरुणिताखिशैलवना मुहुर्विदधती पथिकान् परितापिनः ।विकचकिंशुकसंहतिरुच्चकैरुदवहद्दवहव्यवहश्रियम् ॥ २१ ॥

6.22

रवितुरङ्गतनूरुहतुल्यतां दधति यत्र शिरीषरजोरुचः ।उपययौ विदधन्नवमल्लिकाः शुचिरसौ चिरसौरभसंपदः ॥ २२ ॥

6.23

दलितकोमलपाटलकुड्मले निजवधूश्वसितानुविधायिनि ।मरुति वाति विलासिभिरुन्मदभ्रमदलौ मदलौल्यमुपाददे ॥ २३ ॥

6.24

निदधिरे दयितोरसि तत्क्षणस्पनवारितुषारभृतः स्तनाः ।सरसचन्दनरेणुरनुक्षणं विचकरे च करेण वरोरुभिः ॥ २४ ॥

6.25

स्फुरदधीरतडिन्नयना मुहुः प्रियमिवागलितोरुपयोधरा ।जलधरावलिरप्रतिपालितस्वसमया समयाञ्जगतीधरम् ॥ २५ ॥

6.26

गजकदम्बकमेचकमुच्चकैर्नभसि वीक्ष्य नवाम्बुदमम्बरे ।अभिससार न वल्लभमङ्गना न चकमे च कमेकरसं रहः ॥ २६ ॥

6.27

अनुययौ विविधोपलकुण्डलद्युतिवितानकसंवलितांशुकम् ।धुततनुर्वलयस्य पयोमुचः शबलिमा बलिमानमुषो वपुः ॥ २७ ॥

6.28

द्रुतसमीरचलैः क्षणलक्षितव्यवहिता विटपैरिव मञ्जरी ।नततमालनिभस्य नभस्तरोरचिररोचिररोचत वारिदैः ॥ २८ ॥

6.29

पटलमम्बुमुचां पथिकाङ्गना सपदि जीवितसंशयमेष्यती ।सनयनाम्बुसखीजन संभ्रमाद्विधुरबन्धुरबन्धुरमैक्षत ॥ २९ ॥

6.30

प्रवसतः सुतरामुदकम्पयद्विलकन्दलकम्पनलालितः ।नमयति स्म वनानि मनस्विनीजननमनो घनमारुतः ॥ ३० ॥

6.31

जलदपङ्क्तिरनर्तयदुन्मदंकलविलापि कलापिकदम्बकम् ।कृतसमार्जनमर्दलमण्डलध्वनिजया निजया स्वनसंपदा ॥ ३१ ॥

6.32

नवकदम्बजो ऽरुणिताम्बरैरधिपुरन्घ्रि शिलीन्ध्रसुगन्धिभिः ।मनसि रागवतामनुरागिता नवनवा वनवायुभिरादधे ॥ ३२ ॥

6.33

शमिततापमपोढमहीरजः प्रथमबिन्दुभिरम्बुमुचो ऽम्भसां ।प्रविरलैरचलाङ्गनमङ्गनाजनसुगं न सुगन्धि न चक्रिरे ॥ ३३ ॥

6.34

द्विरदवलक्षमलक्ष्यत स्फुरितभृङ्गमृच्छवि केतकम् ।घनघनौघविघट्टनया दिवः कृशसिखं शशिखण्डमिव च्युतम् ॥ ३४ ॥

6.35

दलितमौक्तिकचूर्णविपाण्डवः स्फुरितनिर्झरशीकरचारवः ।कुटजपुष्पपरागकणाः स्फुटं विदधिरे दधिरेणुविडम्बनाम् ॥ ३५ ॥

6.36

नवपयःकणकोमलमालतीकुसुमसंततिसंततसङ्गिभिः ।प्रचलितोडुनिभैः परिपाण्डिमाः शुभरजोभरजो ऽलिभिराददे ॥ ३६ ॥

6.37

निजरजः पटवासमिवाकिरद्धृतपटोपमवारिमुचां दिशां ।प्रियवियुक्तवधूजनचेतसामनवनी नवनीपवनावलिः ॥ ३७ ॥

6.38

प्रणयकोपभृतो ऽपि पराङ्मुखाः सपदि वारिधरारवभीरवः ।प्रणयिनः परिरब्धुमथाङ्गना ववलिरे वलिरेचितमध्यमाः ॥ ३८ ॥

6.39

विगतरागगुणो ऽपि जनो न कश्चलति वाति पयोदनभस्वति ।अभिहिते ऽलिभिरेवमिवोच्चकैरननृते ननृते नवपल्लवैः ॥ ३९ ॥

6.40

अरमयन् भवनादचिरद्युतेः किल भयादमपयातुमनिच्छवः ।यदुनरेन्द्रगणं तरुणागणास्तमथ मन्मथमन्थरभाषिणः ॥ ४० ॥

6.41

ददतमन्तरिताहिमदीधितिं खगकुलाय कुलायनिलायिताम् ।जलदकालमबोधकृतं दिशामपराथाप रथवयवायुधः ॥ ४१ ॥

6.42

स विकचोत्पलचक्षुषमैक्षत क्षितिभृतो ऽङगगतां दयितामिव ।शरदमच्छगलद्वसनोपमाक्षमधनामघनाशनकीर्तनः ॥ ४२ ॥

6.43

जगति नैशमशीतकरः करैर्वियति वारिदवृन्दमयं तमः ।जलजराजिषु नैन्द्रमदिद्रवन्न महतामहताः क्व च नारयः ॥ ४३ ॥

6.44

समय एव करोति बलाबलं प्रणिगतवन्त इतीव शरीरिणाम् ।शरदि हंसरवाः परुषीकृतस्वरमयूरमयू रमणीयताम् ॥ ४४ ॥

6.45

तनुरुहाणि पुरो विजितध्वनेर्धवलपक्षविहङ्गमकूजितैः ।जगलुरक्षमयेव शिखण्डिनः परिभवो ऽरिभवो हि सुदुःसहः ॥ ४५ ॥

6.46

अनुवनं वनराजिवधूमुखे बहलरागजवाधरचारुणि ।विकचबाणवलयो ऽधिकं रुरुचिरे रुचिरेक्षणविभ्रमाः ॥ ४६ ॥

6.47

कनकभङ्गपिशङ्गदलैर्दधे सरजसारुणकेशरचारुभिः ।प्रियविमानितमानवतीरुषां निरसनैरसनैरवृथार्थता ॥ ४७ ॥

6.48

मुखसरोजरुचं मदपाटलामनुचकार चकोरदृशां यतः ।धृतनवातपमुत्सुकतामतो न कमलं कमलम्भयदम्भसि ॥ ४८ ॥

6.49

विगतसस्यजिधत्समघट्टयत्कलमगोपवधूर्न मृगव्रजम् ।श्रुततदीरितकोमलगीतकध्वनिमिषे ऽनिमेषेक्षणमग्रतः ॥ ४९ ॥

6.50

कृतमदं निगदन्त इवाकुलीकृतजगत्रयमूर्जमतङ्गजम् ।ववुरयुक्छदगुच्छसुगन्धयः सततगास्ततगानगिरो ऽलिभिः ॥ ५० ॥

6.51

विगतवारिधरावरणाः क्वचिददृशुरुल्लसितासितासिताः ।क्वचिदिवेन्द्रगजाजिनकञ्चुकाः शरदि नीरदिनीर्यदेवो दिशः ॥ ५१ ॥

6.52

विलुलितामनिलैः शरदङ्गना नवसरोरुहकेशरसम्भवाम् ।विकरितुं परिहासविधित्सया हरिवधूरिव धूलिमुधक्षिपत् ॥ ५२ ॥

6.53

हरितपत्रमयीव मरुद्गणैः स्रगवनद्धमनोरमपल्लवा ।मधुरिपोरभिताम्रमुखी मुदं दिवि तता विततान शुकावलिः ॥ ५३ ॥

6.54

स्मितसरोरुहनेत्रसरोजलामतिसितङ्गविहङ्गहसद्दिवम् ।अकलयन् मुदितामिव सर्वतः स शरदन्तुरदिह्मुखाम् ॥ ५४ ॥

6.55

गजद्वयसीरपि हैमनस्तुहिनयन् सरितः पृषतां पतिः ।सलिलसन्ततिमध्वगयोषितामतुनतातनुतापकृतं दृशां ॥ ५५ ॥

6.56

इदमयुक्तमहो महदेव यद्वरतनोः स्मरयत्यनिलो ऽन्यदा ।स्मृसयौवनसोष्मपयोधरान् सतुहिनस्तु हिनस्तु वियोगिनः ॥ ५६ ॥

6.57

प्रियतमेन यया सरुषा स्थितं न सह सा सहसा परिरभ्य तम् ।श्लथयितुं क्षणमक्षमतामङ्गना न सह सा सहसा कृतवेपथुः ॥ ५७ ॥

6.58

भृशमदूयत याधरपल्लवक्षतिरनावरणा हिममारुतैः ।दशनरश्मिपटेन च सीत्कृतैर्निवासितेव सितेन सुनिर्ववौ ॥ ५८ ॥

6.59

व्रणभृता सुतनोः कलसीकृतस्फुरितदन्तमरीचिमयं दधे ।स्फुटमिवावरणं हिमारुतैर्मृदुतया दुतयाधरलेखया ॥ ५९ ॥

6.60

धृततुषारकणस्य नभस्वतस्तरुलताङ्गुलितर्जनविभ्रमाः ।पृथु निरन्तरमिष्टभुजान्तरं वनितयानितया न विषेहिरे ॥ ६० ॥

6.61

हिमऋतावपि ताः स्म भृशस्विदो युवतयः सुतरामुपकारिणौ ।प्रकटयत्यनुरागमकृत्रिमं स्मरमयं रमयन्ति विलासिनः ॥ ६१ ॥

6.62

कुसुमयन्फलिनीरवैमर्दविकासिभिरहितहुंकृतिः ।उपवनं निरभर्सयत प्रियान्वियुवतीर्युवतीः शिशिरानिलः ॥ ६२ ॥

6.63

उपचितेषु परेष्वसमर्थतां व्रजति कालवशाद्बलवानपि ।तपसि मन्दगभस्तिरभीषुमान्नहि महाहिमनिकरो ऽभवत् ॥ ६३ ॥

6.64

अबिषिषेणयिषुं भुवनानि यः स्मरमिवाख्यात लोध्ररचश्चयः ।क्षुभितसैन्यपरागविपाण्डुरद्युतिरयं तिरयन्नुभूद्दिशः ॥ ६४ ॥

6.65

शिशिरमासमपास्य गुणोस्य नः क इव शीतहरस्य कुचोष्मणः ।इति धियास्तरुषः परिरेभिरे घनमतो नमतो ऽनुमतान् प्रियाः ॥ ६५ ॥

6.66

अधिलवङ्गममी रजसाधिकं मलिनिताः सुमनोदलतालिनः ।स्फुटमिति प्रसवेन पुरो ऽहसत्सपदि कुन्दलता दलतालिनः ॥ ६६ ॥

6.67

अतिसुरभिभाजि पुष्पश्रियामतुनुतरतयेष सन्तानकः ।तरुणपरभृतः स्वनं रागिणामतनुत रतये वसन्तानकः ॥ ६७ ॥

6.68

नोज्झितुं युवतिमानसनिरासे दक्षमिष्टमधुवासरसां ।चूतमालिरलिनामतिरागादक्षमिष्ट मधुवासरसारम् ॥ ६८ ॥

6.69

जगद्वशीकर्तुमिमाः स्मरस्य प्रभावनीके तनवै जयन्तीः ।इत्यस्य तेने कदलीर्मधुश्रीः प्रभावनी केतनवैजयन्तीः ॥ ६९ ॥

6.70

स्मररागमयी वपुस्तमिस्रा परिसस्तार रवेरसत्यवशम् ।प्रियमाप दिवापि कोकिले स्त्री परितस्ताररवे रसत्वश्यम् ॥ ७० ॥

6.71

वपुरम्बुविहारमिहं शुचिना रुचिरं कमनीयतरा गतिमा ।रमणेन रमण्यचिरांशुलतारुचिरङ्कमनीयत रागमिता ॥ ७१ ॥

6.72

मुदमब्दभुवामपां मयूराः सहसायन्त नदी पपाट लाभे ।अलिना रतमालिनी शिल्लीन्ध्रे सह सायन्तनदीपपाटलाभे ॥ ७२ ॥

6.73

कुटजानि वीक्ष्य शिखिभिः शिखरीन्द्रं समयावनौ घनमदभ्रमराणि ।गगनं च गीतनिनदस्य गिरोच्चैः समया वनौघनमदभ्रमराणि ॥ ७३ ॥

6.74

अभीष्टमासाद्य चिराय काले समुद्धृताशां कमनी चकाशे ।योषिन्मनोजन्मसुखोदयेषु समुद्धृताशङ्कमनीचकाशे ॥ ७४ ॥

6.75

स्तनयोः समयेन याङ्गनानामभिनद्धारसमा न सा रसेन ।परिरम्भरुचिं ततिर्जलानामभिनद्धा रसमानसारसेन ॥ ७५ ॥

6.76

जातप्रीतिर्या मधुरेणानुवनान्तं कामे कान्ते सारसिकाकुरुतेन ।तत्सम्पर्क प्राप्य पुरा मोहनलीलां कामेकान्ते सा रसिका का कुरुते न ॥ ७६ ॥

6.77

कान्ताजनेन रहसि प्रसभं गृहीतकेशे रते स्मरसहासवतोपितेन ।प्रेम्णा मनस्तु रजनीष्वपि हैमनीषु के शेरते स्म रसहासवतोपितेन ॥ ७७ ॥

6.78

गतवतामपि विस्मयमुच्चकैरसकलामलपल्लवलीलया ।मधुकृतामसकृद्गिरमावली रसकलामलपल्लवलीलया ॥ ७८ ॥

6.79

कुर्वन्तमित्यतिभरेण नगानवाचः पुष्पैविराममलिनां च न गानवाचः ।श्रीमान्समस्तमनुसानु गिरौविहर्तु बिभ्रत्यचोदि स मयूरगिरा विहर्तुम् ॥ ७९ ॥

7.1

अनुगिरमृतुभिर्वितायमानामथ स विलोकयितुं वनान्तलक्ष्मीम् ।निरगमदभिराद्धुमदृतानां भवति महत्सु न निष्फलः प्रयासः ॥ १ ॥

7.2

दधति सुमनसो वनानि बह्वीर्युवतियुता यदवः प्रयातुमीषुः ।मनसिमहास्त्रमन्यथामी न कुसुमपञ्चकमलं विसोढुम् ॥ २ ॥

7.3

अवसमधिगम्य तं हरन्तयो हृदयमयत्नकृतोज्वलस्वरूपाः ।अवनिषु पदमङ्गनास्तदानीं न्यदधत विभ्रमसम्पदो ऽङगनासु ॥ ३ ॥

7.4

नखरुचिरचिन्द्रचापं ललितगतेषु गतागतं दधाना ।मुखरितवलयं पृथौ नितम्बे भुजलतिका मुहुरस्खलत्तरुण्याः ॥ ४ ॥

7.5

अतियपरिणाह्ववान् वितेने बहुतरमर्पितकिङ्किणीकः ।अलघुनि जघनस्थले ऽपरस्या ध्वनिमधिकं कलमेखलाकलापः ॥ ५ ॥

7.6

गुरुनिबिडनितम्बबिम्बभाराक्रमणनिपीडितमङ्गनाजनस्य ।चरणयुगमसुस्रुवत्पदेषु स्वरसमसक्तमलक्तकच्छलेन ॥ ६ ॥

7.7

तव सपदि समीपमानये तामहमिति तस्य मयाग्रतो ऽभ्यधायि ।अतिरभसाकृतालघुप्रतिज्ञामनृतगिरं गुणगौरि मा कृथा माम् ॥ ७ ॥

7.8

न च सुतनु न वेद्मि यन्महीयानसुनिरसस्तव निश्चयः परेण ।वितथयति न जानातु मद्वचो ऽसाविति च तथापि सखीषु मे ऽभिमानः ॥ ८ ॥

7.9

सततमनभिभाषणं मया ते परिणमितं भवतीमनानयन्तया ।त्वयि तदिति विरोधनिश्चितायां भवति भवत्वसुहृज्जनः सकामः ॥ ९ ॥

7.10

गतधृतिरवलम्बितुं बतासूननलमनालपनादहं भवत्याः ।प्रणयति यदि न प्रसादबुद्धिर्भव मम मानिनि जीविते दयालुः ॥ १० ॥

7.11

प्रियमिति वनिता नितान्तमागःस्मरणसरोषकषायिताक्षी ।चरणगतसखीवचो ऽनुरोधात् किल कथमप्यनुकूलयाञ्चकार ॥ ११ ॥

7.12

द्रुतपदमिति मा वयस्य यासिर्ननु सुतनुं परिपालयानुयान्तीम् ।नहि न विदितखेदमेदतीयस्तनजघनोद्वहने तवापि चेतः ॥ १२ ॥

7.13

इति वदति सखीजने ऽनुरागाद्दयिततमामपरश्चिरं प्रतीक्ष्य ।तदनुगमवशादनायतानि न्यधित मिमान इवावनिं पदानि ॥ १३ ॥

7.14

यदि मयि लघिमानमागतायां तव धृतिरस्ति गतास्मि सम्प्रतीयम् ।द्रुततरपदपातमापपात प्रियमिति कोपपदेन कापि संख्या ॥ १४ ॥

7.15

अविरलपुलकः सह व्रजन्त्याः प्रतिपदमेकतरः स्तनस्तरुण्याः ।घटितविघटितः प्रियस्य वक्षस्तटभुवि कन्दुकविभ्रमं बभार ॥ १५ ॥

7.16

अशिथिलमपरावसज्य कण्ठे दृढपरिरब्धबृहद्बहिस्तनेन ।हृषिततनुरुहा भुजेन भर्तृर्मृदुममृदु व्यतिविद्धमेकबाहुं ॥ १६ ॥

7.17

मुहुरसुसममाध्नती नितान्तं प्रणदितकाञ्चि नितम्बमण्डलेन ।विषमितपृथुहारयष्टि तिर्यक्कुचमितरं तदुरस्थले निपीड्य ॥ १७ ॥

7.18

गुरुतरकलनूपुरानुनादं सललितनर्तितवामपादपद्मा ।इतरदतिलोलमादधाना पदमथ मन्मथमन्थरं जगाम ॥ १८ ॥

7.19

लधुललितपदं तदंसपीठद्वयनिहितोभयपाणिपल्लवान्या ।सकठिनकुचचूचुकप्रणोदं प्रियमबला सविलासमन्विनाय ॥ १९ ॥

7.20

जघनमेलघपीवरोरु कृच्छ्राद्रुनिबिरीसनितम्बभारखेदि ।दयिततमशिरोधरावलम्बिस्वभुजलताविभवेन काचिदूहे ॥ २० ॥

7.21

अनुवपुरपरेण बाहुमूलप्रहितभुजाकलितस्तनेन निन्ये ।निहितदशनवाससा कपोले विषमवितीर्णपदं बलादिवान्या ॥ २१ ॥

7.22

अनुवनमसितभ्रुवः सखीभिः सह पदवीमपरः पुरोगतायाः ।उरसि सरसरागपदलेखाप्रतिमतयानुययावसंशयानः ॥ २२ ॥

7.23

मदनरसमहौघपूर्णनाभीह्रदपरिवाहितरोमराजयस्ताः ।सरित इव सविभ्रमप्रयातप्रणदितहंसकभूषणा विरेजुः ॥ २३ ॥

7.24

श्रुतिपथमधुराणि सारसानामनुनदि सुश्रुविरे रुतानि ताभिः ।विदधति जनतामनःशरव्यव्यधपटुमन्मथचापनादशङ्काम् ॥ २४ ॥

7.25

मधुमथनवधूरिवाह्वयन्ति भ्रमरकुलानि जगुर्यदुत्सुकानि ।तदभिनयमिवावलिर्वनानामतनुत नूतनपल्लवाङ्गुलीभिः ॥ २५ ॥

7.26

असकलकलिकाकुलीकृतालिस्खलनविकीर्णविकासिकेशराणाम् ।मरुदवनिरुहां रजो वधूभ्यः मुपहरन् विचकार कोरकाणि ॥ २६ ॥

7.27

उपवनपवनानुपातदक्षैरलिभिरलाभि यदङ्गनाजनस्य ।परिमलविषयस्तदुन्नतानामनुगमने खलु सम्पदो ऽग्रतःस्थाः ॥ २७ ॥

7.28

रथचरणधराङ्गनाकराब्जव्यतिकरसम्पदुपात्तसौमनस्याः ।जगति सुमनसस्तदादि नूनं दधति परिस्फुटमर्थतो ऽभिधानम् ॥ २८ ॥

7.29

अभिमुखपतितैर्गुणप्रकर्षादवजितमुद्धतिमुज्वलां दधानैः ।तरुकिसलयजालमग्रहस्तैः प्रसभमनीयत भङ्गमङ्गनानां ॥ २९ ॥

7.30

मुदितमधुभुजो भुजेन शाखाश्चलितविशृङ्खलशङ्खकं धुवत्याः ।तरुरतिशायितापराङ्गनायाः शिरसि मुदेव मुमोच पुष्पवर्षम् ॥ ३० ॥

7.31

अनवरतरसेन रागभाजा करजपरिक्षतिलब्धसंस्तवेन ।सपदि तरुणपल्लवेन वध्वा विगतदयं खलु खण्डितेन मम्ले ॥ ३१ ॥

7.32

प्रियमभिकुसुमोद्यतस्य बाहोर्नवनखमण्डनचारु मूलमन्या ।मुहुरितरकराहितेन पीनस्तनतटरोधि तिरोदधे ऽंशुकेन ॥ ३२ ॥

7.33

विततवलिविभाव्यपाण्डुलेखाकृतपरभाघविलीनरोमराजिः ।कृशमपि कृशतां पुनर्नयन्ती विपुलतरोन्मुखलोचनावलग्नं ॥ ३३ ॥

7.34

प्रसकलकुचबन्धुरोद्धुरोरःप्रसभविभिभिन्नतनूत्तरीयबन्धा ।अनमवदुदरोच्छ्वसद्दुकूलस्फुटतरलक्ष्यगभीरनाबिमूला ॥ ३४ ॥

7.35

व्यवहितमविजानाती किलान्तवर्णभुवि वल्लभमाभिमुख्यभाजम् ।अधिविटपि सलीलमग्रपुष्पग्रहणपदेन चिरं विलम्ब्य काचित् ॥ ३५ ॥

7.36

अथ किल कथिते सखीभिरत्र क्षणमपरेव ससंभ्रमा भवन्ती ।शिथिलितकुसुमाकुलाग्रपाणिः प्रतिपदसंयमितांशुकावृताङ्गी ॥ ३६ ॥

7.37

कृतभयपरितोषसन्निपातं सचकितसस्मितवक्रवारिजश्रीः ।मनसिजगुरुतत्क्षणोपदिष्टं किमपि रासेन रसन्तरं भजन्ती ॥ ३७ ॥

7.38

अवनदवदनेन्दुरिच्छतीव व्यवधिमधीरतया यदस्थितास्मै ।अहरत सुतरामतो ऽस्य चेतः स्फुटमभिभूषयति स्त्रियस्त्रपैव ॥ ३८ ॥

7.39

किसलयशकलेष्ववाचनीयाः पुलकिनि केवलमङ्केनिधेयाः ।नखपदलिपयो ऽपि दीपितार्थाः प्रणिदधिरे दयितैरनङ्गलेखाः ॥ ३९ ॥

7.40

कृतकृतकरुषा सखीमपास्य त्वमकुशलेति कयाचिदात्मनैव ।अभिमतमभि साभिलाषमाविष्कृतभुजमूलमबन्धि मूर्ध्नि माला ॥ ४० ॥

7.41

अभिमुखमुपयाति मा स्म किञ्चित्त्वमभिदधाः पटले मधुव्रतानाम् ।मधुसुरभिमुखाब्जगन्धलब्धेरधिकमधित्वदनेन मा निपाति ॥ ४१ ॥

7.42

सरजसमकरन्दनिर्भरासु प्रसवविभूतिषु भूरुहां विरक्तः ।ध्रुवममृतपनामवाञ्छयासावधरममुं मधुपस्तवाजिहीते ॥ ४२ ॥

7.43

इति वदति सखीजने निमीलद्विगुणितसान्द्रतराक्षिपक्ष्ममाला ।अपदतलिभयेन भर्तुरङ्गं भवति हि विक्लवता गुणो ऽङ्गनानाम् ॥ ४३ ॥

7.44

मुखकमलकमुन्नमय्य यूना यदभिनवोढवधूर्बलादचुम्बि ।तदपि न किल बालपल्लवाग्रग्रहयापरया विविदे विदग्धसक्या ॥ ४४ ॥

7.45

व्रततिविततिभिस्तिरोहितायां प्रतियुवतौ वदनं प्रियः प्रियायाः ।यदधयदधरावलोपनृत्यत्करवलयस्वनितेन तद्विवव्रे ॥ ४५ ॥

7.46

विलसितमनुकुर्वती पुरस्ताद्धरणिरुहाधिरुहो वधूर्लतायाः ।रमणमृजुतया पुरः सखीनामकलितचापलदोषमालिलिङ्ग ॥ ४६ ॥

7.47

सललिकमवलम्ब्य पाणिनांसे सहचरमुच्छ्रतगुच्छवाञ्छयान्या ।सकलकलभकुम्भविभ्रमाभ्यामुरसि रसादवतस्तरे स्तनाभ्यां ॥ ४७ ॥

7.48

मृदुचरणतलाग्रदुःस्थितत्वादसहतरा कुचकुम्भयोर्भरस्य ।उपरिनिरवलम्बनं प्रियस्य न्यपतदथोच्चतरोच्चिचीषयान्या ॥ ४८ ॥

7.49

उपरिजतरुजानि याजमानां कुशलतया परिरम्भलोलुपो ऽन्यः ।प्रथितपृथुपयोधरां गृहाण स्वयमिति मुग्धवधूमुदास दोर्भ्याम् ॥ ४९ ॥

7.50

इदमिदमिति भूरुहां प्रसूनैर्मुहुरतिलोभयता पुरःपुरो ऽन्या ।अनुरहसमनायि नायकेन त्वरयति रन्तुमहो जनं मनोभूः ॥ ५० ॥

7.51

विजनमिति बलादमुं गृहीत्वा क्षणमथ वीक्ष्य विपक्षमन्तिको ऽन्या ।अभिपतितुमना लघुत्वभीतेरभवदमुञ्चति वल्लभे ऽतिगुर्वी ॥ ५१ ॥

7.52

अधिरजनि जगाम धाम तस्याः प्रियतमयेति रुषा स्रजावनद्धः ।पदमपि चलितुं युवा न सेहे किमिव न शक्तिहरं ससाध्वसानां ॥ ५२ ॥

7.53

न खलु वयममुष्य दानयोग्याः पिबति च पाति च यासकौ रहस्त्वां ।व्रज विचपममुं ददस्व तस्यै भवतु यतः सदृशोश्चिराय योगः ॥ ५३ ॥

7.54

तव कितव किमाहितैर्वृथा नः क्षितिरुहपल्लवपुष्पकर्णपूरैः ।ननु जनविदितैर्भवद्व्यलीकैश्चिरपरिपूरितमेव कर्णयुग्मम् ॥ ५४ ॥

7.55

मुहुरुपहसितामिवालिनादैर्वितरसि नः कालिकां किमर्थमेनाम् ।वसतिमुपगतेन धाम्नि तस्याः शठ कलिरेष महांस्त्वयाद्य दत्तः ॥ ५५ ॥

7.56

इति गदितवती रुषा जघान स्फुरितमनोरमपक्ष्मकेशरेण ।श्रवणनियमितेन कान्तमन्या सममसिताम्बुरुहेण चक्षुषा च ॥ ५६ ॥

7.57

विनयति सुदृशो दृशः परागं प्रणयिनि कौसुममाननानिलेन ।तदहितयुवतेरभीक्ष्णमक्ष्णोर्द्वयमपि रोषरझोभिरापुपूरे ॥ ५७ ॥

7.58

स्फुचमिदमभिचारमन्त्र एव प्रतियुवतेरभिधानमङ्गनानाम् ।वरतनुरमुनोपहूय पत्या मृदुकुसुमेन यदाहताप्यमूर्च्छत् ॥ ५८ ॥

7.59

समदनमवतंसिते ऽद्कर्णं प्रणयवता कुसुमे सुमध्यमायाः ।व्रजदपि लघुतां बभूव भारः सपदि हिरण्मयमण्डनं सपत्न्याः ॥ ५९ ॥

7.60

अवजितमधुना तवाहमक्ष्णो रुचितयेत्यवनम्य लज्जयेव ।श्रवणकुवलयं विलासवत्या भ्रमररुतैरुपकर्णमाचचक्षे ॥ ६० ॥

7.61

अवचितकुसुमा विहाय वल्लीर्युवतीषु कोमलमाल्यमालिनीषु ।पदमुपदधिरे कुलान्यलीनां न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानम् ॥ ६१ ॥

7.62

श्लथशिरसिजपातभारादिव नितरां नतिमद्भिरंसभागैः ।मुकुलितनयनैर्मुखारविन्दैर्घनमहतामिव पक्ष्मणां भरेण ॥ ६२ ॥

7.63

अदिकमरुणिमानमुद्वहद्भिर्विकसदशीतमरीचिरशमिजालैः ।परिचितपरिचुम्बनाभियोगादपगतकुङ्कुमरेणुभिः कपोलैः ॥ ६३ ॥

7.64

अवसितललितक्रियेण बाह्वोर्ललिततरेण तनीयसा युगेन ।सरसकिसलयानुरञ्जितैर्वा करकमलैः पुनरुक्तभाभिः ॥ ६४ ॥

7.65

स्मरसरसमुरःस्थलेन पत्युर्विनिमयसंक्रमिताङ्गरागरागैः ।भृशमतिशयखेदसम्पदेव स्तनयुगलैरितरेतरं निषण्णैः ॥ ६५ ॥

7.66

अतनुकुचभरानतेन भूयः श्रमजनितानतिना शरीरकेण ।अनुचितगतिसादनिःसहत्वं कलभकरोरुभिरूरुभिर्दधानैः ॥ ६६ ॥

7.67

अपगतनवयावकैश्चिराय क्षितिगमनेन पुनर्वितीर्णरागैः ।कथमपि चरणोत्पलैश्चलद्भिर्भृशाविनिवेशात्परस्परस्य ॥ ६७ ॥

7.68

मुहुरिति वनविभ्रमाभिषङ्गादतमि तदा नितरां नितम्बिनीभिः ।मृदुतरतनवो ऽनलसाः प्रकृत्या चिरमपि ताः किमुत प्रयासभाजः ॥ ६८ ॥

7.69

प्रतममलघुमौक्तकाभमासीच्छ्रमजलमुज्ज्वलगण्डमण्डलेषु ।कठिनकुचतटाग्रपाति पश्चादथ शतसर्करतां जगाम तासाम् ॥ ६९ ॥

7.70

विपुलकमपि यौवनोद्धतानां घनपुलकोदयकोमलं चकाशे ।परिमलितमपि प्रियैः प्रकामं कुचयुगमुज्ज्वलमेष कामिनीनाम् ॥ ७० ॥

7.71

अविरतकुसुमावचायखेदान्निहितभुजालतयैकयोपकण्ठम् ।विपुलतरनिरन्तरालग्नस्तनपिहितप्रियवक्षसा ललम्बे ॥ ७१ ॥

7.72

अभिमतमभितः कृताङ्गभङ्गा कुचयुगमुन्नतिवित्तमुन्नमय्य ।तनुरभिलषितं क्लमच्छलेन व्यवृणुत वेल्लितबाहुवल्लरीका ॥ ७२ ॥

7.73

हिमलतसदृशः श्रमोदबिन्दूनुपनयता किल नूतनोढवध्वाः ।कुचकलशकिशोरकौ कथञ्चित्तरलतया तरुणेन पस्पृशाते ॥ ७३ ॥

7.74

गत्वोद्रेकं जघनपुलिने रुद्धमध्यप्रदेशः क्रमन्नूरुद्रुमभुजलताः पूर्णनाभीह्रदान्ताः ।उल्लङ्घ्योच्चैः कुचतटभुवं प्लावयन् रोकूपान् स्वेदपूरो युवतिसरितां व्याप गण्डस्थलानि ॥ ७४ ॥

7.75

प्रियकरपरिमार्गदङ्गनानां यदाभूत् पुनरधिकतरैव स्वेदतोयोदयश्रीः ।अथ वपुरभिषेक्तुं तास्तदाम्भोभिरीषुर्वनविहरणखेदम्लानमम्लानशोभाः ॥ ७५ ॥

8.1

आयासादलघुतरस्तनैः स्वनद्भिः श्रान्तानामविकचलोचनारविन्दैः ।अभ्यम्भः कथमपि योषितां समूहैस्तैरुर्वीनिहितचलत्पदं प्रचेले ॥ १ ॥

8.2

यान्तीनां सममसितभ्रुवां नतत्वादंसानां महति नितान्तमन्तरे ऽपि ।संसक्तैर्विपुलतया मिथो नितम्बैः सम्बाधं बृहदपि तद्बभूव वर्त्म ॥ २ ॥

8.3

नीरन्ध्रद्रुशिशिरां भुवं व्रजन्तीः साशङ्कं मुहुरिव कौतुकात्करैस्ताः ।पस्पर्श क्षणमनिलाकुलीकृतानां शाखानामतुहिनरश्मिरन्तरालैः ॥ ३ ॥

8.4

एकस्यास्तपनकरैः करालितया बिभ्राणः सपदि सितोष्णावरणत्वम् ।सेवायै वदनसरोजनिर्जितश्रीरागस्य प्रियमिव चन्द्रमाश्चकार ॥ ४ ॥

8.5

स्वं रागादुपरि वितन्वतोत्तरीयं कान्तेन प्रतिवारितातपायाः ।सच्छत्रादपरविलासिनीसमूहच्छायासीदधिकतरा तदापरस्याः ॥ ५ ॥

8.6

संस्पर्शसुखोपचीयमाने सर्वाङ्गे करतललग्नवल्लभायाः ।कौशेयं व्रजदपि गाढतामजस्रं सस्रंसे विगलितनीवि नीरजाक्ष्याः ॥ ६ ॥

8.7

गच्छन्तीरलसमवेक्ष्य विस्मयिन्यस्तास्तन्वीर्न विदधिरे गतानि हंस्यः ।बुद्ध्वा वा जितमपरेण काममाष्कुर्वीत स्वगुणमपत्रपः क एव ॥ ७ ॥

8.8

श्रीमद्भिर्जितपुलिनानि माधवीनामारोहैर्निबिडबृहन्नितम्बबिम्बैः ।पाषाणस्खलनविलोलमाशु नूनं वैलक्ष्याद्ययुरवरोधनानि सिन्धोः ॥ ८ ॥

8.9

मुक्ताभिः सलिलरयास्तशुक्तिमुक्ताभिः कृतरुचि सैकतं नदीनाम् ।स्त्रीलोकः परिकलयाञ्चकार तुल्यं पल्यङ्कैर्विगलितहारचारुभिः स्वैः ॥ ९ ॥

8.10

आध्राय श्रमजमनिन्द्यबन्धुं निश्वासश्वसनमसक्तमङ्गनानाम् ।आरण्याः सुमनस ईषिरे न भृङ्गैरौचित्यं गणयति को विशेषकामः ॥ १० ॥

8.11

आयान्त्यां निजयुवतौ वनात्सशङ्कं बर्हाणामपरशिखण्डिनीं भरेण ।आलोक्य व्यवदधतं पुरो मयूरं कामिन्यः श्रदधुरनार्जवं नरेषु ॥ ११ ॥

8.12

आलापैस्तुलितरवाणि माधवीनां माधुर्यादमलपतत्रिणां कुलानि ।अन्तर्धामुपययुरुत्पलावलीषु प्रादुष्कात्क इव जितः पुरः परेण ॥ १२ ॥

8.13

मुग्धायाः स्मरललितेषु चक्रवाक्या निशङ्कं दयिततमेन चुम्बितायाः ।प्रणेशानभि विदधुर्वधूतहस्ताः सीत्कारं समुचितमुत्तरं तरुण्यः ॥ १३ ॥

8.14

उत्क्षिप्तस्फुटितसरोरुहार्घ्यमुच्चैः सस्नेहं विहगरुतैरिवालपन्तो ।नारीणामथ सरसी सफेनहासा प्रीत्येव व्यतनुत पाद्यमूर्मिहस्तैः ॥ १४ ॥

8.15

नित्याया निजवसतेर्निरासिरे यद्रागेण श्रियमरविन्दतः कराग्रैः ।व्यक्तत्वं नियतमनेन निन्युरस्याः सापत्न्यं क्षितिसुतविद्विषो महिष्यः ॥ १५ ॥

8.16

आस्कन्दन् कथमपि योषितो न यावद्धीमत्यः प्रियकरधार्यमाणहस्ताः ।औत्सुक्यात्त्वरितममूस्तदम्बु तावत्संक्रान्तप्रतिमतया दधाविवान्तः ॥ १६ ॥

8.17

ताः पूर्वं सचकितमागमय्य गाधं कृत्वाथो मृदु पदमन्तराविशन्त्यः ।कामिन्यो मन इव कामिनः सरागैरङ्गैस्तज्जलमनुरञ्जयांबभू ॥ १८ ॥

8.18

संक्षोभं पयसि मुहुर्महेभकुम्भश्रीभाजा कुचयुगलेन नीयमाने ।विश्लेषं युगमगमद्रथाङ्गनाम्नोरुद्वृत्तः क इव सुखावहः परेषां ॥ १७ ॥

8.19

आसीना तटभुवि सस्मितेन भर्त्रा रम्भोरुवतिरुतं सरस्यनिच्छुः ।धुन्वाना करयुगमीक्षितुं विलासाञ्शीतालुः सलिलगतेन सिच्यते स्म ॥ १९ ॥

8.20

नेच्छन्ती सममुना सरो ऽवगाढुं रोधस्तः प्रतिजलमीरिता सखीभिः ।आश्लक्षद्भयचकितेक्षणं नवोढा वोढारं विपदि न दूषितातिभूमिः ॥ २० ॥

8.21

तिष्ठन्तं पयसि पुमांसमंसमात्रे तद्दघ्नं तदवयती किलात्मनो ऽपि ।अभ्येतुं सुतनुरभीरियेष मौग्ध्यादाश्लेषि द्रुतममुना निमज्जतीति ॥ २१ ॥

8.22

आनाभेः सरसि नतभ्रुवावगाढे चापल्यादथ पयसस्तरङ्गहस्तैः ।उच्छ्रायिस्तनयुगमध्यरोहि लब्धस्पर्शानां भवति कुतो ऽथवाव्यवस्था ॥ २२ ॥

8.23

कान्तानां कुवलयमप्यपास्तमक्ष्णोः शोभाभिर्न मुखरुचाहमेकमेव ।संहर्षादलिविरुतैरितीव गायल्लोलोर्मौ पयसि महोत्पलं ननर्त ॥ २३ ॥

8.24

त्रस्यन्ती चलशफरीविघट्टितोरूवामोरूरतिशयमाप विभ्रमस्य ।क्षुभ्यन्ति पसभमहो विनापि हेतोर्लीलाभिः किमु सति कारणे रमण्यः ॥ २४ ॥

8.25

आकृष्टवपुर्लतैस्तरदभिस्तस्याम्भस्तदथ सरोमहार्णवस्य ।अक्षोभि प्रसृतविलोबाहुपक्षैर्योषाणांमुरुभिरुरोजगणडस्शैलैः ॥ २५ ॥

8.26

गाम्भीर्यं दधदपिरन्तुमङ्गनाभिः संक्षोभं जधनविघट्टनेन नीतः ।अम्भोधिविकसितवारिजाननो ऽसौ मर्यादां सपदि विलङ्घयांबभूव ॥ २६ ॥

8.27

आदातुं दयितमिवावगाढमारादूर्मीणां ततिभिरभिप्रसार्यमाणः ।कस्याश्चिद्वितततचलच्छिखाङ्गुलीको लक्ष्मीवान् सरसि रराज केशहस्तः ॥ २७ ॥

8.28

उन्निद्रप्रियकमनोरमं रमण्याः संरेजे सरसि वपुः प्रकाशमेव ।युक्तानां विमलतया तिरस्क्रियायै नाक्रामन्नपि हि भवत्यलं जलौघः ॥ २८ ॥

8.29

किं तावत्सरसि सरोजमेतदाहोस्विन्मुखमवभासते युवत्याः ।संशय्य क्षणमिति निश्चिकाय कश्चिद्विव्योकैर्बकसहवासिनां परोक्षैः ॥ २९ ॥

8.30

शृङ्गाणि द्रुतकनकोज्वलानि गन्धाः कौसुम्भं पृथुकुचकुम्भसङ्गिवासः ।मार्द्वीकं प्रयतमसन्निधानंमासन्नारीणामिति जलकेलिसाधनानि ॥ ३० ॥

8.31

उत्तुङ्गादनिलचलांशुकास्तटान्ताच्चेतोभिः सह भयदर्शितनां प्रियाणां ।श्रेणिभिर्गुरुभिरतूर्णमुत्पतन्तयस्तोयेषु द्रुततरमङ्गना निपेतुः ॥ ३१ ॥

8.32

मुग्धत्वादविदितकैतवप्रयोगा गच्छन्त्यः सपदि पराजयं तरुण्यः ।ता कान्तैः सह करपुष्करेरिताम्बुव्यात्युक्षीमभिसरणग्लहामदीव्यन् ॥ ३२ ॥

8.33

योग्यस्य त्रिनयनलोचनार्चिर्निदग्धस्मरपूतनाधिराज्यलक्ष्म्याः ।कान्तायाः करकलशोद्यतैः पयोभिरवक्रेन्दोरकृतमहाभिषेकमेकः ॥ ३३ ॥

8.34

शिञ्चन्त्याः कथमपि बाहुमुन्नमय्य प्रेयांसं मनसिजदुःखदुर्लायाः ।सौवर्णं वलयमवागलत्कराग्राल्लवण्यश्रिय इव शेषमङ्गनायाः ॥ ३४ ॥

8.35

स्निह्यन्ती दृशमपरा निधाय पूर्णं मूर्तेन प्रणयरसेन वारिणेव ।कन्दर्पप्रवणमानाः सखीसिसिक्षालक्ष्येण प्रतियुवमञ्जलिं चकार ॥ ३५ ॥

8.36

आनन्दं दधति मुखे करोदकेन श्यामाया दयिततमेन सिच्यमाने ।ईर्ष्यन्त्या वदनमसिक्तमप्यनल्पस्वेदाम्बुस्नपितमजायतेतरस्याः ॥ ३६ ॥

8.37

उद्वीक्ष्य प्रियकरकुड्मलापविद्धैर्वक्षोजद्वयमभिषिक्तमन्यनार्याः ।अम्भोभिर्मुहुरसिचद्वधूरमर्षदात्मीयं पृथुतरनेत्रयुगममुक्तैः ॥ ३७ ॥

8.38

कुर्वद्भिमुखरुचिमुज्जवलामजस्रं यैस्तोयैरसिचत वल्लभां विलासी ।तैरेव प्रतियुवतेरकारि दूरात्कालुष्यं शशधरदीधितिच्छटाच्छैः ॥ ३८ ॥

8.39

रागान्धीकृतनयनेन नामधेयव्यत्यासादभिमुखमीरितः प्रियेण ।मानिन्या वपुषि पतन्निसर्गमन्दो भिन्दानो हृदयमसाहि नोदवज्रः ॥ ३९ ॥

8.40

प्रेम्णोरः प्रणयिनि सिञ्चति प्रियायाः संतापं नवजलविप्रुषो गृहीत्वा ।उद्भूताः कठिनकुचस्थलाभिघातादासन्नां भृशमपराङ्गनामधाक्षुः ॥ ४० ॥

8.41

संक्रान्तं प्रियतमवक्षसो ऽङ्गरागंसाध्वस्याः सरसि हरिष्यते ऽधुनाम्भः ।तुष्ट्वैवं सपदि हृते ऽपि तत्र तेपे कस्यश्चित्स्फुटनखलक्ष्मणः सपत्न्या ॥ ४१ ॥

8.42

हृतायाः प्रतिसखिकामिनान्यनाम्ना ह्रीमत्याः सरसि गलन्मुखेन्दुकान्तेः ।अन्तर्धिं द्रुतमिव कर्तुमश्रुवर्षैर्भूमानं गमयितुमीषिरे पयांसि ॥ ४२ ॥

8.43

सिक्तायाः क्षणमभिषिच्य पूर्वमन्यामन्यस्याः प्रणयवता बताबलायः ।कालिम्ना समधित मन्।रेव वक्त्रं प्रापाक्ष्णोर्गलदपशब्दमञ्जनाम्भः ॥ ४३ ॥

8.44

उद्वोढुं कनकविभूषणान्यशक्तः सध्रीचा वलयितपद्मनालसूत्रः ।आरूढप्रतिवनिताकटाक्षभारः साधीयो गुररभवद्भुजस्तरुण्याः ॥ ४४ ॥

8.45

आबद्धप्रचुरपरार्घ्यकिङ्किणीको रामाणामनवरतोदगाहभाजाम् ।नारावं व्यतनुत मेखलाकलापः कस्मिन्वा सजलगुणे गिरां पटुत्वम् ॥ ४५ ॥

8.46

पर्यच्छे सरसि हृतेंऽशुके पयोभिर्लोलाक्षे सुरतगुरावपत्रपिष्णोः ।सुश्रेण्या दलवसनेन वीचिहस्तन्यस्तेन द्रुतमकृताब्जिनि सखात्वम् ॥ ४६ ॥

8.47

नारीभिर्गुरुजघनस्थलानां आस्यश्रीविजितविकासिवारिजानाम् ।लोलत्वादपहरतां तदङ्गरागसंजज्ञे स कलुष आशयो जलानाम् ॥ ४७ ॥

8.48

सौगन्धं दधदपि काममङ्गनानां दूरत्वाद्गतमाननोपमानम् ।नेदीयो जितमिति लज्जयेव तासामालोले पयसि मनोत्पलं ममज्ज ॥ ४८ ॥

8.49

प्रभ्रष्टै सरभसमम्भसो ऽवगाहक्रीडाभिर्विदलितयूथिकापिशङ्गैः ।आकल्पैः सरसि हिरण्मयैर्वधूनामौर्वाग्निद्युतिशकलैरिव व्यराजि ॥ ४९ ॥

8.50

आस्माकी युवतिदृशामसौ तनोति च्छायेव श्रियमनपायिनीं किमेभिः ।मत्वैवं स्वगुणपिधानसाभ्यसूयैः पनीयैरिति विदधाविरे ऽञ्जनानि ॥ ५० ॥

8.51

निर्धौते सति हरिचन्दने जलौघैरापाण्डोर्गतपरभागयाङ्गनायाः ।अह्नाय स्तनकलशद्वयादुपेये विच्छेदः सहृदययेव हारयष्ट्या ॥ ५१ ॥

8.52

अन्यूनं गुणममृतस्य धारयन्ती सम्फुल्लस्फुरितसरोरुहावतंसा ।प्रेयोभिः सह सरसी निषेव्यमाणा रक्तत्वं व्यधित वधूदृशां सुरा च ॥ ५२ ॥

8.53

स्नान्तीनां बृहदमलोदबिन्दुचित्रौ रेजाते रुचिरदृशामुरोजकुम्भौ ।हाराणां मणिभिरुपाश्रितौ समन्तादुत्सूत्रैर्गुणवदुपघ्नकाम्ययेव ॥ ५३ ॥

8.54

आरूढः पतित इति स्वसम्भवो ऽपि स्वच्छानां परिहरणीयतामुपैति ।कर्णेभ्यश्च्युतमसितोत्पलं वधूनां वीचिभिस्तटमनु यन्निरासुरापः ॥ ५४ ॥

8.55

दन्तानामधरमयावकं पदानि प्रत्यग्रास्तनुमविलेपनां नखाङ्काः ।आनिन्युः श्रियमधितोयमङ्गनानां शोभायै विपदि सदाश्रिता भवन्ति ॥ ५५ ॥

8.56

कस्याश्चिनमुखमनु धौतपत्रलेखं व्यातेने सलिलभरावलम्बिनीभिः ।
किञ्चल्कव्यतिकरपिञ्चरान्तराभिश्चित्रश्रीरलमलकाग्रवल्लरीभिः ॥ ५६ ॥

8.57

वक्षेभ्यो घनमनुलेपनं यदूनामुत्तंसानाहरत वारि मूर्धजेभ्यः ।नेत्राणां मदरुचिरक्षतैव तस्थौ चक्षुष्यः खलु महतां परैरलङ्घ्यः ॥ ५७ ॥

8.58

यो बाह्यः स खलु जलैर्निरासि रागो यश्चित्ते स तु तदवस्थ एव तेषाम् ।धीराणां व्रजति हि सर्व एव नान्तःपातित्वादभिभवनीयतां परस्य ॥ ५८ ॥

8.59

फेनानामुरसिरुहेषु हारलीला चेलश्रीर्जघनस्थलेषु शैवलानाम् ।गण्डेषु स्फुटरचनाब्जपत्त्रवल्ली पर्याप्तं पयसि विभूषणं वधूनाम् ॥ ५९ ॥

8.60

भ्रश्द्भिर्जलमभि भूषणैर्वधूनामङ्गेभ्यो गुरुभिरमज्जि लज्जयेव ।निर्माल्यैरथ ननृते ऽवधीरितानामप्युच्चैर्भवति लघीयसां हि धाष्टर्यम् ॥ ६० ॥

8.61

आमृष्टस्तिलकरुचः स्रजो निरस्ता नीरक्तं वसनमपाकृतोङ्गरागः ।कामः स्त्रीरनुशायवानिव स्वपक्षव्याघातादिति सुतरां चकार चारूः ॥ ६१ ॥

8.62

शीतार्तिं बलवदुपेयुषतेव नीरैरासेकाच्छिशिरसमीरकम्पितेन ।रामाणामभिनवयौवनोष्मभाजोराश्लेषि स्तनतटयोर्नवंशुकेन ॥ ६२ ॥

8.63

श्च्योतद्भिः समधिकमात्तमङ्गसङ्गाल्लावण्यन्तनुमदिवाम्बु वाससो ऽन्तैः ।उत्तेरे तरलतरङ्गलीलानिष्णातैरथ सरसः प्रियासमूहैः ॥ ६३ ॥

8.64

दिव्यानामपि कृतविस्मयां पुरस्तादम्भस्तः स्फुरदरविन्दचारुहस्ताम् ।उद्वीक्ष्यश्रियमिव काञ्चिदुत्तरन्तींमस्मार्षीज्जलनिधिमन्मथनस्य शौरिः ॥ ६४ ॥

8.65

श्लक्ष्णं यत्परिहितमेतयोः किलान्तर्धानार्थं तदुकसेकसक्तमूर्वोः ।नारीणां विमलतरौ समुल्लसन्त्या भासन्तर्दधतुरुरूदुकूलमेव ॥ ६५ ॥

8.66

वासांसि न्यवसत यानि योषितस्ताः शुभ्राभ्रद्युतिभिरहासि तैर्मुदेव ।अत्याक्षुः स्नपनगलज्जलानि यानि स्थूलाश्रुस्रुतिभिररोदिः तैः शुचेव ॥ ६६ ॥

8.67

आर्द्रत्वदतिशायिनीमुपेयिवद्भिः संसक्तिं भृशमपि भूरिशोवधूतैः ।अङ्गेभ्यः कथमपि वामलोचनां विश्लेषो बत नवरक्तकैः प्रपेदे ॥ ६७ ॥

8.68

प्रत्यंसं विलुलितमूर्धजा चिराय स्नानार्द्रं वपुरुदवापयत् किलैका ।नाजानादभिमतमन्तिके ऽभिवीक्ष्य स्वेदाम्बुद्रवमभवत्तरां पुनस्तत् ॥ ६८ ॥

8.69

सीमन्तं निजमनुबध्नती कराभ्यामालक्ष्यस्तनतटबाहुमूलभागा ।भर्त्रान्या मुहुरभिलष्यता निदध्ये नैवाहो विरमति कौतुकं प्रियेभ्यः ॥ ६९ ॥

8.70

स्वच्छाम्भःस्नपनविधौतमङ्गमोष्ठस्ताम्बूलद्युतिविशदो व्लासिनीनाम् ।वासश्च प्रतनु विविक्तमस्त्वितीयानाकल्पो यदि कुसुमेषुणा न शून्यः ॥ ७० ॥

8.71

इति धौतपुरन्ध्रिमत्सरान्सरसिमज्जनेन श्रियमाप्तवतो ऽतिशायिनीमपमलाङ्गभासः ।अवलोक्य तदैव यादवानपरवारिराशेः शिसिरेतररोचिषाप्यपां ततिषु मङ्क्तुमीषे ॥ ७१ ॥

9.1

अभितापसंपदमथोष्णरुचिर्निजतेसामसहमान इव ।पयसि प्रपित्सुरपराम्बुनिधेरधिरोढुमस्तगिरिमभ्यपतत् ॥ १ ॥

9.2

गतया पुरः प्रतिगवाक्षमुखं दधती रतेन भृशमुत्सुकतां ।मुहुरन्तारालभुवमस्तगिरेः सवितुश्च योषिदमिमीत दृशा ॥ २ ॥

9.3

विरलात पच्छविरनुष्णवपुः परितो विपाण्डु दधदभ्रशिरः ।अभवद्गतः परिणतिं शिथिलः परमन्दसूर्यनयनो दिवसः ॥ ३ ॥

9.4

अपराह्णशीतलतरेण शनैरनिलेन लोलितलताङ्गुलये ।निलयाय शाखिन इवाह्वयते दुदुराकुलाः खगकुलानि गिरः ॥ ४ ॥

9.5

उपसंध्यमास्त तनु सानुमतः शिखरेषु तत्क्षणमशीतरुचः ।करजालमस्तमये ऽपि सतामुतितं खलूच्चतरमेव पदम् ॥ ५ ॥

9.6

प्रतिकूलमुपगते हि विधौ विफलत्वमेति बहुसाधनता ।अवलम्बनाय दिनभर्तुरभून्न पतिष्यतः करसहस्रमपि ॥ ६ ॥

9.7

नवकुङ्कुमारुणपयोधरया स्वकरावसक्तरुचिराम्बरया ।अतिसक्तिमेत्य वरुणस्य दिशा भृशमन्वरज्यदतुषारकरः ॥ ७ ॥

9.8

गतवत्यराजत जपाकुसुमस्तबकद्युतौ दिनकरे ऽवनतिम् ।बहलानुरागकुरुविन्ददलप्रतिबद्धमध्यमिव दिग्वलयम् ॥ ८ ॥

9.9

द्रुतशातकुम्भनिभमंशुमतो वपुरर्धमग्नवपुषः पयसि ।रुरुचे विरिञ्चिनखभिन्नबृहद्दण्डकैकतरखण्डमिव ॥ ९ ॥

9.10

अनुरागवन्तमपि लोचनयोर्दधतं वपुः सुखमतापकरम् ।निरकासयद्रविमपेतवसुं वियदालयादपरदिग्गणिका ॥ १० ॥

9.11

अभितिग्मरश्मि चिरमविरमादवधानखिन्नमनिमेषतया ।विगलन्नमधुव्रतकुलाश्रुजलं न्ममीलदब्जनयनं नलिनी ॥ ११ ॥

9.12

अविभाव्यतारकमदृष्टहिमद्युतिबिम्बमस्तमितभानु नभः ।अवसन्नतापमतमिस्रमभादपदोषतैव विगुणस्य गुणः ॥ १२ ॥

9.13

रुचिधाम्नि भर्तरि भृशं विमलाः परलोकमभ्युपगते विवशुः ।ज्वलनं त्विषः कथमितरथा सुलभो ऽन्यजन्मनि स एव पतिः ॥ १३ ॥

9.14

विहिताञ्जलिर्जनतया दधती विकसत्कुसुम्भकुसुमारुणताम् ।चिरमुज्झितापि तनुरौज्झदसौ न पितृप्रसूः प्रकृतिमात्मभुवः ॥ १४ ॥

9.15

अथ सान्द्रसान्ध्यकिरणारुणितं हरिहेतिहूति मिथुनं पततोः ।पृथगुत्पपात विरहार्तिदलद्धृदयस्रुतासृगनुलिप्तमिव ॥ १५ ॥

9.16

निलयः श्रियः सततमेतदिति प्रथितं यदेव जलजन्म तया ।दिवसात्ययात्तदपि मुक्तमहो चपलाजनं प्रति न चोद्यमदः ॥ १६ ॥

9.17

दिवसो ऽनुमित्रमगमद्विलयं किमिहास्यते बत मयाबलया ।रुचिभर्तुरस्य विरहाधिगमादिति संध्ययापि सपदि व्यगमि ॥ १७ ॥

9.18

पतिते पतङ्गमृगराजि निजप्रतिबिम्बरोषित इवाम्बुनिधौ ।अथ नागयूथमलिनानि जगत्परितस्तमांसि परितस्तरिरे ॥ १८ ॥

9.19

व्यसरन्नु भूधरगुहान्तरतः पचलं बहिर्भहलपङ्करुचि ।दिवसावसानपटुनस्तमसो बहिरेत्य चाधिकमभक्त गुहाः ॥ १९ ॥

9.20

किमलम्बताम्बरविलग्नमधः किमवर्धतोर्ध्वमवनीतलतः ।विससार तिर्यगथ दिग्भ्य इति प्रचुरीभवन्न निरधारि तमः ॥ २० ॥

9.21

स्थगिताम्बरक्षितितले परितस्तिमिरे जनस्य दृशमन्धयति ।दधिरे रसाञ्जनमपूर्वतः प्रियवेश्मवर्त्म सुदृशो ददृशुः ॥ २१ ॥

9.22

अवधार्य कार्यगुरुतामभवन्न भयाय सान्द्रतमसन्तमसम् ।सुतनोः स्तनौ च दयितोपगमे तनुरोमराजिपथवेपथवे ॥ २२ ॥

9.23

ददृशे ऽपि भास्कररुचाह्नि न यः स तमीं तमोबिरभिगम्य तताम् ।द्युतिमग्रहीद्ग्रहगणो लघवः प्रकटीभवन्ति मलिनाश्रयतः ॥ २३ ॥

9.24

अनुलेपनानि कुसुमान्यबलाः कृतमन्यवः पतिषु धीपशिखाः ।समयेन तेन चिरसुप्तमनोभवबोधनं सममबोधिषत ॥ २४ ॥

9.25

वसुधान्तनिःसृतमिवाहिपतेः पटलं फणामणिसहस्ररुचाम् ।स्फुरदंशुजालमथ शीतरुचः ककुभं समस्कुरुत माधवनीम् ॥ २५ ॥

9.26

विशदप्रभापरिगतं विबभावुदयाचलव्यवहितेन्दुवपुः ।मुखमप्रकाशदशनं शनकैः सविलासहासमिव शक्रदिशः ॥ २६ ॥

9.27

कलया तुषारकिरणस्य पुरः परिमन्दभिन्नतिमिरौघजटम् ।क्षणमभ्यपद्यत जनैर्न मृषा गगनं गणादिपतिमूर्तिरिति ॥ २७ ॥

9.28

नवचन्द्रकाकुसुमकीर्णतमःकबरीभृतो मलयजार्द्रमिव ।ददृशे ललाटतटहारि हरेर्हरितो मुखे तुहिनरश्मिदलम् ॥ २८ ॥

9.29

प्रथमं कलाभवदथार्धमथो हिमदीधितिर्महदभूदुदितः ।दधति ध्रुवं क्रमश एव न तु द्युतिशालिनो ऽपि सहसोपचयम् ॥ २९ ॥

9.30

उदमज्जि कैटभजितः शयनादपनिद्रपाण्डुरसरोजरुचा ।प्रथमप्रबुद्धनदराजसुतावदनेन्दुनेव तुहिनद्युतिना ॥ ३० ॥

9.31

अथ लक्ष्मणागतकान्तवपुर्जलधिं विलङ्घ्य शशिदाशरथिः ।परिवारितः परित ऋक्षगणैस्तिरौघराक्षसकुलं बिभिदे ॥ ३१ ॥

9.32

उपजीवति स्म सततं दधतः परिमुग्धतां वणिगिवोडुपतेः ।घनवीथवीथिमवतीर्णवतो निधिरम्भसामुपचयाय कलाः ॥ ३२ ॥

9.33

रजनीमवाप्य रुचमाप शशी सपदि व्यभूषयदसावपि ताम् ।अविलम्बितक्रममहो महतामितरेतरकृतिमच्चरितम् ॥ ३३ ॥

9.34

दिवसं भृशोष्णरुचिपादहतां रुदतीमिवानवरतलिरुतैः ।मुहुरामृशन् मृगधरो ऽग्रकरैरुदशिस्वसत् कुमुदिनीवनिताम् ॥ ३४ ॥

9.35

प्रतिकामिनीति ददृशुश्चकिताः स्मरजन्मघर्मपयसोपचिताम् ।सुदृशोभिभर्तृशशैरश्मिगलज्जलबिन्दुमिन्दुमणिदारुवधूम् ॥ ३५ ॥

9.36

अमृतद्रवैर्विदधब्जदृशाममपमार्गमोषधिपतिः स्म करैः ।परितो विसर्पि परितापि भृशं वपुषो ऽवतारयति मानविषम् ॥ ३६ ॥

9.37

अमलात्मसु प्रतिफलन्नभितस्तरुणीकपोलफलकेषु मुहुः ।विससार सान्द्रतरमिन्दुरुचामधिकावभासितदिशां निकरः ॥ ३७ ॥

9.38

उपगूढवेलमलघूर्मिभुजैः सरितामचुक्षुपदधीशमपि ।रजनीकरः किमिव चित्रमदो यदुरागिणां गणमनङ्गलघुम् ॥ ३८ ॥

9.39

भवनोदरेषु परिमन्दतया शयितो ऽलसः स्फटिकयष्टिरुचः ।अवलम्ब्य जालकमुखोपगतानुदतिष्ठदिन्दुकिरणान्मदनः ॥ ३९ ॥

9.40

अविभावितेषुविषयः प्रथमं मदनो ऽपि नूनमभवत्तमसा ।उदिते दिशः प्रकटयत्यमुना यदघर्मधाम्नि धनुराचकृषे ॥ ४० ॥

9.41

युगपद्विकासमुदयाद्गमिते शशिनः शिलीमुखगणो ऽलभत ।द्रुतमेत्य पुष्पधनुषो धनुषः कुमुदे ऽङ्गनामनसि चावसरम् ॥ ४१ ॥

9.42

ककुभां मुखानि सहसोज्ज्वलयन् दधदाकुलत्वमधिकं रतये ।अदिदीपदिन्दुरपरो दहनः कुसुमेषुमत्रिनयनप्रभवः ॥ ४२ ॥

9.43

इति निश्चितप्रियतमागतयः सितदीधितावदयवत्यबलाः ।प्रतिकर्म कर्तुमुचक्रमिरे समये हि सर्वमुपकारि कृतम् ॥ ४३ ॥

9.44

सममेकमेव दधतुः सुतनोरु हारभूषणमुरोजतटौ ।घटते हि संहततया जनितामिदमेव निर्विरतां दधतोः ॥ ४४ ॥

9.45

कदलीप्रकाण्डरुचिरोरुतरौ जघनस्थलीपरिसरे महति ।रशनाकलापकगुणेन वधूर्मकरध्वजद्विरदमाकलयत् ॥ ४५ ॥

9.46

अदरेष्वलक्तकरसः सुदृशां विशदं कपोलभुवि लोध्ररजः ।नवमञ्जनं नयनपङ्कजयोर्बिभिदे न शङ्खनिहितात्पयसः ॥ ४६ ॥

9.47

स्फुरदुज्वलाधरदलैर्विसद्दशनांशुकेशकरैः परितः ।धृतमुग्धगण्डफलकैर्विबभुविकसद्भिरास्यकमलैः प्रमदाः ॥ ४७ ॥

9.48

भजते विदेशमधिकेन जितस्तदनुप्रवेशमथवा कुशलः ।मुखमिन्दुरुज्ज्वलकपोलमतः प्रतिमाच्छलेन सुदृशामविशत् ॥ ४८ ॥

9.49

ध्रुवमागताः प्रतिहतिं कठिने मदनेषवः कुचतटेमहति ।इतराङ्गवन्न यदिदं गरिमग्लपितावलग्नमगमत्तनुतां ॥ ४९ ॥

9.50

न मनोरमास्वपि विशेषविदां निरचेष्ट योग्यमिदमिति ।गृहमेष्यति प्रियतमे सुदृशां वसनाङ्गरागसुमनःसु मनः ॥ ५० ॥

9.51

वपुरन्वलिप्त परिरम्भसुखव्यवधानभीरुकतया न वधूः ।क्षमस्य वाढमिदमेव हि यत्प्रियसंगमेष्वनवलेपमदः ॥ ५१ ॥

9.52

निजपाणिपल्लवतलस्खलनादभिनासिकविवरमुत्पतितैः ।अपरा परीक्ष्य शनकैर्मुमुदे मुखवासमास्यकमलश्वसनैः ॥ ५२ ॥

9.53

विधृते दिवा सवयसा च पुरः परिपूर्णमण्डलविकाशभृति ।हिमधाम्नि दर्पणतले च मुहुः स्वमुखश्रियं मृगदृशो ददृशुः ॥ ५३ ॥

9.54

अधिजानु बाहुमुपधाय नमत्करपल्लवार्पितकपोलतलम् ।उदकण्ठि कण्ठपरिवर्तिकलस्वरसून्यगानपयापरया ॥ ५४ ॥

9.55

प्रणयप्रकाशनविदो मधुराः सुतरामभीष्टजनचित्तहृतः ।प्रजिघाय कान्तमनु मुग्धतरस्तरुणीजनो दृश इवाथ सखीः ॥ ५५ ॥

9.56

न च मे ऽवगच्छति यथा लघुतां करुणां यथा च कुरुते स मयि ।निपुणं तथैनमुपगम्य वदेरभिदूति काचिदिति संदिदिशे ॥ ५६ ॥

9.57

दयितया मानपरयापरया त्वरितं ययावगदितापि सखी ।किमु चोदिताः प्रियहितार्थकृतः कृतिनो भवन्ति सुहृदः सुहृदाम् ॥ ५७ ॥

9.58

प्रतिभिद्य कान्तमपराधकृतं यदि तावदस्य पुनरेव मया ।क्रियते ऽनुवृत्तिरुचितैव ततः कलयेदमानमनसं सखि माम् ॥ ५८ ॥

9.59

अवधीर्य धैर्यकलिता दयितं विदधे विरोधमथ तेन सह ।तव गोप्यते किमिव कर्तुमिदं न सहास्मि साहसमसाहसिकी ॥ ५९ ॥

9.60

तदुपेत्य मा स्म तमुपालभथाः क्ल दोषमस्य न हि विद्म वयम् ।इति सम्प्रधार्य रमणाय वधूर्विहितागसे ऽपि विससर्ज सखीं ॥ ६०
॥

9.61

ननु सन्दिशेति सुदृशोदितया त्रपया न किञ्चन किलाभिदधे ।निजमैक्षि मन्दमनिशं निशितैः क्रशितं शरीरमशीरशरैः ॥ ६१ ॥

9.62

ब्रुवते स्म दूत्य उपसृत्य नरान्तरवत्प्रगल्भमतिगर्भगिरः ।सुहृदर्थमीहितमजिह्मधियां प्रकृतेर्विराजति विरुद्धमपि ॥ ६२ ॥

9.63

मम रूपकीर्तिमहरद्भुवि यस्तदनु प्रविष्टहृदयेयमिति ।त्वयि मत्सरादिव निरस्तदयः सुतरां क्षिणोति खलु तां मदनः ॥ ६३ ॥

9.64

तव सा कथासु परिघट्टयति श्रवणं यदङ्गुलिमुखेन मुहुः ।घनतां ध्रुवं नयति तेन भवद्गुणपूगपूरितमतृप्ततया ॥ ६४ ॥

9.65

उपतप्यमानमलघूष्णिभिः श्वसितैः सितेतरसरोजदृशः ।द्रवतां न नेतुमधरं क्षमते नवनागवल्लिदलरागरसः ॥ ६५ ॥

9.66

दधति स्फुटं रत्पतेरिषवः शिततां यदुत्पलपलाशदृशः ।हृदयं निरन्तरबृहत्कठिनस्तनमणडलावरणमप्यभिदन् ॥ ६६ ॥

9.67

कुसुमादपि स्मितदृशः सुतरां सुकुमारमङ्गमिति नापरथा ।अनिशं निजैरकरुणः करुणं कुसुमेषुरुत्तपाति यद्विशिखैः ॥ ६७ ॥

9.68

विषतां निषेवितमपक्रियया समुपैति सर्वमिति सत्यमदः ।अमृतुतस्नुऽपि विरहाद्भवतो यदमूं दहन्ति हिमरश्मिरुचः ॥ ६८ ॥

9.69

उदितं प्रियां प्रति सहार्दमिति श्रदधीयत प्रियतमेन वचः ।विदितेङ्गिते हि पुर एव जने सपदीरिताः खलु लगन्ति गिरः ॥ ६९ ॥

9.70

दयिताहृतस्य युवभिर्मनसः परिमूढतामिव गतैः प्रथमम् ।उदिते ततः सपदि लब्धपदैः क्षणदाकरे ऽनुपदिभिः प्रयये ॥ ७० ॥

9.71

निपपात सम्भ्रमभृतः श्रवणादसितभ्रुवः प्रणदितासिकुलम् ।दयितावलोकविकसन्नयनप्रसरप्रणुन्नमिव वारिरुहम् ॥ ७१ ॥

9.72

उपनेतुमुन्नतिमतेव दिवं कुचयोर्युगेन तरसा कलितां ।रभसोत्थितामुपगतः सहसा परिरभ्य कञ्चन वधूमरुधत् ॥ ७२ ॥

9.73

अनुदेहमागतवतः प्रतिमां परिणायकस्य गुरुमुद्वहता ।मुकुरेण वेपथुभृतो ऽतिभरात् कथमप्यपाति न वधूकरतः ॥ ७३ ॥

9.74

अवनम्य वक्षसि निमग्नकुचद्वितयेन गाढमुपगूढवता ।दयितेन तत्क्षणचलद्रशनाकलकिङ्किणीरवमुदासि वधूः ॥ ७४ ॥

9.75

कररुद्धनीवि दयितोपगतौ गलितं त्वराविरहितासनया ।क्षणदृष्टहाटकशिलासदृशस्फुरदूरुभित्ति वसनं ववसे ॥ ७५ ॥

9.76

पिदधानमन्वगुपगम्य दृशौ ब्रुवते जनाय वद को ऽयमिति ।अभिधातुमध्यवससौ न गिरा पुलकैः प्रियं नववधून्यगदत् ॥ ७६ ॥

9.77

उदितोरुसादमतिवेपथुमत्सुदृशो ऽभिभर्तृ विधुरं त्रपया ।वपुरादरातिशयशंसि पुनः प्रतिपत्तिमूढमपि वाढमभूत् ॥ ७७ ॥

9.78

पिमन्धराभिरलघूरुभरादधिवेश्म पत्युरुपचारविधौ ।स्खलिताभिरप्यनुपदं प्रमदाः प्रणयातिभूमिमगमन्गतिभिः ॥ ७८ ॥

9.79

मधुरान्नतभ्रू ललितं च दृशोः सकरप्रयोगचतुरं च वचः ।प्रकृति स्थमेव निपुणागमितं स्फुचनृत्तलीलमभवत्सुतनोः ॥ ७९ ॥

9.80

तदयुक्तमङ्ग तव विश्वसृजा न कृतं यदीक्षणसहस्रतयम् ।प्रकटीकृता जगति येन खलु स्फुटमिन्द्रताद्य मयि गोत्रभिदा ॥ ८० ॥

9.81

न विभावयत्यनिशमक्षिगतामपि मां भवानतिसमीपतया ।हृदयस्थितामपि पुनः परितः कथमीक्षते बहिरभीष्टतामाम् ॥ ८१ ॥

9.82

इति गन्तुमिच्छुमभिधाय पुरः क्षणदृष्टिपातविकसद्वदनाम् ।स्वकरावलम्बनविमुक्तगलत्कलकाञ्चि काञ्चिदरुणत्तरुणः ॥ ८२ ॥

9.83

अपयाति सरोषया निरस्ते कृतकं कामिनि चुक्षुषे मृगाक्ष्या ।कलयन्नपि सव्यथो ऽवतस्थे ऽशकुनेन स्खलितः किलेतरो ऽपि ॥ ८३ ॥

9.84

आलोक्य प्रियतममंशुके विनीवौ यत्तस्थे नामितमुखेन्दु मानवत्या ।तन्नूनं पदमवलोकयांबभूवे मानस्य द्रुतमपयानमास्थितस्य ॥ ८४ ॥

9.85

सुदृशः सरसव्यलीक तप्तस्तरसास्लष्टवतः सयौवनोष्मा ।कथमप्यभवत्स्मरानलोष्मणः स्तनभारो न नखंपचः प्रियस्य ॥ ८५ ॥

9.86

दधत्युरोजद्वयमुर्वशीतलं भुवो गतेव स्वयमुर्वशी तलम् ।बभौ मुखेनाप्रतिमेन काचन श्रियाधिका तां प्रति मेनका च न ॥ ८६ ॥

9.87

इत्थं नारीर्घटयितुमलं कामिभिः काममासन् प्रालेयांशोः सपदि रुचयः शान्तमानान्तरायाः ।आचार्यत्वं रतिषु विलसन्मन्मथश्रीविलासा ह्रीप्रत्यूहप्रशमकुशलाः शीधवश्चक्रुरासाम् ॥ ८७ ॥

10.1

सञ्जितानि सुरभीण्यथ यूनामुल्लसन्नयनवारिरुहाणि ।आयुषः शुघटितानि सुरायाः पात्रतां प्रियतमावदनानि ॥ १ ॥

10.2

सोपचारमुपशान्तविचारं सानुतर्षमनुतर्षपदेन ।ते मुहूर्तमथ मूर्तमपीप्यन् प्रम मानमवधूय वधूः स्वाः ॥ २ ॥

10.3

कान्ताकान्तवदनप्रतिबिम्बे भग्नबालसहकारसुगन्धौ ।स्वादुनि प्रणदितालिनि शीते निर्विवार मधुनीन्द्रियवर्गः ॥ ३ ॥

10.4

कापिशायनसुगन्धि विघूर्णन्नुन्मदो ऽधिशयितुं समशेत ।फुल्लदृष्टि वदनं प्रमदानामब्जचारु चषकं च षडङ्घ्रिः ॥ ४ ॥

10.5

बिम्बितं बृतपरिस्रुति जानन् भाजने जलजमित्यबलायाः ।घ्रातुमक्षि पतति भ्रमरः स्म भ्रान्तिभाजि भवति क्व विवेकः ॥ ५ ॥

10.6

दत्तमिष्टतमया मधु पत्युर्बाडमाप पिबतो रसवत्ताम् ।यत्सुवर्णमुकुटांशुभिरासाच्चेतनाविरहितैरपि पतिम् ॥ ६ ॥

10.7

स्वदनेन सुतनोरविचारादोष्ठतः समचरिष्ट रसो ऽत्र ।अन्यमन्यदिव यन्मनधु यूनः स्वादमिष्टमतनिष्ट तदेव ॥ ७ ॥

10.8

बिभ्रतौ मधुरतामतिमात्रं रागिभिर्युगपदेव पपाते ।आननैर्मधुरसो विकसदभिर्नासिकाभिरसितोत्पलगन्धः ॥ ८ ॥

10.9

पतिवत्यभिमते मधुतुल्यस्वादमोष्ठकं विददङ्क्षौ ।लभ्यते स्म परिरक्ततयात्मा यावकेन वियतापि युवत्याः ॥ ९ ॥

10.10

कस्यचित्समदनं मदनीयप्रयसीवदनपानपरस्य ।स्वादितः सकृदिवासव एव प्रत्युत क्षणविदंशपदे ऽभूत् ॥ १० ॥

10.11

पीतशीतधुमधुरैर्मिधुनानामाननैः परिहृतं चषकान्तः ।व्रीडया रुददिवालिविरावैर्नीलनीरजमगच्छदधस्तात् ॥ ११ ॥

10.12

प्रातिभत्रिसरकेण गतानां वक्रवाक्यरचनारमणीयः ।गूढसूचितरहस्यसहासः सुभ्रुवां प्रववृते परिहासः ॥ १२ ॥

10.13

हावकारि हसितं वचनानां खौशलं दृशि विकारविशेषाः ।चकिरे भृशमृजोरपि वध्वाः कामिनेव तरुणेन मदेन ॥ १३ ॥

10.14

अप्रसन्नमपराद्धरि पत्यौ कोपदीप्तमुररीकृतधैर्यम् ।क्षालितं नु शमितं नु वधूनां द्रवितं नु हृदयं मधुवारैः ॥ १४ ॥

10.15

सन्तमेव चिरप्रकृतत्वादप्रकाशितमद्द्युतङ्गे ।विभ्रमं मधुमदः प्रमदानां धातुलीनमुपसर्ग इवार्थम् ॥ १५ ॥

10.16

सावशेषपदमुक्तमुपेक्षा स्रस्तमाल्यवसनाभरणेषु ।गन्तुमुत्थिमकारणतः स्म द्योतयन्ति मदविभ्रममासाम् ॥ १६ ॥

10.17

मद्यमन्दविगलत्त्रपमीषच्चक्षुरुन्मिषितपक्ष्म दधत्या ।वीक्ष्यते स्म शनकैर्नववध्वा कामिनोमुखमधोमुखयैव ॥ १७ ॥

10.18

या कथञ्अचन सखीवचनेन प्रागभिप्रियतमं प्रजगल्भे ।व्रीडाजाड्यमभजन्मधुपा सा स्वां मदात्प्रकृतिमेति हि सर्वः ॥ १८ ॥

10.19

छादितः कथमपि त्रपययान्तर्यः प्रियं प्रति चिराय रमण्याः ।वारुणीमदविशङअगमथाविश्चक्षुषो ऽभवदसाविव रागाः ॥ १९ ॥

10.20

आगतानगणितप्रतियातान् वल्लभानभिसिसारयिषूणाम् ।प्रापि चेतसि सविप्रतिसारे सुभ्रुवामवसरः सरकेण ॥ २० ॥

10.21

मा पुनस्तमभिसीसरमागस्कारिणं मदविमोहितचित्ता ।योषिदित्यभिलाष न हालां दुस्त्यजः खलु सुखादपि मानः ॥ २१ ॥

10.22

ह्रीविमोहमहरद्दयितानामन्तिकं रतिसुखाय निनाय ।सप्रसादमिव सेवितमासीत्सद्य एव फलदं मधु तासाम् ॥ २२ ॥

10.23

दत्तमात्तमदनं दयितेन व्याप्तमतिशाकेन रसेन ।सस्वदे मुखसुरं प्रमदाभ्यो नाम रूढमपि च व्युदपादि ॥ २३ ॥

10.24

लब्धसौरभगुणो मदिराणामङ्गनास्यचषकस्य च गन्धः ।मोदितालिरितरेतरयोगादन्यतामभजतातिशयं नु ॥ २४ ॥

10.25

मानभङ्गपचटुना सुरतेच्छां तन्वता प्रथयता दृशि रागम् ।लेभिरे सपदि भावयतान्तर्योषितः प्रणयिनेव मदेन ॥ २५ ॥

10.26

पानधौतनवयावकरागं सुभ्रुवो निभृतचुम्बनदक्षाः ।प्रेयसामधररागरसेन स्वं किलाधरमुपालि ररञ्जुः ॥ २६ ॥

10.27

अर्पितं रसितवत्यपि नामग्राहमन्ययुवतेर्दयितेन ।उज्झति स्म मदमप्यपिबन्ती वीक्ष्य मद्यमितरा तु ममाद ॥ २७ ॥

10.28

अन्यान्यवनितागतचित्तं चित्तनाथमभिशङ्कितवत्या ।पीतभूरिसुरयापि नमेदे निर्वृतिर्हिमनसो मदहेतुः ॥ २८ ॥

10.29

कोपवत्यनुनयानगृहीत्वा प्रागथो मधुमदाहितमोहा ।कोपितं विरहखेदितचित्ता कान्तमेव कलयन्त्यनुनिन्ये ॥ २९ ॥

10.30

कुर्वता मुकुलिताक्षियुगानामङ्गसादमवसादितवगचाम् ।ईर्ष्ययेव हरता ह्रियमासां तद्गुणः स्वयमकारि मदेन ॥ ३० ॥

10.31

गण्डभित्तिषु पुरा सदृशीषु व्याञ्जि नाञ्जितदृशां प्रतिमेन्दुः ।पानपाटलितकान्तिषु पश्चाल्लोध्रचूर्णतिलकाकृतिरासीत् ॥ ३१ ॥

10.32

उद्धतैरिव परस्परसङ्गादीरितान्युभयतः कुचकुम्भैः ।योषितामतिमदेन जुघूर्णुर्विभ्रमातिशयपुंसि वपूंषि ॥ ३२ ॥

10.33

चारुता वपुरभूषयदासां तामनूननवयौवनयोगः ।तं पुनर्मकरकेतनलक्ष्मीस्तां मदो दयितसंगमभूषः ॥ ३३ ॥

10.34

क्षीबतामनुगतास्वनुवेलं तासु रोषपरितोषवतीषु ।अग्रहीन्न सशरं धनुरुज्झामास नूज्झितनिषङ्गमनङ्गः ॥ ३४ ॥

10.35

शहङ्ग्यान्ययुवतौ वनिताभिः प्रत्यभेदि दयितः स्फुटमेव ।न क्षमं भवति तत्वविचारे मत्सरेण हतसंवृति चेतः ॥ ३५ ॥

10.36

आननैर्विचकसे हृषिताभिर्वल्लभानभि तनूभिरभावि ।आर्द्रतां हृदयमाप च रोषो लोलति स्म वचनेषु वधूनाम् ॥ ३६ ॥

10.37

रूपमप्रतिविधानमनोज्ञं प्रेम कार्यमनपेक्ष्य विकासि ।चाटु चाकृतकसंभ्रममासां कार्मणत्वमगमन्नमणेषु ॥ ३७ ॥

10.38

लीलयैव सुतनोस्तुलयित्वा गौरवाढ्यमपि लावणिकेन ।मानवञ्जनविदा वदनेन क्रीतमेव हृदयं दयितस्य ॥ ३८ ॥

10.39

स्पर्शभाजि विशदच्छविचारौ कल्पिते मृगदृशां सुरताय ।सन्नतिं दधति पेतुरजस्रं दृष्टयः प्रियतमे शयने च ॥ ३९ ॥

10.40

यूनि रागतरलैरपि तिर्यक्पातिभिः श्रुतिगुणेन युतस्य ।दीर्घदर्शिभिरकारि वधूनां लङ्घनं न नयनैः श्रवणस्य ॥ ४० ॥

10.41

संकथेच्छुरभिधातुमनीशा संमुखी न च बभूव दिदृक्षुः ।स्पर्शनेन दयितस्य नतभ्रूरङ्गचपलापि चकम्पे ॥ ४१ ॥

10.42

उत्तरीयविनयात्त्रपमाणा रुन्धती किल तदीक्षणमार्गम् ।आचरिष्ट विकटेन विवोढुर्वक्षसैव कुचमणडलमन्या ॥ ४२ ॥

10.43

अंशुकं हृतवता तनुबाहुस्वस्तिकापिहितमुग्धकुचाग्रा ।भिन्नशङ्खवलयं परिणेत्रा पर्यरम्भि रभसादचिरोढा ॥ ४३ ॥

10.44

संजहार सहसा परिरब्धप्रेयसीषु विरहय्य विरोधम् ।संहितं रतिपतिः स्मितभिन्नक्रोधमाशु तरुणेषु महेषुम् ॥ ४४ ॥

10.45

स्रंसमानमुपयन्तरि वध्वाः श्लिष्टवत्युपसपक्षि रसेन ।आत्मनैव रुरुधे कृतिनेव स्वसङ्गि वसनं जघनेन ॥ ४५ ॥

10.46

पीडिते पुर उरः प्रतिषेधं भर्तरि स्तनयुगेन युवत्याः ।स्पष्टमेव दलतः प्रतिनार्यस्तन्मयत्वमभवद्धृदयस्य ॥ ४६ ॥

10.47

दीपितस्मरमुरस्यपपीडं वल्लभे घनमभिष्वजमाने ।वक्रतां न ययतुः कुचकुम्भौ सुभ्रुवः कठिनतातिशयेन ॥ ४७ ॥

10.48

संप्रवेष्टुमिव योषित ईषुः श्लिष्यतां हृदयमिष्टतमानाम् ।आत्मनः सततमेव तदन्तर्वर्तिनो न खलु नूनमजानन् ॥ ४८ ॥

10.49

स्नहनिर्भरमदत्त वधूनामार्द्रतां वपुरसंशयमन्तः ।यूनि गाढपरिरम्भिणि वस्त्रक्नोपमम्बु ववृषे यदनेन ॥ ४९ ॥

10.50

न स्म माति वपुषः प्रमदानामन्तरिष्टतमसङ्गमजन्मा ।तद्बहुर्बहिरवाप्य विकासं व्यानशे तनुरुहाण्यपि हर्षः ॥ ५० ॥

10.51

यत्प्रियव्यतिकराद्वनितानमङ्गजेन पुलकेन बभूवे ।प्रापि तेन भृशमुच्छ्वसिभिर्नीविभिः सपदि बन्धनमोक्षः ॥ ५१ ॥

10.52

ह्रीभरादवनतं परिरम्भे रागवानवटुजेष्ववकृष्य ।अर्पितोष्ठदलमाननपद्मं योषितो मुकुलिताक्षमधासीत् ॥ ५२ ॥

10.53

पल्वोपमितसाम्यसपक्षं दष्टत्यधरबिम्बमभीष्टे ।पर्यकूजि सरुजेव तरुण्यास्तारलोलवलयेन करेण ॥ ५३ ॥

10.54

केनचितन्मधुरमुल्बणरागं बाष्पतप्तमधिकं विरहेषु ।ओष्ठपल्लवमवाप्य मुहूर्त सुभ्रुवः सरसमक्षि चुचुम्बे ॥ ५४ ॥

10.55

रेचितं परिजनेन महीयः केवलाभिरतदम्पति धाम ।साम्यमाप कमलासखविष्वक्सेनसेवितयुगान्तपयोधेः ॥ ५५ ॥

10.56

आवृतान्यपि निरन्तरमुच्चैर्योषितामुरसिजद्वतयेन ।रागिणामित इतो विमृशद्भिः पाणिभिर्जगृहिरे हृदयानि ॥ ५६ ॥

10.57

कामिनामसकलानि विभुग्नैः स्वदवारिमृदुभिः करजाग्रैः ।आक्रियन्त कठिनेषु कथञ्चित्कामिनीकुचतटेषु पदानि ॥ ५७ ॥

10.58

सोष्मणः स्तनशिलाशिखराग्रादात्तघर्मसलिलैस्तरुणानाम् ।उच्छ्वसत्कमलचारुषु हस्तैनिम्ननाभिसरसीषु निपेते ॥ ५८ ॥

10.59

आमृशद्भिरभितो वलिवीचिर्लोलमानवितताङ्गुलिहस्तैः ।सुभ्रुवामनुभवात्प्रतिपेदे मुष्टिमेयमिति मध्यमभीष्टैः ॥ ५९ ॥

10.60

प्राप्य नाभिनदमज्जनमाशु प्रस्थितं निवसनग्रहणाय ।औपनीविकमरुन्ध किल स्त्री वल्लभस्य करमात्मकराभ्याम् ॥ ६० ॥

10.61

कामिनः कृतरतोत्सवकालक्षेपमाकुलवधूकरसङ्गि ।मेखलागुणविलग्नमसूयां दीर्घसूत्रमकरोत्परिधानम् ॥ ६१ ॥

10.62

अम्बरं विनयतः प्रियपाणेर्योषितस्य करयोः कलहस्य ।वारणमिव विधातुमभीक्ष्णं कक्ष्यया च वलयैश्च शिशिञ्चे ॥ ६२ ॥

10.63

ग्रन्थिमुद्ग्रथयितुं हृदयदेशे वाससः स्पृशति मानधनायाः ।भ्रूयुगेण सपदि प्रतिपेदे रोमभिश्च सममेव विभेदः ॥ ६३ ॥

10.64

आशु लङ्घितवतीष्टकराग्रे नीवीमर्धमुकुलीकृतदृष्ट्या ।रक्तवैणिक हताधरतन्त्रीमण्डलक्वणितचारु चुकूजे ॥ ६४ ॥

10.65

आयताङ्गुलिरभूदतिरिक्तः सुभ्रुवां कृशिमशालिनि मध्ये ।श्रोणिषु प्रियकरः पृथुलासु स्पर्शमाप सकलेन तलेन ॥ ६५ ॥

10.66

चक्रुरेव ललनोरुषु राजीः स्पर्शलोभवशलोलकराणाम् ।कामिनामनिभृतान्यपि रम्भास्त म्भकोमलतलेषु नखानि ॥ ६६ ॥

10.67

ऊरुमूलचपलेक्षणमघ्नन् यैर्वतंसकुसुमैः प्रियमेताः ।चक्रिरे सपदि तानि यथार्थ मन्मथस्य कुसुमायुधनाम ॥ ६७ ॥

10.68

धैर्यमुल्बणमनोभवभवा वामतां च वपुरर्पितवत्यः ।व्रीडितं ललित सौरतधार्ष्ट्यअस्तेनिरे ऽभिरुचितेषु तरुण्यः ॥ ६८ ॥

10.69

पाणिरोधमविरोधवाञ्छं भर्त्सनाश्च मधुरस्मितगर्भाः ।कामिनः स्म कुरुते करभोरुर्हअरि शुष्करुदितं च सुखऽपि ॥ ६९ ॥

10.70

वारणार्थपदगद्गदवाचामीर्ष्यया मुहुरपत्रपया च ।कुर्वते स्म सुदृशामनुकूलं प्रतिकूलिकतयैव युवानः ॥ ७० ॥

10.71

अन्यकालपरिहार्यमजस्रं तद्द्वयेन विदधे द्वयमेव ।धृष्टता रहसि भर्तृषु ताभिर्निर्दयत्वमितरैरबलासु ॥ ७१ ॥

10.72

बाहुपीडनकचग३हणाभ्यामाहतेन नखदन्तनिपातैः ।बोधितस्तनुशयतरुणीनामुन्मिमील विशदं विषमेषु ॥ ७२ ॥

10.73

कान्तया सपदि को ऽप्युपगूढः प्रौढपाणिरपनेतुमियेष ।संहतस्तनतिरस्कृतदृष्टिर्भ्रष्टमेव न दुकूलमपश्यत् ॥ ७३ ॥

10.74

आहतं कुचतटेन तरुण्याः साधु सोढममुनेति पपात ।त्रुट्यतः प्रियतमोरसि हारात्पुष्पवृष्च्टरिव मौक्तिकवृष्टिः ॥ ७४ ॥

10.75

सीत्कृतानि मणितं करुणोक्तिः स्निग्धमुक्तमलमर्थवचांसि ।हासभूषणरवाश्च रमण्याः कामसूत्रपदतामुपजग्मुः ॥ ७५ ॥

10.76

उद्धतैर्निभृतमेकमनेकैश्छदवन्मृगदृशामविरामैः ।श्रूयते स्म मणितं कलकाञ्चीनूपुरध्वनिभिरक्षतमेव ॥ ७६ ॥

10.77

ईदृशस्य भवतः खतमेतल्लाघवं मुहुरतीव रतेषु ।क्षिप्तमायतमदर्शयदुर्व्या काञ्चिदाम जघनस्य महत्वम् ॥ ७७ ॥

10.78

प्रप्यते स्म गतचित्रकचित्रैश्चत्रमार्द्रनखलक्ष्मकपोलैः ।दध्रिरे ऽथ रभसच्युतपुष्पाः स्वबिन्दुकुसुमान्यलकान्ताः ॥ ७८ ॥

10.79

यद्यदेव रुरुचे रुचिरेभ्यः सुभ्रुवो रहसि त्तदकुर्वन् ।आनुकूलिकतया हि नराणामाक्षिपन्ति हृदयानि तरुण्यः ॥ ७९ ॥

10.80

प्राप्य मन्मथरसादतिभूमिं दुर्वहस्तनभराः सुरतस्य ।शश्रमुः श्रमजलार्द्रललाटश्लिष्टकेशमसितायतकेश्यः ॥ ८० ॥

10.81

संगताभिरुचितैश्चलितापि प्रागमुच्यत चिरेण सखीव ।भूय एव समगंस्त रतान्ते ह्रीवधूभिरसहा विरहस्य ॥ ८१ ॥

10.82

प्रेक्षणीयकमेव क्षणमासन् ह्रीविभङ्गुरविलोचनपाताः ।संभ्रमद्रुतगृहीतदुकूलच्छाद्यमानवपुषः सुरतान्ताः ॥ ८२ ॥

10.83

अप्रभूतमतनीयसि तन्वी काञ्चिधाम्निपिहितैकतरोरु ।क्षौममाकुलकरा विचकर्ष कान्तापल्लवमभीष्टतमेन ॥ ८३ ॥

10.84

मृष्टचन्दनविशेषकभक्तिर्म्रषअटभूषणकदर्थितमाल्यः ।सापराध इव मण्डनमासीदात्मनैव सुदृशामुपभोगः ॥ ८४ ॥

10.85

योषितः पतितकाञ्चनकाञ्चौ मोहनातिरभसेन नितम्बे ।मेखलेव परितः स्म विचित्रा राजते वननखक्षतलक्ष्मीः ॥ ८५ ॥

10.86

भातु नाम सुदृशां दशनाङ्कः पाटलो धवलगणडतलेषु ।दन्तवाससि समानगुणश्रीः संमुखो ऽपि परभागमवाप ॥ ८६ ॥

10.87

सुभ्रुवामधिपयोधरपीठं पीडनैस्त्रुटितवत्यपि पत्युः ।णुक्तमौक्तिकलघुगुणशेषा हारयष्विरभवत् गुरुरेव ॥ ८७ ॥

10.88

विश्रमार्थमुपगूढमजस्रं यत्प्रियैः प्रथमरत्यवसाने ।योषितामुदितमन्मथमादौ तद्द्वितीयसुरतस्य बभूव ॥ ८८ ॥

10.89

आस्तृते ऽभिनवपल्लवपुष्पैरप्यनारतरताभिरताभ्यः ।दीयते स्म शयितुं शयनीये न क्षणः क्षणदयापि वधूभ्यः ॥ ८९ ॥

10.90

योषितामतितरां नखलूनं गात्रमुज्जवलतया न खलूनम् ।क्षोभमाशु हृदयं नयदूनां रागवृद्धिमकरोन्न यदूनाम् ॥ ९० ॥

10.91

इति मदमदनाभ्यां रागिणः स्पष्टरागननवरतरतश्रीसङ्गिनस्तानवेक्ष्य ।अभजत परिवृत्तिं साथ पर्यस्तहस्ता रजनिरवनतेन्दुर्लज्जयाधोमुखीव ॥ ९१ ॥

11.1

श्रुतिसमधिकमुच्चैः पञ्चमं पीडयन्तः सततममृषभहीनं भिन्नकीकृत्य षड्जम् ।प्रणिजगदुरकाकुश्रावकस्निग्धकण्ठाः परिणतिमिति रात्रेर्मागधा माधवाय ॥ १ ॥

11.2

रतिरभसविलासाभ्यासतान्तं न यावन् नयनयुगममीलत्तावदेवाहतो ऽसौ ।रजनिविरतिशंसी कामिनीनां भविष्यद्विरहविहितनिद्राभङ्गमुच्चैर्मृदङ्गः ॥ २ ॥

11.3

स्फुटतरमुपरिष्टादल्पमूर्तेर्ध्रुवस्य स्फुरति सुरमुनीनां मण्डलं व्यस्तमेत् ।शकटमिव महीयः शैशवे शार्ङ्गपाणेश् चपलचरणकाब्जप्रेरणोत्तुङ्गिताग्रम् ॥ २ ॥

11.4

प्रहरकमपनीय स्वं निदिद्रासतोच्चैः प्रतिपदमुपहूतः केनचिज्जागृहीति ।मुहुरविशदवर्णां निद्रया शून्यशून्यां दददपि गिरमन्तर्बुद्ध्यते नो मनुष्यः ॥ ४ ॥

11.5

विपुलतरनितम्बाभोगरुद्धे रमण्याः शयितुमनधिगच्छञ्जीवितेशो ऽवकाशम् ।रतिपरिचयनश्यन्नैन्द्रतन्द्रः कथञ्चिद् गमयति शयनीये शर्वरी किं करोतु ॥ ५ ॥

11.6

क्षणशयितविबुद्धाः कल्पयन्तः प्रयोगान् उदधिमहति राज्ये काव्यवद्दुर्विगाहे ।गहनमपररात्रप्राप्तबुद्धिप्रसादाः कवय इव महीपाश्चिन्तयन्त्यर्थजातम् ॥ ६ ॥

11.7

क्षितितटशयनान्तादुत्थितं दानपङ्कप्लुतबहुलशरीरं शाययत्येष भूयः ।मृदुचलदपरान्तोदीरितान्दूनिनादं गजपतिमधिरोहः पक्षकव्यत्ययेन ॥ ७ ॥

11.8

द्रुततरकरदक्षाः क्षिप्तवैशखशैले दधति दधनि धीरानारवान्वारिणीव ।शशिनमिव सुरौघाःसारमुद्धर्तुमेते कलशिमुदधिगुर्वी वल्लवा लोडयन्ति ॥ ८ ॥

11.9

अनुनयमगृहीत्वा व्याजसुप्ता पराची रुतमथ कृकवाकोस्तारमाकर्ण्य कल्पे ।कथमपि परिवृत्ता निद्रयान्धा किल स्त्री मुकुलितनयनैवा शिलिष्यति प्राणनाथम् ॥ ९ ॥

11.10

गतमनुगतवीणैरेकतां वेणुनादैः कलमविकलतालं गायकैर्बोधहेतोः ।असकृदनवगीतं गीतमाकर्णयन्तः सुखमुकुलितनेत्रा यान्ति निद्रां नरेन्द्राः ॥ १० ॥

11.11

परिशिथिलितकर्णग्रीवमामीलिताक्षः क्षणमयमनुभूय स्वप्नमूर्ध्वज्ञुरेव ।रिरसयिषति भूयः शष्पमग्रे विकीर्णं पटुतरचपलौष्ठः प्रस्फुरत्प्रोथमश्वः ॥ ११ ॥

11.12

उदयमुदितदीप्तिर्याति यः संगतौ मे पतति न वरमिन्दुः सो ऽपरामेष गत्वा ।स्मितरुचिरिव सद्यः साभ्यसूयं प्रभेति स्फुरति विशदमेषा पूर्वकाष्ठाङ्गनायाः ॥ १२ ॥

11.13

चिररतिपरिखेद प्राप्तनिद्रासुखानां चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धाः ।अपरिचलितगात्राः कुर्वतेन प्रियाणामशिथिलभुजचक्राश्लेषभेदं तरुण्यः ॥ १३ ॥

11.14

कृतधवलिमभेदैः कुङ्कुमेनेव किञ्चिन्मलयरुहरजोभिर्भूषयन्पश्चिमाशाम् ।हिमरुचिररुणिम्ना राजते रज्यमानैर्जरठकमलकन्दच्छेदगौरैर्मयूखैः ॥ १४ ॥

11.15

दधदसकलमेकं खण्डितामानमद्भिः श्रियमपरमपूर्णामुच्छ्वसद्भिः पलाशैः ।कलरवमुपगीते षट्पदौघेन धत्तः कुमुदकमल षण्डे तुल्यरूपामवस्थाम् ॥ १५ ॥

11.16

मदरुचिमरुणेनोद्गच्छता लम्भितस्य त्यजत इव चिराय स्थायिनीमाशु लज्जाम् ।वसनमिव मुखस्य स्रंसते संप्रतीदं सितकरकरजालं वासवाशायुवत्याः ॥ १६ ॥

11.17

अविरतरतलीलायाःसजातश्रमाणाम् उपशममुपयान्तं निःसहे ऽङ्गे ऽङ्गनानाम् ।पुनरुषसि विविक्तैमर्मातरिश्वावचूर्ण्य ज्वलयति मदनाग्निं मालतीनां रजोभिः ॥ १७ ॥

11.18

अनिमिषमविरामा रागिणां सर्वरात्रं नवनिधुवनलीलाः कौतुकेनातिवीक्ष्य ।इदमुदवसितानामस्फुटालोकसंपन्नयनमिव सनिद्रं घूर्णते दैपमर्चिः ॥ १८ ॥

11.19

विकचकमलगन्धैरन्धयन्भृङ्गमालाः सुरभितमकरन्दं मन्दमावाति वातः ।
प्रमदनमदनमाद्यद्यौवनोद्दामरामारमणरभसखेदस्वेदविच्छेददक्षः ॥ १९ ॥

11.20

लुलितनयनताराः क्षामवक्त्रेन्दुबिम्बा रजनय इव निन्द्राक्लान्तनीलोत्पलाक्ष्यः ।तिमिरमिव दधानाः स्रंसिनः केशपाशान् अवनिपतिगृहेभ्यो यान्त्यमूर्वारवध्वः ॥ २० ॥

11.21

शिशिरकिरणकान्तं वासरान्ते ऽभिसार्य श्वसनसुरभिगन्धिः साम्प्रतं सत्वरेव ।व्रजति रजनिरेषा तन्मयूखाङ्गरागैः परिमलितमनिन्द्यैरम्बरान्तं वहन्ती ॥ २१ ॥

11.22

नवकुमुदवनश्रीहासकेलिप्रसङ्गाद् अधिकरुचिरशेषामप्युषां जागरित्वा ।अयमपरदिशो ऽङ्के मुञ्चति स्रस्तहस्तः शिशयिषुरपि पाण्डुं म्लानमात्मानमिन्दुः ॥ २२ ॥

11.23

सरभसपरिरम्भारम्भसंरम्भभाजा यदधिनिशमपास्तं वल्लभेनाङ्गनायाः ।वसनमपि निशान्ते नेष्यते तत्प्रदातु रथचरणविशालश्रेणिलोलेक्षणेन ॥ २३ ॥

11.24

सपदि कुमुदिनीभिर्मीलितं हा क्षपापि क्षयमगमदपेतास्तारकास्ताः समस्ताः ।इति दयितकलत्रश्चिन्तयन्नङ्गमिन्दुर् वहति कृशमशेषं भ्रष्टशोभं शुचेव ॥ २४ ॥

11.25

व्रजतिविषयमक्ष्णामंशुमाली न यावत् तिमिरमखिलमस्तं तावदेवारुणेन ।परपरिभवि तेजस्तन्वतामाशु कर्तुं प्रभवति हि विपक्षोच्छेदमग्रेसरो ऽपि ॥ २५ ॥

11.26

विगततिमिरपङ्कं पश्यति व्योम यावद् धुवति विरहखिन्नः पक्षती यावदेव ।रथचरणसमाह्वस्तावदौत्सुक्यनुन्ना सरिदपरतटान्तादागता चक्रवाकी ॥ २६ ॥

11.27

मुदितयुवमनस्कास्तुल्यमेव प्रदोषे रुचमदधुरुभय्यः कल्पिता भूषिताश्च ।परिमलरुचिराभिर्न्यक्कृतास्तु प्रभाते युवतिभिरुपभोगान्नीरुचः पुष्पमालाः ॥ २७ ॥

11.28

विलुलितकमलौघः कीर्णवल्लीवितानः प्रतिवनमवधूताशेषशाखिप्रसूनः ।क्वचिदयमनवस्थः स्थास्नुतामेति वायुर्वधुकुसुमविमर्देद्गन्धिवेश्मान्तरेषु ॥ २८ ॥

11.29

नखपदवलिनाभीसन्धिभागेषु लक्ष्यः क्षतिषु च दशनानामङ्गनायाः सशेषः ।अपि रहसि कृतानां वाग्विहीनो ऽपिजातः सुरतविलसितानां वर्णको वर्णको ऽसौ ॥ २९ ॥

11.30

प्रकटमलिनलक्ष्मा मृष्टपत्रावलीकैर् अधिगतरतिशोभैः प्रत्युषः प्रोषितश्रीः ।उपहसित इवासौ चान्द्रमाः कामिनीनां परिणतशरकाण्डापाण्डुभिर्गण्डभागैः ॥ ३० ॥

11.31

सकलमपि निकामं कामलोलान्यनारीरतिरभसविमर्दैर्भिन्नवत्यङ्गरागे ।इदमतिमहदेवाश्चर्यमाश्चर्यधाम्नस्तव खलु मुखरागो यन्न भेदं प्रयातः ॥ ३१ ॥

11.32

प्रकटतरमिमं मा द्राक्षुरन्या रमण्यः स्फुटमिति सविशङ्कं कान्तया तुल्यवर्णः ।चरणतलसरोजाक्रान्तिसंक्रान्तयासौ वपुषि नखविलेखो लाक्षया रक्षितस्ते ॥ ३२ ॥

11.33

तदवितथमवादीर्यन्मम त्वं प्रियजनपरिभुक्तं यद्दुकूलं दधानः ।मदधिवसतिमागाःकामिनां मण्डनश्रीर्व्रजति हि सफलत्वं वल्लभालोकनेन ॥ ३३ ॥

11.34

नवनखपदमङ्गं गोपयस्यंशुकेन स्थगयसि पुनरोष्ठं पाणिना दन्तदष्टम् ।प्रतिदिशमपरस्त्रीसङ्गशंसी विसर्पन्नवपरिमलगन्धः केन शक्यो वरीतुम् ॥ ३४ ॥

11.35

इतिकृतवचनायाः कश्चिदभेत्य बिभ्यद्गलितनयनवारेर्याति पादावनामम् ।करुणमपि समर्थं मानिनां मानभेदे रुदितमुदितमस्त्रं योषितां विग्रहेषु ॥ ३५ ॥

11.36

मदनमदनविकासस्पष्टधार्ष्ट्येदयानां रतिकलहविकीर्णैर्भूषणैरर्चितेषु ।विदधति न गृहेषूत्फुल्लपुष्पोपहारं विफलविनययत्नाः कामिनीनां वयस्याः ॥ ३६ ॥

11.37

करजदशनचिह्नं निशमङ्गे ऽन्यनारीजनितमिति सरोषमीर्ष्यया शङ्कमानाम् ।स्मरसि न खलु दत्तं मत्तयैतत्त्वयैव स्त्रियमनुनयतीत्थं व्रीडमानां विलासी ॥ ३७ ॥

11.38

कृतगुरुतरहारच्छेदमालिङ्ग्य पत्यौ परिशिथिलितगात्रे गन्तुमापृच्छमाने ।विगलितनवमुक्तास्थूलभाष्पाम्बुबिन्दु स्तनयुगमबलायास्तत्क्षणं रोदितीव ॥ ३८ ॥

11.39

बहुजगदपुरस्तात्तस्य मत्ता किलाहं चकर च किल चाटु प्रौढयोषिद्वदस्य ।विदितमिति सखीभ्यो रात्रिवृत्तं विचिन्त्य व्यपगतमदयाह्नि व्रीडितं मुग्धवध्वा ॥ ३९ ॥

11.40

अरुणजलजराजीमुग्धहस्ताग्रपादा बहुलमधुपमालाकज्जलेन्दीवराक्षी ।अनुपतति विरावैः पत्रिणां व्याहरन्ती रजनिमचिरजाता पूर्वसन्ध्या सुतेव ॥ ४० ॥

11.41

प्रतिशरणमशीर्णज्योतिरग्न्याहितानां विधिविहितविरिब्धैः सामिधेनीरधीत्य ।कृतगुरुदुरितौघध्वंसमध्वर्युवर्यैर् हुतमयमुपलीढे साधु साम्नाय्यमग्निः ॥ ४१ ॥

11.42

प्रकृतजपविधीनामास्यमुद्रश्मिदन्तं मुहुरपिहितमोष्ठ्यैरक्षरैर्लक्ष्यमन्यैः ।अनुकृतिमनुवेलं घट्टितोद्घट्टितस्य व्रजति नियमभाजां मुग्धमुक्तापुटस्य ॥ ४२ ॥

11.43

नवकनकपिशङ्गं वासराणां विधातुः ककुभि कुलिशपाणेर्भाति भासां वितानम् ।जनितभुवनदाहारम्भमम्भांसि दग्ध्वा ज्वलितमिव महाब्धेरूर्ध्वमौर्वानलार्चिः ॥ ४३ ॥

11.44

विततपृथुवरत्रातुल्यरूपैर्मयूखैः कलश इव गरीयान्दिग्भिराकृष्यमाणः ।कृतचपलविहङ्गालापकोलाहलाभिर् जलनिधिजलमध्यादेष उत्तार्यतेऽर्कः ॥ ४४ ॥

11.45

पयसि सलिलराशेर्नक्तमन्तर्निमग्नः स्फुटमनिशमतापि ज्वालया बाडवाग्नेः ।यदयमिदमिदानीमङ्गमुद्यन्दधाति ज्वलितखदिरकाष्ठाङ्गारगौरं विवस्वान् ॥ ४५ ॥

11.46

अतुहिनरुचिनासौ केवलं नोदयाद्रिः क्षणमुपरिगतेन क्ष्माभृतः सर्व एव ।नवकरनिकरेण स्पष्टबन्धूकसूनस्तबकरचितमेते शेखरं बिभ्रतीव ॥ ४६ ॥

11.47

उदयशिखरिशृङ्गप्राङ्गणेष्वेव रिङ्गन् सकमलमुखहासं वीक्षितः पद्मिनीभिः ।विततमृदुकराग्रः शब्दयन्त्या वयोभिः परिपतति दिवोऽङ्के हेलया बालसूर्यः ॥ ४७ ॥

11.48

क्षणमयमुपविष्टः क्ष्मातलन्यस्तपादः प्रणतिपरमवेक्ष्य प्रीतमह्नाय लोकम् ।भुवनतलमशेषं प्रत्यवेक्षिष्यमाणः क्षितिधरपीठादुत्थितः सप्तसप्तिः ॥ ४८ ॥

11.49

परिणतमदिराभं भास्करेणांशुबाणैस् तिमिरकरिघटायाः सर्वदिक्षु क्षतायाः ।रुधिरमिव वहन्त्यो भान्ति बालातपेनच्छुरितमुभयरोधोवारितं वारि नद्यः ॥ ४९ ॥

11.50

दधतिपरिपतन्त्यो जालवातायनेभ्यस् तरुणतपनभासो मन्दिराभ्यन्तरेषु ।प्रणयिषु वनितानां प्रातरिच्छत्सु गन्तुं कुपितमदनमुक्तोत्तप्तनाराचलीलाम् ॥ ५० ॥

11.51

अधिरजनि वधूभिः पीतमैरेयरिक्तं कनकचषकमेतद्रोचनालोहितेन ।उदयदहिमरोचिर्ज्योतिषाक्रान्तमन्तर्मधुन इव तथैवापूर्णमद्यापि भाति ॥ ५१ ॥

11.52

सितरुचिशयनीये नक्तमेकान्तमुक्तं दिनकरकरसङ्गव्यक्तकौसुम्भकान्ति ।निजमिति रतिबन्धोर्जानतीमुत्तरीयं परिहसति सखी स्त्रीमाददानां दिनादौ ॥ ५२ ॥

11.53

प्लुतमिव शिशिरांशोरंशुभिर्यन्निशासु स्फटिकमयराजद्राजताद्रिस्थलाभम् ।अरुणितमकठोरैर्वेश्म काश्मीरजाम्भःस्नपितमिव तदेतद्भानुभिर्भाति भानोः ॥ ५३ ॥

11.54

सरसनखपदान्तर्दष्टकेशप्रमोकं प्रणयिनि विदधाने योषितामुल्लसन्त्यः ।विदधति दशनानां सीत्कृताविष्कृतानाम् अभिनवरविभासः पद्मरागानुकारम् ॥ ५४ ॥

11.55

अविरतदयिताङ्गासङ्गसञ्चरितेन छुरितमभिनवासृक्कान्तिना कुङ्कुमेन ।कनकनिकषरेखा कोमलं कामिनीनां भवति वपुरवाप्तच्छायमेवातपे ऽपि ॥ ५५ ॥

11.56

सरसिजवनकान्तं बिभ्रदभ्रान्तवृत्तिः करनयनसहस्रं हेतुमालोकशक्तेः ।अखिलमतिमहिम्ना लोकमाक्रान्तवन्तं हरिरिव हरिदश्वः साधु वृत्रं हिनस्ति ॥ ५६ ॥

11.57

अवतमसभिदायै भास्वताम्युद्गतेन प्रसभमुडुगणो ऽसौ दर्शनीयो ऽप्यपास्तः ।निरसितुमरिमिच्छोर्ये तदीयाश्रयेण श्रियमधिगतवन्तस्ते ऽपि हन्तव्यपक्षे ॥ ५७ ॥

11.58

प्रतिफलति करौघे संमुखावस्थितायां रजतकटकभित्तौ सान्द्रचन्द्रांशुगौर्याम् ।बहिरभिहतमद्रेः संहतं कन्दरान्तर्गतमपि तिमिरौघं घर्मभानुर्भिनत्ति ॥ ५८ ॥

11.59

बहिरपि विलसन्त्यः काममानिन्यिरे यद् दिवसकररुचो ऽन्तं ध्वान्तमन्तर्गृहेषु ।
नियतविषयवृत्तेरप्यनल्पप्रतापक्षतसकलविपक्षस्तेजसः स स्वभावः ॥ ५९ ॥

11.60

चिरमतिरसलौल्याद्बन्धनं लम्भितानां पुनरयमुदयाय प्राप्य धाम स्वमेव ।दलितदलकपाटः षट्पदानां सरोजे सरभस इव गुप्तिस्फोटमर्कः करोति ॥ ६० ॥

11.61

युगपदयुगसप्तिस्तुल्यसंख्यैर्मयूखैर् दशशतदलभेदं कौतुकेनाशुकृत्वा ।श्रियमलिकुलगीतैर्लालितां पङ्कजान्तर्भवनमधिशयानामादरात्पश्यतीव ॥ ६१ ॥

11.62

अदयमिव कराग्रैरेष निपीड्य सद्यः शशधरमहरादौ रागवानुष्णरश्मिः ।अवकिरति नितान्तं कान्तिनिर्यासमब्दस्रुतनवजलपाण्डुं पुण्डरीकोदरेषु ॥ ६२ ॥

11.63

प्रविकसति चिराय द्योतिताशेषलोके दशशतकरमूर्तावक्षिणीव द्वितीये ।सितकरवपुषासौ लक्ष्यते संप्रति द्यौर् विगलितकिरणेन व्यङ्गितैकेक्षणेव ॥ ६३ ॥

11.64

कुमुदवनमपश्रि श्रीमदम्भोजषण्डं त्यजति मुदमुलूकः प्रीतिमाश्चक्रवाकः ।उदयमहिमरश्मिर्याति शीतांशुरस्तं हतविधिलसितानां ही विचित्रो विपाकः ॥ ६४ ॥

11.65

क्षणमतुहिनधाम्नि प्रेष्य भूयः पुरस्ताद् उपगतवति पाणिग्राहवद्दिग्वधूनाम् ।द्रुततरमुपयाति स्रंसमानांशुको ऽसाव् उपपातिरिति नीचैः पश्चिमान्तेन चन्द्रः ॥ ६५ ॥

11.66

प्रलयमखिलतारालोकमह्नाय नीत्वा श्रियमनतिशयश्रीः सानुरागां दधानः ।गगनसलिलराशिं रात्रिकल्पावसाने मधुरिपुरिव भास्वानेष एको ऽधिशेते ॥ ६६ ॥

11.67

कृतसकलजगद्विबोधो ऽवधूतान्धकारोदयः क्षयितकुमुदतारकश्रीर्वियोगं नयन्कामिनः ।बहुतरगुणदर्शनादभ्युपेताल्पदोषः कृती तव वरद करोतु सुप्रातमह्नामयं नायकः ॥ ६७ ॥

12.1

इत्थं रथाश्वेभनिषादिनां प्रगे गणो नृपाणामथ तोरणाद्बहिः ।प्रस्थानकालक्षमवेषकल्पनाकृतक्षणक्षेपमुदैक्षताच्युतम् ॥ १ ॥

12.2

स्वक्षं सुपत्रं कनकोज्वलद्युतिं जवेन नागाञ्जितवन्तमुच्चकैः ।आरुह्य तार्क्ष्यं नभसीव भूतले ययावनुद्घातमुखेन सो ऽध्वना ॥ २ ॥

12.3

हस्तस्थिताखण्डितचक्रशालिनं द्विजेन्द्रकान्तं श्रितवक्षसं श्रिया ।सत्यानुरक्तं नरकस्य जिष्णवो गुणैर्नृपाः शाङ्गिणमन्वयासिषुः ॥ ३ ॥

12.4

शुक्लैः सतारैर्मुकुलीकृतैः स्थूलैः कुमुद्वतीनां कुमुदाकरैरिव ।व्युष्टं प्रयाणं च वियोगवेदनाविदूननारीकमभूत्समं तदा ॥ ४ ॥

12.5

उत्क्षिप्तगात्रः स्म विडम्बयन्नभः समुत्पतिष्यन्तमगेन्द्रमुच्चकैः ।आकुञ्चितप्रोहनिरूपितक्रमं करेणुरारोहयते निषादिनम् ॥ ५ ॥

12.6

स्वैरं कृतास्फालनललितान्पुरः स्फुरत्नूदर्शितलाघवक्रियाः ।वङ्गावलग्नैकसवल्गपाणयस्तुरङ्गमानारुरुहुस्तुरङ्गिणः ॥ ६ ॥

12.7

अह्नाय यावन्न चकार भूयसे निषेदिवानासनबन्धमध्वने ।तीव्रोत्थितास्तावदसह्यरंहसो विशृङ्खलं शृङ्खलकाः प्रतस्थिरे ॥ ७ ॥

12.8

गण्डोज्वलामुज्ज्वनाभिचक्रया विराजमानां नवयोदरश्रिया ।कश्चित्सुखं प्राप्तुमनाः सुसारथी रथीं युयोजाधिधुरां वधूमिव ॥ ८ ॥

12.9

उत्थातुमिच्छन्विधृतः पुरो बलान्निधीयमाने भरभाजि यन्त्रके ।अर्धोज्झितोद्गारविझर्झरस्वरः स्वनाम निन्ये रवणः स्फुटार्थताम् ॥ ९ ॥

12.10

नस्यागृहीतो ऽपि धुवन्विषाणयोर्युगं ससूत्कारविवर्तितत्रिकः ।गोणीं जनन स्म निधातुमुद्धृतामनुक्षणं नोक्षतरः प्रतीच्छति ॥ १० ॥

12.11

नानाविधाविष्कृसामजस्वरः सहस्रवर्त्मा चपलैर्दुरध्ययः ।गान्धर्वभूय्ष्ठतया समानतां स सामवेदस्य दधौ बलोदधिः ॥ ११ ॥

12.12

प्रत्यन्यनागं चल्तस्तरावता निरस्य कुण्ठं दधतान्यमङ्कुशम् ।मूर्धानमूर्ध्वायतदन्तमण्डलं धुवन्नरोधि द्विरदां निषादिना ॥ १२ ॥

12.13

समूर्च्छदुच्छृङ्खलशङ्खनिस्वनः स्वनः प्रयाते पटहस्य शार्ङ्गिणि ।स्वानिनिन्ये नितरां महान्त्यपि व्यथां द्वयेषामपि मेदिनीघृताम् ॥ १३ ॥

12.14

कालीयकक्षोदविलेपनश्रियं दिशद्दिशमुल्लसदंशुमद्द्युति ।खातं खुरैमुद्गभुजां विपप्रते गिरेरधः काञ्चनभूमिजं रजः ॥ १४ ॥

12.15

मन्द्रैगजानां रथमण्डलस्वनैर्निजुह्नुवे तादृशमेव बृंहितम् ।तारैर्बभूवे परभागलाभतः परिश्फुटैस्तेषु तुरङ्गहेषितैः ॥ १५ ॥

12.16

अन्वेतुकामो ऽवमताङ्गुशग्रहस्तिरोगतं साङ्गुशमुद्वहञ्शिरः ।स्थूलोच्चयेनागमदन्तिकगतां गजो ऽग्रयाताग्रकरः करेणुकाम् ॥ १६ ॥

12.17

यन्तो ऽस्पृशन्तश्चरणैरिवावनिं जवात्प्रकीर्णैरभितः प्रकीर्णकैः ।अद्यापि सेनातुरगाः सविस्मयैरलूनपक्षा इव मेनिरे जनैः ॥ १७ ॥

12.18

ऋज्वीर्दधानैरवतत्य कन्धराश्चलावचूडाः कलाघर्घरराखैः ।भूमिर्महत्यप्यविलम्बितक्रमं क्रमेलकैस्तक्षणमेव चिच्छिदे ॥ १८ ॥

12.19

तूर्ण प्रणेत्रा कृतनादमुच्चकैः प्रणोदितं वेसरयुग्मध्वनि ।आत्मीयनेमिक्षतसान्द्रमेदिनीरजश्चयाक्रान्तभयादिवाद्रवत् ॥ १९ ॥

12.20

व्यावृत्तवक्त्रैरखिलैश्चमूचरैर्व्रजिद्भिरेव क्षणमीक्षितानना ।वल्गद्गरीयःस्तनकम्प्रकञ्चुकं ययुस्तुरङ्गाधिरुहो ऽवरोधिकाः ॥ २० ॥

12.21

पादैः पुरः कूबरिणां विदारिताः प्रकाममाक्रान्ततलास्ततो गजैः ।भग्नोन्नतानन्तरपूरितान्तरा बभुर्भुवः कृष्टसमीकृता इव ॥ २१ ॥

12.22

दुर्दुन्तमुपकृत्य निरस्तसादिनं सहासहाकारमलोकयज्जनः ।पर्याणतः स्रस्तमुरोविलम्बिनस्तुरङ्गमं प्रद्रुतमेकया दिशा ॥ २२ ॥

12.23

भूभृद्भिरप्यस्खलिताः खलून्नतैरप्यपह्नवाना सरितः पृथूरपि ।अन्वर्थसंज्ञयैव परं त्रिमार्गगा ययावसंख्यैः पथिभिश्चमूरसौ ॥ २३ ॥

12.24

त्रस्तौ समासन्नकरेणुसूत्कृतान्नियन्तरि व्याकुलमुक्तरज्जुके ।क्षिप्तावरोधाङ्गनमुत्पथेन गां विलङ्घ्य लघ्वीं करभौ बभञ्जतुः ॥ २४ ॥

12.25

स्रस्ताङ्गसन्धौ विगताशापाटवे रुजा निकामं विकलीकृते रथे ।आप्तेन तत्क्षणा भिषजेव तत्क्षणं प्रचक्रमे लङ्घनपूर्वकः क्रमः ॥ २५ ॥

12.26

धूर्भङ्गसंक्षोभविदारितोष्ट्रिका गलन्मधुप्लावितदूरवर्त्मनि ।स्थाणौ निषङ्गिण्यनसि क्षणं पुरः शुशोच लाभाय कृतक्रयो वणिक् ॥ २६ ॥

12.27

भेरिभिराक्रुष्टमहागुहामुखो ध्वजांशुकैस्तर्जितकन्दलीवनः ।उत्तङ्गमातङ्गजितालघूपलो बलैः स पश्चात्कियते स्म भूधरः ॥ २७ ॥

12.28

वन्येभदानानिलगन्धदर्दुर्धुराः क्षणं तरुच्छेदविनोदितक्रुधः ।व्यालद्विपा यन्तृभिरुन्मतिष्णवः कथंचिदीरादपनयेन निन्यिरे ॥ २८ ॥

12.29

तैर्वजयन्तीवनराजिराजिभिर्गिरिप्रतिच्छन्दमहामतङ्गजैः ।बह्व्यः प्रसर्पज्जनतानानदीशतैर्भुवो बलैरन्तरायामबभूविरे ॥ २९ ॥

12.30

तस्थेमुहूर्त हरिणीविलोचनैः सदृशि दृष्ट्वा नयनानि योषिताम् ।त्वाथ सत्रासमनेकविभ्रमक्रियाविकाराणि मृगैः पलाय्यत ॥ ३० ॥

12.31

निम्नानि दुःखादवतार्य सादिभिः सयत्नमाकृष्टकशाः शनैः शनैः ।उत्तेरुरुत्तालखुरारवं द्रुताः श्लथीकृतप्रग्रहमर्वतां व्रजाः ॥ ३१ ॥

12.32

अध्यध्वमारूढवतैव केनचित्प्रतीक्षमाणेन जनं मुहुर्धृतः ।दाक्ष्यं हि सद्यः फलदं यदग्रतश्चखाद दासेरयुवा वनावलीः ॥ ३२ ॥

12.33

शौरेः प्रतापोपनतैरितस्ततः समागतैः प्रश्रयनम्रमूर्तिभिः ।एकातपत्रा पृथिवीभृतां गणैरभूदबहुच्छात्रतया पताकिनी ॥ ३३ ॥

12.34

आगच्छतो ऽनूचिगजस्य घण्डयोः स्वनं समापकर्ण्य समाकुलाङ्गनाः ।दूरापवर्तितभारवाहणाः पथो ऽपस्रुस्त्वरितं चमूचराः ॥ ३४ ॥

12.35

ओजस्विवर्णोज्वलवृत्तशालिनः प्रसादिनो ऽनुज्झित गोत्रसंविदः ।श्लोकानुपेन्द्रस्य पुरः स्म भूयसो गुणान्समुद्दिश्य पठन्ति वन्दिनः ॥ ३५ ॥

12.36

निःश्शेषमाक्रान्तमहीतलो जलैश्चलन्समुद्रो ऽपि समुज्झति स्थितिम् ।ग्रामेषु सैन्यैरकरोदवारितैः किमव्यवस्थां चलितो ऽपि केशवः ॥ ३६ ॥

12.37

कोशातकीपुष्पगुलुच्छकान्तिभिर्मुखैर्विनिद्रोल्बणबाणचक्षुषः ।ग्रामीणवध्वस्तमलक्षिता जनैश्चिरं मृतानामुपरि व्यलोकयन् ॥ ३७ ॥

12.38

गोष्ठेषु गोष्ठीकृतमण्डलासनान्सनादमुत्थाय मुहुः स वल्गतः ।ग्राम्यानपश्यत्कपिशं पिपासतः स्वगोत्रसङ्कीर्तनभावितात्मनः ॥ ३८ ॥

12.39

पश्यन्कृतार्थैरपि वल्लवीजनो जनाधिनाथं न ययौ वितृष्णताम् ।एकान्तमौग्ध्यानवबुद्धविभ्रमैः प्रसिद्धविस्तारगुणैर्विलोचनैः ॥ ३९ ॥

12.40

प्रीत्या नियुक्तांल्लिहती स्तनन्धयान्निगृह्य पारीमुभयेन जानुनोः ।वर्धिष्णुधाराध्वनि रोहिणीः पयश्चिरं निदधौ दुहतः स गोदुहः ॥ ४० ॥

12.41

अभ्याजतो ऽभ्यागततूर्णतर्णकान्निर्याणहस्तस्य पुरोदुधुक्षतः ।वर्गाद्गवां हुंकृतिचारु निर्यतीमरिर्मधोरैक्षत गोमतल्लिकाम् ॥ ४१ ॥

12.42

स व्रीहिणां यावदपासितुं गताः शुकान्मृगैस्तावदुपद्रुतश्रियाम् ।कैदारिकाणामभितः समाकुलाः सहासमालोकयति स्म गोपिकाः ॥ ४२ ॥

12.43

व्येद्धुमस्मानवधानतः पुरा चलत्यसवित्युपकर्णयन्नसौ ।गीतानि गोप्याः कलमं मृगव्रजो न नूनमत्तीति हरिर्व्यलोकयत् ॥ ४३ ॥

12.44

लीलाचलत्स्त्रीचरणारुणोत्पलस्खलत्तुलाकोटिनिनादकोमलः ।शौरेरुपानूपमापाहरन्मनः स्वनान्तरादुन्मदसारसारवः ॥ ४४ ॥

12.45

उच्चैर्गतामस्खलितां गरीयसीं तदातिदूरादपि तस्य गच्छतः ।एके समूहुर्बलरेणुसंहतिं शिरोभिराज्ञामपरे महीभृतः ॥ ४५ ॥

12.46

प्रायेण नीचानपि मेदिनीभृतो जनः समेनैव पथाधिरोहति ।सेना मुरारेः पथ एव सा पुनर्महामहीध्रान्परितो ऽध्यरोहयत् ॥ ४६ ॥

12.47

दन्ताग्रनिर्भिन्नपयोदमुन्मुखाः शिलोच्चयानारुरुहुर्महीयसः ।तिर्यक्कटप्लाविमदाम्बुनिम्नगाविपूर्यमाणश्रवणोदरमं द्विपाः ॥ ४७ ॥

12.48

श्च्योतमन्मदाम्भकणकेन केनचिज्जनस्य जीमूतकदम्बकद्युता ।नगेन गरीयसोच्चकैररोधि पन्थाः पृथुदन्तशालिना ॥ ४८ ॥

12.49

भग्नद्रुमाश्चक्रुरितस्ततो दिशः समुल्लसत्केतननाकुलाः ।पिष्टाद्रिपृष्ठास्तरसा च दन्तिनश्चलन्निजाङ्गाचलदुर्गमा भुवः ॥ ४९ ॥

12.50

आलोकयामास हरिर्महीधरानधिश्रयन्तीर्गजताः परःशताः ।उत्पातवातप्रतिकूलपातिनीरुपत्यकाभ्यो बृहतीः शिला इव ॥ ५० ॥

12.51

शैलाधिरोहाब्यसनाधिकोद्धुरैः पयोधरैरामलकीवनाश्रिताः ।तं पर्वतीयप्रमदाश्चचायिरे विकासविस्फारितविभ्रमेक्षणाः ॥ ५१ ॥

12.52

सावज्ञमुन्मील्य विलोचने सकृत्क्षणं मृजेन्द्रेण सुषुप्सुना पुनः ।सैन्यान्न यातः समयापि विव्यथे कथं सुराजंभवमन्मथाथवा ॥ ५२ ॥

12.53

उत्सेधनिर्धूतमहीरुहां ध्वजैर्जनावरुद्धोद्धतसिन्धुरंहसाम् ।नागैरधिक्षिप्तमहाशिलं मुहुर्बलं बभूवोपरि तन्महीभृताम् ॥ ५३ ॥

12.54

श्मश्रूयमाणे मघुजालके तरोर्गजेन गण्डं कषता विधूनिते ।क्षुद्राभिरक्षुद्रतराभिराकुलं विदश्यमानेन जनेन दुद्रुवे ॥ ५४ ॥

12.55

नीते पलाशिन्युचिते शरीरवत्गजान्तकेनान्तमदान्तकर्मणा ।संचेरुरात्मान इवापरं क्षणात्क्षमारुहं देहमिव प्लवंगमाः ॥ ५५ ॥

12.56

प्रह्वानतीव क्वचिदुद्धतिश्रितः क्वचित्प्रकाशानथ गह्वरनापि ।साम्यादपेतानिति वाहिनी हरेस्तदातिचक्राम गिरीन्गुरूनपि ॥ ५६ ॥

12.57

स व्याप्तवत्या परितो ऽपथान्यपि स्वसेनया सर्वपथीनया तया ।अम्भोभिरुल्लङ्घित तुङ्गरोधसः प्रतीपनाम्नीः कुरुते स्म निम्नगाः ॥ ५७ ॥

12.58

यावद्व्यगाहन्त न दन्तिनां घटास्तुरङ्गमैस्तावदुदीरितं खुरैः ।क्षिप्तं समीरैः सरितां पुरः पतज्जलान्यनैषीद्रज एव पङ्कताम् ॥ ५८ ॥

12.59

रन्तुं क्षतोत्तुङ्गनितम्बभूमयो मुहुर्व्रजन्तः प्रमदं मदोद्धताः ।पङ्कं करापाकृतशैवलांशुकाः समुद्रगाणामुदपादयन्निभाः ॥ ५९ ॥

12.60

रुग्णोरुरोधः परिपूरिताम्भसः समस्थलीकृत्य पुरातनीर्नदीः ।कूलंकषौघाः सरितस्थापराः प्रवर्तयामासुरिभा मदाम्बुभिः ॥ ६० ॥

12.61

पद्मैरनन्वीतवधूमुखद्युतो गताः न हंसैः श्रियमातपत्रजाम् ।दूरे ऽभवन्भोजवलयस्य गच्छतः शैलोपमातीतगजस्य निम्नगाः ॥ ६१ ॥

12.62

स्नग्धाञ्जनश्यामतनूभिरुन्नतैर्निरन्तराला करिणां कदम्बकैः ।सेना सुधाक्षालितसौधसंपदां पुरां बहूनां परभागमाप सा ॥ ६२ ॥

12.63

प्रासदशोभातिशयालुभिः पथि प्रभोनिवासाः पटवेश्मभिर्बभुः ।नूनं सहानेन वियोगविक्लवा पुरः पुरश्रीरपि निर्ययौ तदा ॥ ६३ ॥

12.64

वर्ष्म द्विपानां विरुवन्त उच्चकैर्वनेचरेभ्यश्चिरमाचचक्षिरे ।गण्डस्थलाघर्षगलन्मदोदकद्रवद्रमस्कन्धनिलायिनो ऽलयः ॥ ६४ ॥

12.65

आयामवद्भिः करिणां घटाशतैरधःकृताट्टालसपङ्क्तिरुच्चकैः ।दूष्यैर्जितोदग्रगृहाणि सा चमूरतीत्य भूयांसि पुराण्यवर्तत ॥ ६५ ॥

12.66

उद्धूतमुच्चैर्ध्वजिनाभिरंशुभिः प्रतप्तमभ्यर्णतयाविवस्वतः ।आह्लादिकह्लारसमीरणाहते पुरः पपाताम्भसि यमुने रजः ॥ ६६ ॥

12.67

या घर्मभानोस्तनयापि शीतलैः स्वसा यमस्यापि जनस्य जीवनैः ।कृष्णापि शुद्धेरधिकं विधातृभिर्विहन्तुमहांसि जलैः पटीयसी ॥ ६७ ॥

12.68

यस्या महानीलतटीरिव द्रुताः प्रयान्ति पीत्वा हिमपिण्डपाण्डुराः ।कालीरपास्ताभिरिवानुरञ्जिताः क्षणेन भिन्नाञ्जनवर्ता घनाः ॥ ६८ ॥

12.69

व्यक्तं बलीयान् यदि हेतुरागमादपूरयत्सा जलधिं न जाह्नवी ।गङ्गौघनिर्भस्मितशम्भुकन्धरासवर्णमर्णः कथमन्यथास्य तत् ॥ ६९ ॥

12.70

अभ्युद्यतस्य क्रमितुं जवेन गां तमालनीला गिरां धृतायतिः ।सीमेव सा तस्य पुरः क्षणं बभौ बलाम्बुराशेर्महतो महापगा ॥ ७० ॥

12.71

लोलैररित्रैश्चरणैरिवाभितो जवात्व्रजन्तीभिरसौ सरिज्जनैः ।नौभिः प्रतेरे परितः प्लवोदितभ्रमीनिमीलल्ललनावलम्बितैः ॥ ७१ ॥

12.72

तत्पूर्वमंसद्वयसं द्विपाधिपाः क्षणं सहेलाः परितो जगाहिरे ।सद्यस्ततस्तेरुरनारतस्रुतस्वदानवारिप्रचुरीकृतं पयः ॥ ७२ ॥

12.73

प्रोथैः स्फुरद्भिः स्फुटशब्दमुन्मुखैस्तुरङ्गमैरायतकीर्णवालधि ।उत्कर्णमुद्ग्राहितधीरकन्धरैरतीर्यताग्रे तटदत्तदृष्टिभिः ॥ ७३ ॥

12.74

तीर्त्वा जनेनैव नितान्तदुस्तरां नदीं प्रतिज्ञामिव तां गरीयसीम् ।शृङ्गैरपस्कीर्णमहत्तटीभुवामशोभतोच्चैर्नदितं ककुद्मताम् ॥ ७४ ॥

12.75

सीमन्त्यमाना यदुभूभृतां बलैर्बभौ तरिद्भिर्गवलासितद्युतिः ।सिन्दूरितानेकपकङ्कणाङ्किता तरङ्गिणी वेणिरिवायता भुवः ॥ ७५ ॥

12.76

अव्याहतक्षिप्रगतैः समुच्छ्रितानुज्झितद्रामबिर्गरीयसः ।नाव्यं पयःकेचिदतारिषुर्भुजैः क्षिपद्भिरूर्मीनपरैरिवोर्मिभिः ॥ ७६ ॥

12.77

विदलितमहाकूलामुक्ष्णां विषाणविघट्टनैरलघुचरणाकृष्टग्राहां विपणिभिरुन्मदैः ।सपदि सरितं सा श्रीभर्तुर्बृहद्रथमण्डलस्खलिलमुल्लङ्घ्यैनां जगाम वरूथिनी ॥ ७७ ॥

13.1

यमुनामतीतमथ शुश्रुवानमुमुं तपसस्तनूज इति नाधुनोच्यते ।स यदाचलन्निजपुरादहर्निशं नृपतेस्तदादि समचारि वार्तया ॥ १ ॥

13.2

यदुभर्तुरागमनलब्धजन्मनः प्रमदादमानिव पुरे महीयसि ।सहसा ततः स सहितो ऽनुजन्मभिर्वसुधाधिपो ऽभिमुखमस्यनिर्ययौ ॥ २ ॥

13.3

रभसप्रवृत्तकुरुचक्रदुन्दुभिध्वनिभिर्जनस्य बधिरीकृतश्रुतेः ।समवादि वक्तृभिरभीष्टसङ्कथाप्रकृतार्थशेषमथ हस्तसंज्ञया ॥ ३ ॥

13.4

अपदान्तरं च परितः क्षितिक्षितामपतन्द्रुतभ्रमितहेमनेमयः ।जविमारुताञ्चितपरस्परोपमक्षितिरेणुकेतुवसनाः पताकिनः ॥ ४ ॥

13.5

द्रुतमध्वनन्नुपरि पाणिवृत्तयः पणवा इवाश्वचरणक्षता भुवः ।ननृतुश्च वारिधरधीरवारणध्वनिहृष्टकूजितकलाः कलापिनः ॥ ५ ॥

13.6

व्रजतोरपि प्रणयपूर्वमेकतामसुरारिपाण्डुसुतसैन्ययोस्तदा ।ररुषे विषाणिभिरनुक्षणंमिथो मदमूढबुद्धिषु विवेकिता कुतः? ॥ ६ ॥

13.7

अवलोक एव नृपतेः स्म दूरतो रभसाद्रथादवतरीतुमिच्छतः ।अवतीर्णवान्प्रथममात्मना हरिर्विनयं विशेषयति सम्भ्रमेण सः ॥ ७ ॥

13.8

वपुषा पुराणपुरुषः पुरः क्षितौ परिपुञ्ज्यमानपृथुहारयष्टिना ।भुवनैर्नतो ऽपि विहितात्त्मगौरवः प्रणनाम नाम तनयं पितृष्वसुः ॥ ८ ॥

13.9

मुकुटांशुरञ्जितपरागमग्रतः स न यावदाप शिरसा महीतलम् ।क्षितिपेन तावदनपेक्षितक्रमं भुजपञ्जरेण रभसादगृह्यत ॥ ९ ॥

13.10

न ममौ कपाटतटविस्तृतं तनौ मुरवैरिमवक्ष उरसि क्षमाभुजः ।भुजयोस्तथापि युगलेन दीर्घयोर्विकटीकृतेन परितो ऽभिषस्वजे ॥ १० ॥

13.11

गतया निरन्तरनिवासमध्युरः परिनाभि नूनमवमुच्य वारिजम् ।कुरराजनिर्दय निपीडनाभयान्मुखमध्यरोहि मुरविद्विषः श्रिया ॥ ११ ॥

13.12

शिरसि स्म जिघ्रति सुरारिबन्धने छलवामनं विनयवामनं तदा ।यशसेव वीर्यविजितामरद्रुमप्रसवेन वासितशिरोरुहे नृपः ॥ १२ ॥

13.13

सुखवेदनाहृषितरोमकूपया शिथिलीकृते ऽपि वसुदेवजन्मनि ।कुरुभर्तुरङ्गलतया न तत्यजे विकसत्कदम्बनिकुरम्बचारुता ॥ १३ ॥

13.14

इतरानपि क्षितिभुजो ऽनुजन्मनः प्रमनाः प्रमोदपरिफुल्लचक्षुषः ।स यथोचितं जनसभाजनोचितः प्रसभोद्धृतासुरसभो ऽसभाजयत् ॥ १४ ॥

13.15

समपेत्य तुल्यमहसः शिलाघनान्घनपक्षदीर्घतरबाहुशालिनः ।परिशिश्लिषुः क्षितिपतीन्क्षितीश्वराः कुलिशात्परेण गिरयो गिरीनिव ॥ १५ ॥

13.16

इभकुम्भतुंङ्गकठिनेतरेतरस्तनभारदूरविनिवारितोदराः ।परिफुल्लगण्डफलकाः परस्परं परिरेभिरे कुकुरकौरवस्त्रियः ॥ १६ ॥

13.17

रथवाजिपत्तिकरिणीसमाकुलं तदनीकयोः समगत द्वयं मिथः ।दधिरे पृथक्करिण एव दूरतो महतां हि सर्वमथवा जनातिगम् ॥ १७ ॥

13.18

अधिरुह्यतामिति महीभृतोदितः कपिकेतुनार्पितकरो रथं हरिः ।अवलम्बितैलविलपाणिपल्लवः श्रयति स्म मेघमिव मेघवाहनः ॥ १८ ॥

13.19

रथमास्थितस्य च पुराभिवर्तिनस्तिसृणां पुरामिव रिपोर्मुरद्विषः ।अथ धर्ममूर्तिरनुरागभावितः स्वयमादित प्रवयणं प्रजापतिः ॥ १९ ॥

13.20

शनकैरथास्य तनुजालकान्तरस्फुरितक्षपाकरकरोत्कराकृति ।पृथुफेनकूटमिव निम्नगापतेर्मरुतश्च सूनुरघुवत्प्रकीर्णकम् ॥ २० ॥

13.21

विकसत्कलायकुसुमासितद्युतेरलघूडुपाण्डु जगतामधीशितुः ।यमुनाह्रदोपरिगहंसमण्डलद्युतिजिष्णु जिष्णुरभृतोष्णवारणम् ॥ २१ ॥

13.22

पवनात्मजेन्द्रसुतमध्यवर्तिना नितरामरोचि रुचिरेण चक्रिणा ।दधतेव योगमुभयग्रहान्तरस्थितिकारितं दुरुधराख्यमिन्दुना ॥ २२ ॥

13.23

वशिनं क्षितेरयनयाविवेश्वरं नियमो यमश्च नियतं यतिं यथा ।विजयश्रिया वृतमिवार्कमारुतावनुसस्रतुस्तमथ दस्रयोः सुतौ ॥ २३ ॥

13.24

मुदितैस्तदेति दितिजन्मनांरिपावविनीयसम्भ्रमविकासिभक्तिभिः ।उपसेदिवद्भिरुपदेष्टरीव तैर्ववृते विनीतमविनीतशासिभिः ॥ २४ ॥

13.25

गतयोरभेदमिति सैन्ययोस्तयोरथ भानुतजह्नुतनयाम्भसोरिव ।प्रतिनादितामरविमानमानकैर्नितरां मुदा परमयेव दध्वने ॥ २५ ॥

13.26

मखमाक्षितुं क्षितिपतेरुपेयुषां परितः प्रकल्पितनिकेतनं बहिः ।उपरुध्यमानमिव भूभृतां बलैः पुटभेदनं दनुसुतारिरैक्षत ॥ २६ ॥

13.27

प्रतिनादपूरितदिगन्तरः पतन्पुरगोपुरं प्रति स सैन्यसागरः ।रुरुचे हिमाचलगुहामुखोन्मुखः पयसां प्रवाह इव सौरसैन्धवः ॥ २७ ॥

13.28

असकृद्गृहीतबहुदेहसम्भवस्तदसौ विभक्तनवगोपुरान्तरम् ।पुरुषः पुरं प्रविशति स्म पञ्चभिः सममिन्द्रियैरिव नरेन्द्रसूनुभिः ॥ २८ ॥

13.29

तनुभिस्त्रिनेत्रनयनानवेक्षितस्मरविग्रहद्युतिभिरद्युतन्नराः ।प्रमदाश्च यत्र खलु राजयक्ष्मणः परतो निशाकरमनोरमैर्मुखैः ॥ २९ ॥

13.30

अवलोकनाय सुरविद्विषां द्विषः पटहप्रणादविहितोपहूतयः ।अवधीरितान्यकरणीयसत्वराः प्रतिरथ्यमीयुरथ पौरयोषितः ॥ ३० ॥

13.31

अभिवीक्ष्य सामिकृतमण्डनं यतीः कररुद्धनीविगलदंशुकाः स्त्रियः ।दधिरे ऽधिभित्ति पटहप्रतिस्वनैः स्फुटमट्टहासमिव सौधपङ्क्तयः ॥ ३१ ॥

13.32

रभसेन हारपददन्तकाञ्चयः प्रतिमूर्धजं निहितकर्णपूरकाः ।परिवर्तिताम्बरयुगाः समापतन्वलयीकृतश्रवणपूरकाः स्त्रियः ॥ ३२ ॥

13.33

व्यतनोदपास्य चरणं प्रसाधिकाकरपल्लवाद्रसवशेन काचन ।द्रुतयावकैकपदचित्रितावनिं पदवीं गतेव गिरिजा हरार्धताम् ॥ ३३ ॥

13.34

व्यचलन्विशङ्कटकटीरकस्थलीशिखरस्खलन्मुखरमेखलाकुलाः ।भवनानि तुङ्गतपनीयसंक्रमक्रमणक्वणत्कनकनूपुराः स्त्रियः ॥ ३४ ॥

13.35

अधिरुक्ममन्दिरगवाक्षमुल्लसत्सदृशो रराज मुरजिद्दिदृक्षया ।वदनारविन्दमुदयाद्रिकन्दराविवरोदरस्थतमिवेन्दुमण्डलम् ॥ ३५ ॥

13.36

अधिरूढया निजनिकेतमुच्चकैः पवनावधूतवसनान्तयैकया ।विहितोपशोभमुपयाति माधवे नगरं व्यरोचत पताकयेव तत् ॥ ३६ ॥

13.37

करयुग्मपद्ममुकुलापवर्जितैः प्रतिवेश्म लाजकुसमैरवाकिरन् ।अवदीर्णशुक्तिपुटमुक्तमौक्तिकप्रकरैरिव प्रियरथाङ्गमङ्गनाः ॥ ३७ ॥

13.38

हिममुक्तचन्द्ररुचिरः सपद्मको मदयन्द्विजाञ्जनितमीनकेतनः ।अभवत्प्रसादितसुरो महोत्सवः प्रमदाजनस्य स चिराय माधवः ॥ ३८ ॥

13.39

धरणीधरेन्द्रहितुर्भयादसौविषमेक्षणः स्फुटममूर्न पश्यति ।मदनेनवीतभयमित्यधिष्ठिताः क्षणमीक्षते स्म स पुरोविलासिनीः ॥ ३९ ॥

13.40

विपुलेन सागरशयस्यकुक्षिणा भुवनानि यस्य पपिरे युगक्षये ।मदविभ्रमासकलया पपे पुनः स पुरस्त्रियैकतमयैकया दृशा ॥ ४० ॥

13.41

अधिकोन्नमद्घनपयोधरं मुहुः प्रचलत्कलापिकलशङ्ककस्वना ।अभिकृष्णमङ्गुलिमुखेन काचन द्रुतमेककर्णविवरं व्यघट्टयत् ॥ ४१ ॥

13.42

परिपाटलाब्जदलचारुणासकृच्चलिताङ्गुलीकिसलयेन पाणिना ।सशिरःप्रकम्पमपरा रिपुं मधोरनुदीर्णवर्णनिभृतार्थमाह्वयत् ॥ ४२ ॥

13.43

नलिनान्तिकोपहितपल्लवश्रिया व्यवधाय चारु मुखमेकपाणिना ।स्फुरिताङ्गुलीविवरनिःसृतोल्लसद्दशनप्रभाङ्कुरमजृम्भतापरा ॥ ४३ ॥

13.44

वलयार्पितासितमहोपलप्रभाबहुलीकृतप्रतनुरोमराजिना ।हरिवीक्षणाक्षणिकचक्षुषान्यया करपल्लवेन गलदम्बरं दधे ॥ ४४ ॥

13.45

निजसौरभभ्रमितभृङ्गपक्षतिव्यजनानिलक्षयितघर्मवारिणः ।अभिशौरि काचिदनिमेषदृष्टिना पुरदेवतेव वपुषा व्यभाव्यत ॥ ४५ ॥

13.46

अभियाति नः सतृष एव चक्षुषो हरिरित्यखिद्यत नितम्बिनीजनः ।न विवेद यः सततमेनमीक्षते न वितृष्णतां व्रजति खल्वसावपि ॥ ४६ ॥

13.47

अकृतस्वसद्मगमनादरः क्षणं लिपिकर्मनिर्मित इव व्यतिष्ठत ।गतमच्युतेन सह शून्यतां गतः प्रतिपालयन्मन इवाङ्गनाजनः ॥ ४७ ॥

13.48

अलसैर्मदेन सुदृशः शरीरकैः स्वगृहान्प्रति प्रतिययुः शनैः शनैः ।अलघुप्रसारित विलोचनाञ्जलिद्रुतपीतमाधवरसौघनिर्भरैः ॥ ४८ ॥

13.49

नवगन्धवारिविरजीकृताः पुरो घनधूपधूम कृतरेणुविभ्रमाः ।प्रचुरोद्धतध्वजविलम्बिवाससः पुरवीथयो ऽथ हरिणातिपेतिरे ॥ ४९ ॥

13.50

उपनीय बिन्दुसरसो मयेन या मणिदारु चारु किल वार्षपर्वणम् ।विदधे ऽवधूतसुरसद्मसम्पदं समुपासदत्सपदि संसदं स ताम् ॥ ५० ॥

13.51

अधिरात्रि यत्र निपतन्नभोलिहां कलधौतधौतशिलावेश्मनां रुचौ ।पुनरप्यवापदिव दुग्धवारिधिक्षणगर्भवासमनिदाघदीधितिः ॥ ५१ ॥

13.52

लयनेषु लोहितकनिर्मिता भुवः शितिरत्नरश्मिहरितीकृतान्तराः ।जमदग्निसूनुपितृतर्पणीरपोवहति स्म या विरलशैवला इव ॥ ५२ ॥

13.53

विशदाश्मकूटघटिताः क्षपाकृतः क्षणदासु यत्र च रुचेकतां गताः ।गृहपङ्क्तयश्चिरमतीयिरे जनैस्तमसीव हस्तपरिमर्शसूचिताः ॥ ५३ ॥

13.54

निलयेषुनक्तमसिताश्मनां चयैर्बिसिनीवधूपरिभवस्पुटागसः ।मुहरत्रसद्भिरपि यत्र गौरवाच्छशलाञ्छनांशव उपांशु जघ्निरे ॥ ५४ ॥

13.55

सुखिनः पुरो ऽभिमुखतामुपागतैः प्रतिमासु यत्र गृहरत्नभित्तिषु ।नवसङ्गमैरबिभरुः प्रियाजनैः प्रमदं त्रपाभरपराङ्मुखैरपि ॥ ५५ ॥

13.56

तृणवाञ्छया मुहुरवाञ्चितानननान्निचयेषु यत्र हरिताश्मवेश्मनाम् ।रसनाग्रलग्नकिरणाङ्कुराञ्जनो हरिणान्गृहीतकवलानिवैक्षत ॥ ५६ ॥

13.57

विपुलालवालभृतवारिदर्पणप्रतिमागतैरभिविरेजुरात्मभिः ।यदुपान्तिकेषु दधतो महीरुहः सपलाशराशिमिव मूलसंहतिम् ॥ ५७ ॥

13.58

उरगेन्द्रमूर्धरुहरत्नसन्निधेर्मुहुरुन्नतस्य रसितैः पयोमुचः ।अभवन्यदङ्गणभुवः समुच्छ्वसन्नववालवायजमणिस्थलाङ्कुराः ॥ ५८ ॥

13.59

नलिनी निगूढसलिला च यत्र सा स्थलमित्यधः पतति या सुयोधने ।अनिलात्मजप्रहसनाकुलाखिलक्षितिपक्षयागमनिमित्ततां ययौ ॥ ५९ ॥

13.60

हसितुं परेण परितः परिस्फुरत्करवालकोमलरुचावुपेक्षितैः ।उदकर्षि यत्र जलशङ्कया जनैर्मुहुरिन्द्रनीलभुवि दूरमम्बरम् ॥ ६० ॥

13.61

अभितः सदो ऽथ हरिपाण्डवौ रथादमलांशुमण्डलसमुल्लसत्तनू ।अवतेरतुर्नयननन्दनौ नभः शशिभार्गवावुदयपर्वतादिव ॥ ६१ ॥

13.62

तदलक्ष्यरत्नमयकुड्यमादरादभिधातरीत इत इत्यथो नृपे ।धवलाश्मरश्मिपटलाविभावितप्रतिहारमाविशदसौ सदः शनैः ॥ ६२ ॥

13.63

नवहाटकेष्टकचितं ददर्श स क्षितिपस्य पस्त्यमथ तत्र संसदि ।गगनस्पृशां मणिरुचां चयेन यत्सदनान्युदयस्मयत नाकिनामपि ॥ ६३ ॥

13.64

उदयाद्रिमूर्ध्नि युगपच्चकासतोर्दिननाथपूर्णशशिनोरसम्भवाम् ।रुचिमासने रुचिरधाम्नि बिभ्रतावलघुन्यथ न्यषदतां नृपाच्युतौ ॥ ६४ ॥

13.65

सुतरां सुखेन सकलक्लमच्छिदा सनिदाधमङ्गमिव मातरिश्वना ।यदुनन्दनेन तदुदन्वतः पयः शसिनेव राजकुलमाप नन्दथुम् ॥ ६५ ॥

13.66

अनवद्यवाद्यलयगामि कोमलं नवगीतमप्यनवगीततां दधत् ।स्फुटसात्विकाङ्गिकमनृत्यदुज्ज्वलं सविलासलासिकविलासनीजनः ॥ ६६ ॥

13.67

सकले च तत्र गृहमागते हरौ नगरे ऽप्यकालमहमादिदेश सः ।सततोत्सवं तदिति नूनन्मुन्मुदो रभसेन विस्मृतमभून्महीभृतः ॥ ६७ ॥

13.68

हरिराकुमारमखिलाभिधानवित्स्वजनस्य वार्तमयमयमन्वयुङ्क्त च ।महतीमपि श्रियमवाप्य विस्मयः सुजनो न विस्मरति जातु किञ्चन ॥ ६८ ॥

13.69

मर्त्यलोकदुरवापमवाप्तरसोदयं नूतनत्वमतिरिक्ततयानुपदं दधत् ।श्रीपतिः पतिरसाववनेश्च परस्परं सङ्कथामृतमनेकमसिस्वदताममुभौ ॥ ६९ ॥

14.1

तं जगाद गिरमुद्गिरन्निव स्नेहमाहितविकासया दृशा ।यज्ञकर्मणि मनः समादधद्वाग्विदां वरमकमद्वदो नृपः ॥ १ ॥

14.2

लज्जते न गदितः प्रियं परो वक्तुरेव भवति त्रपाधिका ।व्रीडमेतिन तव प्रियं वदन्हीमतात्रभवतैव भूयते ॥ २ ॥

14.3

तोषमेति वितथैः स्तवैः परस्ते च तस्य सुलभाः शरीरिभिः ।अस्ति न स्तुतिवचो ऽनृतं तव स्तोत्रयोग्यन च तेन तुष्यसि ॥ ३ ॥

14.4

बह्वपि प्रियमयं तव ब्रुवन्न व्रजत्यनृतवादितां जनः ।सम्भवन्ति यददोषदूषिते सार्व सर्वगुणसम्पदस्त्वयि ॥ ४ ॥

14.5

सा विभूतिरनुभाव सम्पदां भूयसी तव यदायतायति ।एतदूढगुरुभार भारतं वर्षमद्य मम वर्तते वशे ॥ ५ ॥

14.6

सप्ततन्तुमधिगन्तुमिच्छतः कुर्वनुग्रहमनुज्ञया मम ।मूलतामुपगते प्रभो त्वयि प्रापि धर्ममयवृक्षता मया ॥ ६ ॥

14.7

सम्भृतोपकरणेन निर्मलां कर्तुमिष्टिमभिवाञ्छता मया ।त्वं समीरण इव प्रतीक्षितः कर्षकेण वलजान्पुपूषता ॥ ७ ॥

14.8

वीतविघ्नमनघेन भाविता सन्निधेस्तव मखेन मे ऽधुना ।को विहन्तुमलमास्थितोदये वासरश्रियमशीतदीधितौ ॥ ८ ॥

14.9

स्वापतेयमधिगम्य धर्मतः पर्यपालयमवीवृधं च यत् ।तीर्थगामी करवै विधानतस्तज्जुषस्व जुहवानि चानले ॥ ९ ॥

14.10

पूर्वमङ्ग जुहुधि त्वमेव वा स्नातवत्यवभृथे ततस्त्वयि ।सोमपायिनि भविष्यते मया वाञ्छितोत्तमवितानयाजिना ॥ १० ॥

14.11

किं विधेयमनया विधीयतां त्वत्प्रसादजितयार्थसम्पदा ।शाधि शासक जगत्त्रयस्य मामाश्रवो ऽस्मि भवतः सहानुजः ॥ ११ ॥

14.12

तं वदन्तमिति विष्टरश्रवाः श्रावयन्नथ समस्तभूभृतः ।व्याजहार दशनांशुमण्डलव्याजहार शबलं दधद्वपुः ॥ १२ ॥

14.13

सादिताखिलनृपं महन्महः सम्प्रति स्वनयसंपदैव ते ।किं परस्य स गुणः समश्नुते पथ्यवृत्तिरपि यद्यरोगिताम् ॥ १३ ॥

14.14

तत्सुराज्ञि भवति स्थिते पुनः कः क्रतुं यजतु राजलक्षणम् ।उद्धृतौ भवति कस्य वा भुवः श्रीवराहमपहाय योग्यता ॥ १४ ॥

14.15

शासने ऽपि गुरुणि व्यवस्थितं कृत्यवस्तुषु नियुङ्क्ष्व कामतः ।त्वत्प्रयोजनघनं धनञ्जयादन्य एव इति मां च मावगाः ॥ १५ ॥

14.16

यस्तवेह सवने न भूपतिः कर्म कर्मकरवत्करिष्यति ।तस्य नेष्यति वपुः कबन्धतां बन्धुरेव जगतां सुदर्शनः ॥ १६ ॥

14.17

इत्युदीरितगिरं नृपस्त्वयि श्रेयसि स्थितवति स्थिरा मम ।सर्वसम्पदिति शौरिमुक्तवानुद्वहन्मुदमुदस्थित क्रतौ ॥ १७ ॥

14.18

आननेन शशिनः कलां दधद्दर्शनक्षयितकामविग्रहः ।आप्लुतः स विमलैर्जलैरभूदष्टमूर्तिधरमूर्तिरष्टमी ॥ १८ ॥

14.19

तस्य सांख्यपुरुषेण तुल्यतां बिभ्रतः स्वयमकुर्वतः क्रियाः ।कर्तृता तदुपलम्भतो ऽभवद्वृत्तिभाजि करणे यथर्त्विजि ॥ १९ ॥

14.20

शब्दितामनपशब्दमुच्चकैर्वाक्यलक्षणविदो ऽनुवाक्यया ।याज्यया यजनकर्मिणो ऽत्यजन्द्रव्यजातमपदिश्य देवताम् ॥ २० ॥

14.21

सप्तमभेदकरकल्पितस्वरं साम सामविदसङ्गमुज्जगौ ।तत्र सूनृतगिरश्च सूरयः पुण्यमृग्यजुषमध्यगीषत ॥ २१ ॥

14.22

बद्धदर्भमयकाञ्चिदामया वीक्षितानि यजमानजायया ।शुष्मणि प्रणयनादिसंस्कृते तैर्हवींषि जुहवांबभूविरे ॥ २२ ॥

14.23

नाञ्ज्जसा निगदितुं विभक्तिभिर्व्यक्तिभिश्च निखिलाभिरागमे ।तत्र कर्मणि विपर्यणीनमन् मन्त्रमूहकुशलः प्रयोगिणः ॥ २३ ॥

14.24

संशयाय दधतोः सरूपता दूरभिन्नफलयोः क्रियां प्रति ।शब्दशासनविदः समासयोर्विग्रहं व्यवससुः स्वरेण ते ॥ २४ ॥

14.25

लोलहेतिरसनाशतप्रभामण्डलेन लसता हसन्निव ।प्राज्यमाज्यमसकृद्वषट्कृतं निर्मलीमसमलीढ पावकः ॥ २५ ॥

14.26

तत्र मन्त्रपवितं हविः ऋतावश्नतो न वपुरेव केवलम् ।वर्णसम्पदमतिस्फुटां दधन्नाम चोज्ज्वलमभूद्धविर्भुजः ॥ २६ ॥

14.27

स्पर्शमुष्णमुचितं दधच्छिखी यद्ददाह हविरद्भुतं न तत् ।गन्धतो ऽपि हुतहव्यसम्भवाद्देहिनामदहदोघमंहसाम् ॥ २७ ॥

14.28

उन्नमन्सपदि धूम्रयन्दिशः सान्द्रतां दधदधःकृताम्बुदः ।द्यामियाय दहनस्य केतनः कीर्तयन्निव दिवौकसां प्रियम् ॥ २८ ॥

14.29

निर्जिताखिलमहार्णवौषधिस्यन्दसारममृतं ववल्गिरे ।नाकिनः कथमपि प्रतीक्षितुं हूयमानमनले विषेहिरे ॥ २९ ॥

14.30

तत्र नित्यविहितोपहूतिषु प्रोषितेषु पतिषु द्युयोषिताम् ।गुम्फिताः शिरसि वेणयो ऽभवन्न प्रफुल्लसुरपादपस्रजः ॥ ३० ॥

14.31

प्राशुराशु हवनीयमत्र यत्तेन दीर्घममरत्वमध्यगुः ।उद्धतानधिक मेधितौजसो दानवांश्च विबुधाः विजिग्यिरे ॥ ३१ ॥

14.32

नापचारमगमन्क्कच्चित्क्रियाः सर्वमत्र समपादि साधनम् ।अत्यशेरत परस्परं धियः सत्त्रिणां नरपतेश्चसंपदः ॥ ३२ ॥

14.33

दक्षिणीयमवगम्य पङ्क्तिशः पङ्क्तिपावनमथ द्विजव्रजम् ।दक्षिणः क्षितिपतिर्व्यशिश्रणद्दक्षिणाः सदसि राजसूयकीः ॥ ३३ ॥

14.34

वारिपूर्वमखिलासु सत्क्रियालब्धशुद्धिषु धनानि बीजवत् ।भावि बिभ्रति फलं महद्द्विजक्षेत्रभूमिषु नराधिपो ऽवपत् ॥ ३४ ॥

14.35

किं नु चित्रमधिवेदि भूपतिर्दक्षयन्द्विजगणानपूयत ।राजतः पुपुविरे निरेनसः प्राप्य ते ऽपि विमलं प्रतिग्रहम् ॥ ३५ ॥

14.36

स स्वहस्तकृतचिह्नशासनः पाकशासनसमानशासनः ।आशशाङ्कतपनार्णवस्थितोर्विप्रसादकृत भूयसीर्भुवः ॥ ३६ ॥

14.37

शुद्धमश्रुतिविरोधि बिभ्रतं शास्त्रमुज्ज्वलवर्णसङ्करैः ।पुस्तकैः सममसौ गणं मुहुर्वाच्यमानमशृणोद्द्विजन्मनाम् ॥ ३७ ॥

14.38

तत्प्रणीतमनसामुपेयुषां द्रष्टुमाहवनमग्रजन्मनाम् ।आतिथेयमनिवारितातिथिः कर्तुमाश्रमगुरुः स नाश्रमत् ॥ ३८ ॥

14.39

मृग्यमाणमपि यद्दुरासदं भूरिसारमुपनीय तत्स्वयम् ।आसतावसरकाङ्क्षिणो बहिस्तस्य रत्नमुपदीकृतं नृपाः ॥ ३९ ॥

14.40

एक एव वसु यद्ददौ नृपस्तत्समापकमतर्क्यत क्रतोः ।त्यागशालिनि तपःसुते ययुः सर्वपार्थिवधनान्यपि क्षयम् ॥ ४० ॥

14.41

प्रीतिरस्य ददतो ऽभवत्तथा येन तत्प्रियचिकीर्षवो नृपाः ।स्पर्शितैरधिकमागमन्मुदं नाधिवेश्म निहितैरुपायनैः ॥ ४१ ॥

14.42

यं लघुन्यपि लघूकृताहितः शिष्यभूतमशिषत्स कर्मणि ।सस्पृहं नृपतिभिर्नृपो ऽपरैर्गौरवेण ददृशेतरामसौ ॥ ४२ ॥

14.43

आद्यकोलतुलितां प्रकम्पनैः कम्पितां मुहुरनीदृगात्मनि ।वाचिरोपितवतामुना महीं राजकाय विषया विभेजिरे ॥ ४३ ॥

14.44

आगताद्व्यवसितेन चेतसा सत्त्वसम्पदविकारिमानसः ।तत्र नाभवदसौ महाहवे शात्रवादिव पराङ्मुखो ऽर्थिनः ॥ ४४ ॥

14.45

नैक्षतार्थिनमवज्ञया मुहुर्याचितस्तु न च कालमाक्षिपत् ।नादिताल्पमथ न व्यकत्थयद्दत्तमिष्टमपि नान्वशेत सः ॥ ४५ ॥

14.46

निर्गुणो ऽपि विमुखो न भूपतेर्दानशौण्डमनसः पुरो ऽभवत् ।वर्षुकस्य किमपः कृतोन्नतेरम्बुदस्य परिहार्यमूषरम् ॥ ४६ ॥

14.47

प्रेम तस्य न गुणेषु नाधिकं न स्म वेद न गुणान्तरं च सः ।दित्सया तदपि पार्थिवो ऽर्थिनं गुण्यगुण्य इति न व्यजीगणत् ॥ ४७ ॥

14.48

दर्शनानुपदमेव कामतः स्वं वनीयकजने ऽधिगच्छति ।प्रार्थनार्थरहितं तदाभवद्दीयतामिति वचो ऽतिसर्जने ॥ ४८ ॥

14.49

नानवाप्तवसुनार्ऽथकाम्यता नाचिकित्सितगदेन रोगिणा ।इच्छताशितुमनाशुषा न च प्रत्यगामि तदुपेयुषा सदः ॥ ४९ ॥

14.50

स्वादयन्रसमनेकसंस्कृतप्राकृतैरकृतपात्रसङ्करैः ।भावशुद्धिसहितैर्मुदं जनो नाटकैरिव बभार भोजनैः ॥ ५० ॥

14.51

रक्षितारमिति तत्र कर्मणि न्यस्य दुष्टदमनक्षमं हरिम् ।अक्षतानि निरवर्तयत्तदा दानहोमयजनानि भूपतिः ॥ ५१ ॥

14.52

एक एव सुसखैष सुन्वतां शौरिरित्यभिनयादिवोच्चकैः ।यूपरूपकमनीनमद्भुजं भूश्चषालतुलिताङ्गुलीयकम् ॥ ५२ ॥

14.53

इत्थमत्र विततक्रमे क्रतौ वीक्ष्य धर्ममथ घर्मजन्मना ।अर्घदानमनुचोदितो वचः सभ्यमभ्यधित शन्तनोः सुतः ॥ ५३ ॥

14.54

आत्मनैव गुणदोषकोविदः किं न वेत्सि करणीयवस्तुषु ।यत्तथापि न गुरून्नपृच्छसि त्वं क्रमो ऽयमिति तत्र कारणम् ॥ ५४ ॥

14.55

स्नातकं गुरुमभीष्टमृत्विजं संयुजा च सह मेदिनीपतिम् ।अर्घभाज इति कीर्तयन्ति षट् ते च ते युगपदागताः सदः ॥ ५५ ॥

14.56

शोभयन्ति परितः प्रतापिनो मन्त्रशक्तिविनिवारितापदः ।त्वन्मखमुखभुवः स्वयम्भुवो भूभुजश्च परलोकजिष्णवः ॥ ५६ ॥

14.57

आभजन्ति गुणिनः पृथक्पृथक्पार्थ सत्कृतिमकृत्रिमाममी ।एक एव गुणवत्तमो ऽथवापूज्य इत्ययमपीष्यते विधिः ॥ ५७ ॥

14.58

अत्र चैष सकले ऽपिभाति मां प्रत्यशेषगुणबन्धुरर्हति ।भूमिदेवनरदेवसङ्गमे पूर्वदेवरिपुरर्हणां हरिः ॥ ५८ ॥

14.59

मर्त्यमात्रमवदीधरद्भवान्मैनमानमितदैत्यदानवम् ।अंश एष जनतातिवर्तिनो वेधसः प्रतिजनं कृतस्थितेः ॥ ५९ ॥

14.60

ध्येयमेकमपथे स्थितं धियः स्तुत्यमुत्तममतीतवाक्पथम् ।आमनन्ति यमुपास्यमादराद् दूरवर्तिनमतीव योगिनः ॥ ६० ॥

14.61

पद्मभूरिति सृजञ्जगद्रजः सत्वमच्युत इति स्थितिं नयन् ।संहरन्हर इति श्रितस्तमस्त्रैधमेष भजति त्रिभिर्गुणैः ॥ ६१ ॥

14.62

सर्ववेदिनमनादिमास्थितं देहिनामनुजिघृक्षया वपुः ।क्लेशकर्मफलभोगवर्जितं पुंविशेषममुमीश्वरंविदुः ॥ ६२ ॥

14.63

भक्तिमन्त इह भक्तवत्सले सन्ततस्मरणरीणकल्मषाः ।यान्ति निर्वहणमस्य संसृतिक्लेशनाटकविडम्बनाविधेः ॥ ६३ ॥

14.64

ग्राम्यभावमपहातुमिच्छवो योगमार्गपतितेन चेतसा ।दुर्गमेकमपुनर्निवृत्तये यं विशन्ति वशिनं मुमुक्षवः ॥ ६४ ॥

14.65

आदितामजननाय देहिनामन्ततां च दधते ऽनपायिने ।बिभ्रते भुवमधः सदाथ च ब्रह्मणो ऽप्युपरि तिष्ठते नमः ॥ ६५ ॥

14.66

केवलं दधति कर्तृवाचिनः प्रत्ययानिह न जातु कर्मणि ।धातवः सृजतिसंहृशास्तयः स्तौतिरत्र विपरीतकारकः ॥ ६६ ॥

14.67

पूर्वमेष किल सृष्टवानपस्तासु वीर्यमनिवार्यमादधौ ।तच्च कारणमभूद्धिरण्मयं ब्रह्मणो ऽसृजदसाविदं जगत् ॥ ६७ ॥

14.68

मत्कुणाविव पुरा परिप्लवौ सिन्धुनाथशयने निषेदुषः ।गच्छतः स्म मधुकैटभौ विभोर्यस्य नैद्रसुखविघ्नतां क्षणम् ॥ ६८ ॥

14.69

श्रौतमार्गसुखगानकोविदब्रह्मषट्चरणगर्भमुज्ज्वलम् ।श्रीमुखेन्दुसविधे ऽपि शोभते यस्य नाभिसरसीसरोरुहम् ॥ ६९ ॥

14.70

सत्यवृत्तमपि मायिनं जगद्वृद्धमप्युचितनिद्रमर्भकम् ।जन्म बिभ्रतमजं नवं बुधा यं पुराणपुरुषं प्रचक्षते ॥ ७० ॥

14.71

स्कन्धधूननविसारिकेसरक्षिप्तसागरमहाप्लवामयम् ।उद्धृतामिव मुहूर्तमैक्षत स्थूलनासिकवपुर्वसुन्धराम् ॥ ७१ ॥

14.72

दिव्यकेसरिवपुः सुरद्विषो नैव लब्धशममायुधैरपि ।दुर्निवाररणकण्डु कोमलैर्वक्ष एष निरदारयन्नखैः ॥ ७२ ॥

14.73

वारिधेरिव कराग्रवीचिभिर्दिङ्गतङ्गजमुखान्यभिघ्नतः ।यस्य चारुनखशुक्तयः स्फुरन्मौक्तिकप्रकरगर्भतां दधुः ॥ ७३ ॥

14.74

दीप्तिनिर्जितविरोचनादयं गां विरोचनसुतादभीप्सतः ।आत्मभूरवरजाखिलप्रजः स्वर्पतेरवरजत्वमाययौ ॥ ७४ ॥

14.75

किं क्रमिष्यति किलैष वामनो यावदित्थमहसन्न दानवाः ।तावदस्य न ममौ नभस्तले लङ्घितार्कशशिमण्डलः क्रमः ॥ ७५ ॥

14.76

गच्छतापि गगनाग्रमुच्चकैर्यस्य भूधरगरीयसाङ्घ्रिणा ।क्रान्तकन्धर इवाबलो बलिः स्वर्गभर्तुरगमत्सुबन्धताम् ॥ ७६ ॥

14.77

कामतो ऽस्य ददृशुर्दिवौकसो दूरमूरुमलिनीलमायतम् ।व्योम्नि दिव्यसरिदम्बुपद्धतिस्पर्धयेव यमुनौघमुत्थितम् ॥ ७७ ॥

14.78

यस्य किञ्चिदपकर्तुमक्षमः कायनिग्रहगृहीतविग्रहः ।कान्तवक्त्रसदृशाकृतिं कृती राहुरिन्दुमधुनापि बाधते ॥ ७८ ॥

14.79

सम्प्रदायविगमादुपेयुषीरेव नाशमविनाशिविग्रहः ।स्मर्तुमप्रतिहतस्मृतिः श्रुतीर्दत्त इत्यभवदत्रिगोत्रजः ॥ ७९ ॥

14.80

रेणुकातनयतामुपागतः शातितप्रचुरपत्रसंहति ।लूनभूरिभुजशाखमुज्झितच्छायमर्जुनवनं व्यधादयम् ॥ ८० ॥

14.81

एष दाशरथिभूयमेत्य च ध्वंसितोद्धतदशाननामपि ।राक्षसीमकृत रक्षितप्रजस्तेजसाधिकविभीषणां पुरीम् ॥ ८१ ॥

14.82

निष्प्रहन्तुममरेशविद्विषामर्थितः स्वयमथ स्वयंभुवा ।सम्प्रति श्रयति सूनुतामयं कश्यपस्य वसुदेवरूपिणः ॥ ८२ ॥

14.83

तात नोदधिविलोडनं प्रति त्वद्विनाथ वयमुत्सहामहे ।यः सुरैरिति सुरौघवल्लभो बल्लवैश्च जगदे जगत्पतिः ॥ ८३ ॥

14.84

नात्तगन्धमवधूय शत्रुभिश्छायया च शमितामरश्रमम् ।यो ऽभिमानमिव वृत्रविद्विषः पारिजातमुदमूलयद्दिवः ॥ ८४ ॥

14.85

यं समेत्य च ललाटलेखया बिभ्रतः सपदि शंभुविभ्रमम् ।चण्डमारुतमिव प्रदीपवच्चेदिपस्य निरवाद्विलोचनम् ॥ ८५ ॥

14.86

यः कोलतां बल्लवतां च बिभ्रद्दंष्ट्रामुदस्याशु भुजां च गुर्वीम् ।मग्नस्य तोयापदि दुस्तरायां गोमण्डलस्योद्धरणं चकार ॥ ८६ ॥

14.87

धन्यो ऽसि यस्य हरिरेष समक्ष एव दूरादपि क्रतुषु यज्वभिरिज्यते यः ।दत्वार्घमत्रभवते भुवनेषु यावत्संसारमण्डलमवाप्नुहि साधुवादम् ॥ ८७ ॥

14.88

भीष्मोक्तं तदिति वचो निशम्य सम्यक् साम्राज्यश्रियमधिगच्छता नृपेण ।दत्तेर्ऽधे महति महीभृतां पुरो ऽपि त्रैलोक्ये मधुभिदभूदनर्घ एव ॥ ८८ ॥

15.1

अथतत्र पाण्डुतनयेन सदसि विहितं मुरद्विषः ।मानमसहत न चेदिपतिः परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनाम् ॥ १ ॥

15.2

पुर एव शार्ङ्गिणि सवैरमथ पुनरमुं तदर्चया ।मन्युरभजदवगाढतरः समदोषकाल इव देहिनं ज्वरः ॥ २ ॥

15.3

अभितर्जयन्निव समस्तनृपगणमसावकम्पयत् ।लोलमुकुटमणिरश्मि शनैरशनैः प्रकम्पितजगत्त्रयं शिरः ॥ ३ ॥

15.4

स वमन्रुषाश्रु घनघर्मविगलदुरुगण्डमण्डलः ।स्वेदजलकणकरालकरो व्यरुचत्प्रभिन्न इव कुञ्जरस्त्रिधा ॥ ४ ॥

15.5

स निकामघर्मितमभीक्ष्णमधुवदवधूतराजकः ।क्षिप्तबहुलजलबिन्दु वपुः प्रलयार्णवोत्थित इवादिशूकरः ॥ ५ ॥

15.6

क्षणमाश्लिषद्घटितशैलशिखरकठिनांसमण्डनः ।स्तम्भमुपहितविधूतिमसावधिकावधूनितसमस्तसंसदम् ॥ ६ ॥

15.7

कनकाङ्गदद्युतिभिरस्य गमितमरुचत्पिशङ्गताम् ।क्रोधमयशिखिशिखापटलैः परितः परीतमिव बाहुमण्डलम् ॥ ७ ॥

15.8

कृतसन्निधानमिव तस्य पुनरपि तृतीयचक्षुषा ।क्रूरमजनि कुटिलभ्रु गुरुभ्रुकुटीकठोरितललाटमाननम् ॥ ८ ॥

15.9

अतिरक्तभावमुपगम्य कृतमतिरमुष्य साहसे ।दृष्टिरगणितभयासिलतामलम्बते स्म सभया सखीमिव ॥ ९ ॥

15.10

करकुड्मलेन निजमूरुमुरुतरनगाश्मकर्कशम् ।त्रस्तचपलचलमानजनश्रुतभीमनादमयमाहतोच्चकैः ॥ १० ॥

15.11

इति चक्रुधे भृशमनेन ननु महदवाप्य विप्रियम् ।याति विकृतिमपि संवृतिमत्किमु यन्निसर्गनिरवग्रहं मनः ॥ ११ ॥

15.12

प्रथमं शरीरजविकारकृतमुकुलबन्धमव्यथी ।भाविकलहफलयोगमसौ वचनेन कोपकुसुमं व्यचीकसत् ॥ १२ ॥

15.13

ध्वनयन्सभामथ सनीरघनरवगभीरवागभीः ।वाचमवददतिरोषवशादतिनिष्ठुरस्फुटतराक्षरमसौ ॥ १३ ॥

15.14

यदपूपुजस्त्वमिह पार्थ मुरजितमपूजितं सताम् ।प्रेम विलसति महत्तदहो दयितं जनः खलु गुणीति मन्यते ॥ १४ ॥

15.15

यदराज्ञि राजवदिहार्घ्यमुपहितमिदं मुरद्विषि ।ग्राम्यमृग इव हविस्तदयं भजते ज्वलत्सु न महीशवह्निषु ॥ १५ ॥

15.16

अनृतां गिरं न गदसीति जगति पटहैर्विघुष्यसे ।निन्द्यमथ च हरिमर्चयतस्तव कर्मणैव विकसत्यसत्यता ॥ १६ ॥

15.17

तव धर्मराज इति नाम कथमिदमपष्ठु पठ्यते ।भौमदिनमभिदधत्यथवा भृशमप्रशस्तमपि मङ्गलं जनाः ॥ १७ ॥

15.18

यदि वार्चनीयतम एष किमपि भवतां पृथासुताः ।शौरिरवनिपतिभिर्निखिलैरवमाननार्थमिह किं निमन्त्रितैः ॥ १८ ॥

15.19

अथवा न धर्ममसुबोधसमयमवयात बालिशाः ।खाममयमिह वृथापालितो हतबुद्धिरप्रणिहितः सरित्सुतः ॥ १९ ॥

15.20

स्वयमेव शन्तनुतनूज यमपि गणमर्घ्यमभ्यधाः ।तत्र मुररिपुरयं कतमो यमनिन्द्यबन्दिवदभिष्टुषे वृथा ॥ २० ॥

15.21

अवनीभृतां त्वमपहाय गणमतिजडः समुन्नतम् ।नीचि नियतमिह यच्चपलो निरतः स्फुटं भवसि निम्नगासुतः ॥ २१ ॥

15.22

प्रतिपत्तुमङ्ग घटते च न तव नृपयोग्यमर्हणम् ।कृष्ण कलय ननु को ऽहमिति स्फुटमापदां पदमनात्मवेदिता ॥ २२ ॥

15.23

असुरस्त्वया न्यवधि को ऽपि मधुरिति कथं प्रतीयते ।दण्डदलितसरघः प्रथसे मधुसूदनस्त्वमिति सूदयन्मधु ॥ २३ ॥

15.24

मुचुकुन्दतल्पशरणस्य मगधपतिशातितौजसः ।सिद्धमबल सबलत्वमहो तव रोहिणीततनयसाहचर्यतः ॥ २४ ॥

15.25

छलयन्प्रजास्त्वमनृतेन कपटपटुरैन्द्रजालिकः ।प्रीतिमनुभवसि नग्नजितः सुतयेष्टसत्य इति सम्प्रतीयसे ॥ २५ ॥

15.26

धृतवान्न चक्रमरिचक्रभयचकितमाहवे निजम् ।चक्रधर इति रथाङ्गमदः सततं बिभर्षि भुवनेषु रूढये ॥ २६ ॥

15.27

जगति श्रिया विरहितो ऽपि यदुदधिसुतामुपायथाः ।ज्ञातिजनजनितनामपदां त्वमतः श्रियः पतिरिति प्रथामगाः ॥ २७ ॥

15.28

अभिशत्रु संयति कदाचिदविहितपराक्रमो ऽपि यत् ।व्योम्नि कथमपि चकर्थ पदं व्यपदिश्यते जगति विक्रमीत्यतः ॥ २८ ॥

15.29

पृथिवीं बिभर्थ यदि पूर्वमिदमपि गुणाय वर्तते ।भूमिभृदिति परहारितभूस्त्वमुदाह्रियस्व कथमन्यथा जनैः ॥ २९ ॥

15.30

तव धन्यतेयमपि सर्वनृपतितुलितो ऽपि यत्क्षणम् ।क्लान्तकरतलधृताचलकः पृथिवीतले तुलितभूभृदुच्यसे ॥ ३० ॥

15.31

त्वमशक्नुवन्न शुभकर्मनिरतः परिपाकदारुणम् ।जेतुमकुशलमतिर्नरकं यशसे ऽधिलोकमजयः सुतं भुवः ॥ ३१ ॥

15.32

सकलैर्वपुः सकलदोषसमुदितमिदं गुणैस्तव ।त्यक्तमपगुण गुणस्त्रितयत्यजनप्रयासमुपयासि किं मुधा ॥ ३२ ॥

15.33

त्वयि पूजनं जगति जाल्म कृतमिदमपाकृते गुणैः ।हासकरमघटते नितरां शिरसीव कङ्कतमपेतमूर्धजे ॥ ३३ ॥

15.34

मृगविद्विषामिव यदित्थमजनि मिषतां पृथासुतैः ।अस्य वनशुन इवापचितिः परिभाव एव भवतां भुवो ऽधिपाः ॥ ३४ ॥

15.35

अवधीज्जनङ्गम इवैष यदि हतवृषो वृषं ननु ।स्पर्शमशुचिवपुरर्हति न प्रतिमाननां तु नितरां नृपोचिताम् ॥ ३५ ॥

15.36

यदि नाङ्गनेति मतिरस्य मृदुरजनि पूतनां प्रति ।स्तन्यमघृणमनसः पिबतः किल धर्मतो भवति सा जनन्यपि ॥ ३६ ॥

15.37

शकटव्युदासतरुभङ्गधरणिधरधारणादिकम् ।कर्म यदयमकरोत्तरलः स्थिरचेतसां क इव तेन विस्मयः ॥ ३७ ॥

15.38

अयमुग्रसेनतनयस्य नृपशुरपरः पशूनवन् ।स्वमिवधमसुकरं पुरुषैः कुरुते स्म यत्परममेतदद्भुतम् ॥ ३८ ॥

15.39

इतिवाचमुद्धतमुदीर्य सपदि सह वेणुदारिणा ।सोढरिपुबलभरो ऽसहनः स जहास दत्तकरतालमुच्चकैः ॥ ३९ ॥

15.40

कटुनापि चैद्यवचनेन विकृतिमगमन्न माधवः ।सत्यनियतवचसं वचसा सुजनं जनाश्चलयितुं क ईशते ॥ ४० ॥

15.41

न चतं तदेति शपमानमपि यदुनृपाः प्रचुक्रुधुः ।शौरिसमयनिगृहीतधियः प्रभुचित्तमेव हि जनो ऽनुवर्तते ॥ ४१ ॥

15.42

विहितागसो मुहुरसङ्घ्यनिजवचनदामसंयतः ।तस्य कतिथ इति तत्प्रथमं मनसा समाख्यदपराधमच्युतः ॥ ४२ ॥

15.43

स्मृतिवर्त्म तस्य न समस्तमपकृतमियाय विद्विषः ।स्मर्तुमधिगतगुणस्मरणाः पटवो न दोषमखिलं खलूत्तमाः ॥ ४३ ॥

15.44

नृपतावधिक्षिपति शौरिमथ सुरसरित्सुतो वचः ।स्माह चलयति भुवं मरुति क्षुभितस्य नादमनुकुर्वदम्बुधेः ॥ ४४ ॥

15.45

अथ गौरवेण परिवादमपरिगणयंस्तमात्मनः ।प्राह मुररिपुतिरस्करणक्षुभितः स्म वाचमिति जाह्नवीसुतः ॥ ४५ ॥

15.46

विहितं मयाद्य सदसीदमपमृषितमच्युतार्चनम् ।यस्य नमयतु स चापमयं चरणः कृतः शिरसि सर्वभूभृताम् ॥ ४६ ॥

15.47

इतिभीष्मभाषितवचोऽ्थमधिगतवतामिव क्षणात् ।क्षोभमगमदतिमात्रमथो शिशुपालपक्षपृथिवीभृतां गणः ॥ ४७ ॥

15.48

शितितारकानुमितताम्रनयनमरुणीकृतं क्रुधा ।बाणवदनमुददीपि भिये जगतः सकीलमिव सूर्यमण्डलम् ॥ ४८ ॥

15.49

प्रविदारितारुणतरोग्रनयनकुसुमोज्ज्वलः स्फुरन् ।प्रातरहिमकरताम्रतनुर्विषजद्रुमो ऽपर इवाभवद्द्रुमः ॥ ४९ ॥

15.50

अनिशान्तवैरदहनेन विरहितवतान्तरार्द्रताम् ।कोपमरुदभिहितेन भृशं नरकात्मजेन तरुणेव जज्वले ॥ ५० ॥

15.51

अभिधित्सतः किमपि राहुवदनविकृतं व्यभाव्यत ।ग्रस्तशशधरमिवोपलसत्सितदन्तपङ्क्ति मुखमुत्तमौजसः ॥ ५१ ॥

15.52

कुपिताकृतिं प्रथममेव हसितमशनैरसूचयत् ।क्रुद्धमशनिदलिताद्रितटध्वनि दन्तवक्रमरिचक्रभीषणम् ॥ ५२ ॥

15.53

प्रतिघः कुतो ऽपि समुपेत्य नरपतिगणं समाश्रयत् ।जामिहरणजनितानुशयः समुदाचचार निज एव रुक्मिणः ॥ ५३ ॥

15.54

चरणेन हन्ति सुबलः स्म शिथिलितमहीध्रबन्धनाम् ।तीरतरलजलराशिजलामवभुग्नभोगिफणमण्डलां भुवम् ॥ ५४ ॥

15.55

कुपितेषु राजषु तथापि रथचरणपाणिपूजया ।चित्तकलितकलहागमनो मुदमाहुकिः सुहृदिवाधिकां दधौ ॥ ५५ ॥

15.56

गुरुकोपरुद्धपदमापदसितयवनस्य रोद्रताम् ।व्यात्तमशितुमिव सर्वजगद्विकरालमास्यकुहरं विवक्षतः ॥ ५६ ॥

15.57

विवृतोरुबाहुपरिघेण सरभसपदं निधित्सता ।हन्तुमखिलनृपतीन्वसुना वसने विलम्बिनि निजे विचस्खले ॥ ५७ ॥

15.58

इति तत्तदा विकृतरूपमभजत्तदविभिन्नचेतसम् ।मारबलमिव भयङ्करतां हरिबोधिसत्वमभि राजमण्डलम् ॥ ५८ ॥

15.59

रमसादुदस्थुरथ युद्धमनुचितभियो ऽभिलाषुकाः ।सान्द्रमुकुटकिरणोच्छलितस्फटिकांशवः सदसि मेदिनीभृतः ॥ ५९ ॥

15.60

स्फुरमाणनेत्रकुसुमोष्ठदलमभृतभूभृदङ्घ्रिपैः ।धूतपृथुभुजलतं चलितैर्द्रुतवातपातवनविभ्रमं सदः ॥ ६० ॥

15.61

हरिमप्यमंसत तृणाय कुरुपतिमजीगणन्न वा ।मानतुलितभुवनत्रितयाः सरितः सुतादबिभयुर्नभूभृतः ॥ ६१ ॥

15.62

गुरुनिःश्वसन्नथ विलोलसदवथुवपुर्वचोविषम् ।कीर्णदशनकिरणाग्निकणः फणवानिवैष विससर्ज चेदिपः ॥ ६२ ॥

15.63

किमहो नृपाः सममभीभिरुपपतिसुतैर्न पञ्चभिः ।वध्यमभिहत भुजिष्यममुं सह चानया स्थविरराजकन्यया ॥ ६३ ॥

15.64

अथवाध्वमेव खलु यूयमगणितमरुद्गणौजसः ।वस्तु कियदिदमयं न मृधे मम केवलमस्य मुखमीक्षितुं क्षमः ॥ ६४ ॥

15.65

विदतुर्यमुत्तमशेषपरिषदि नदीजधर्मजौ ।यातु निकषमधियुद्धमसौ वचनेन किं भवतु साध्वसाधु वा ॥ ६५ ॥

15.66

अचिरान्मया सह गतस्य समरमुरगारिलक्ष्मणः ।तीक्ष्णविशिखमुखपीतमसृक्पततां गणैः पिबतु सार्धमुर्वरा ॥ ६६ ॥

15.67

अभिधाय रूक्षमिति मा स्म गम इति पृथासुतेरिताम् ।वाचमनुनयपरां स ततः सहसावकर्ण्य निरियाय संसदः ॥ ६७ ॥

15.68

गृहमागताय कृपया च कथमपि निसर्गदक्षिणाः ।क्षान्तिमहितमनसो जननीस्वसुरात्मजाय चुकुपुर्न पाण्डवाः ॥ ६८ ॥

15.69

चलितं ततो ऽनभिहतेच्छमवनिपतियज्ञभूमितः ।तूर्णमथ ययुमिवानुययुर्दमघोषसूनुमवनीशसूनवः ॥ ६९ ॥

15.70

विशिखान्तराण्यतिपपात सपदि जवनैः स वाजिभिः ।द्रष्टुमलघुरभसापातिता वनिताश्चकार न सकामचेतसः ॥ ७० ॥

15.71

क्षणमीक्षतः पथि जनेन किमिदमिति जल्पता मिथः ।प्राप्य शिबिरमविशङ्किमनाः समनीनहद्द्रुतमनीकिनीमसौ ॥ ७१ ॥

15.72

त्वरमाणशाङ्खिकसवेगवदनपवनाभिपूरितः ।शैलकटकतटभिन्नरवः प्रणनाद सांनहनिको ऽस्य वारिजः ॥ ७२ ॥

15.73

जगदन्तकालसमवेतविषदविषमेरितारवम् ।धीरनिजरवविलीनगुरुप्रतिशब्दमस्य रणतूर्यमावधि ॥ ७३ ॥

15.74

सहसा ससभ्रमविलोलसकलजनतासमाकुलम् ।स्थानमगमदथ तत्परितश्चलितोडुमण्डलनभःस्थलोपमाम् ॥ ७४ ॥

15.75

दधतो भयानकतरत्वमुपगतवतः समानताम् ।धूमपटलपिहितस्य गिरेः समवर्मयन्सपदि मेदिनीभृतः ॥ ७५ ॥

15.76

परिमोहिणा परिजनेन कथमपि चिरादुपाहृतम् ।वर्म करतलयुगेन महत्तनुचूर्णपेषमपिषद्रुषा परः ॥ ७६ ॥

15.77

रणसंमदोदयविकासिबलकलकलाकुलीकृते ।शारिमशकधिरोपयितुं द्विरदे मदच्युति जनः कथञ्चन ॥ ७७ ॥

15.78

परितश्च धौतमुखरुक्मविलसदहिमांशुमण्डलाः ।तेनुरतनुवपुषः पृथिवीं स्फुटलक्ष्यतेजस इवात्मजाः श्रियः ॥ ७८ ॥

15.79

प्रधिमण्डलोद्धतपरागघनवलयमध्यवर्तिनः ।पेतुरशनाय इवाशनकैर्गुरुनिःस्वनव्यथितजन्तवो रथाः ॥ ७९ ॥

15.80

दधतः शशाङ्कितशशाङ्करुचि लसदुरश्छदं वपुः ।चक्रुरथ सह पुरन्धिजनैरयथार्थसिद्धिं सरकं महीभृतः ॥ ८० ॥

15.81

दयिताय सासवमुदस्तमपतदवसादिनः करात् ।कांस्यमुपहितसरोजपतद्भ्रमरौघभारगुरु राजयोषितः ॥ ८१ ॥

15.82

भृशमङ्गसादकरुणत्वमविशददृशः कपोलयोः ।वाक्यमसकलमपास्य मदं विदधुस्तदीयगुणमात्मना शुचः ॥ ८२ ॥

15.83

सुदृशः समीकगमनाय युवभिरथ संबभाषिरे ।शोकपिहितगलरुद्धगिरस्तरसागताश्रुजलकेवलोत्तराः ॥ ८३ ॥

15.84

विपुलाचलस्थलघनेन जिगमिषुभिरङ्गनाः प्रियैः ।पीनकुचतटनिपीडदलद्वरवारबाणमुरसालिलिङ्गिरे ॥ ८४ ॥

15.85

न मुमोच लोचनजलानि दयितजयमङ्गलैषिणि ।यातमवनिभवसन्नभुजान्न गलद्विवेद वलयं विलासिनी ॥ ८५ ॥

15.86

प्रविवत्सतः प्रियतमस्य निगडमिव चक्षुरक्षिपत् ।नीलनलिनदलदामरुचि प्रतिपादयुग्ममचिरोढसुन्दरी ॥ ८६ ॥

15.87

व्रजतः क्व तात वजसीति परिचयगतार्थमस्फुटम् ।धैर्यमभिनदुदितं शिशुना जननीनिर्भत्सनविवृद्धमन्युना ॥ ८७ ॥

15.88

शठ नाकलोकललनाभिरविरतरतं रिरंससे ।तेन वहसि मुदमित्यवदद्रणरागिणं रमणमीर्ष्ययापरा ॥ ८८ ॥

15.89

ध्रियमाणमप्यगलदश्रु चलति दयिते नतभ्रुवः ।स्नेहमकृतकरसं दधतामिदमेव युक्तमतिमुग्धचेतसाम् ॥ ८९ ॥

15.90

सह कज्जलेन विरराज नयनकमलाम्बुसन्ततिः ।गण्डफलकमभितः सुतनोः पदवीव शोकमयकृष्णवर्त्मनः ॥ ९० ॥

15.91

क्षणमात्ररोधि चलितेन कतिपयपदं नतभ्रुवः ।स्रस्तभुजयुगगलद्वलयस्वनितं प्रतिक्षुतमिवोपशुश्रुवे ॥ ९१ ॥

15.92

अभिवर्त्म वल्लभतमस्य विगलदमलायतांशुका ।भूमिनभसि रभसेन यती विरराज काचन समं महोल्कया ॥ ९२ ॥

15.93

समरोन्मुखे नृपगणे ऽपि तदनुमरणोद्यतैकधीः ।दीनपरिजनकृताश्रुजलो न भटीजनः स्थिरमनाः विचक्लमे ॥ ९३ ॥

15.94

विदुषीव दर्शनममुष्य युवतिरतिदुर्लभं पुनः ।यान्तमनिमिषमतृप्तमनाः पतिमीक्षते स्म भृशया दृशः पथः ॥ ९४ ॥

15.95

सम्प्रत्युपेयाः कुशली पुनर्युधः सस्नेहमाशीरिति भर्तुरीरिता ।सद्यः प्रसह्य द्वितयेन नेत्रयोः प्रत्याचचक्षे गलता भटस्त्रियाः ॥ ९५ ॥

15.96

काचित्कीर्णा रजोभिर्दिवमनुविदधे भिन्नवक्रेन्दुलक्ष्मीर् अश्रीकाः काश्चिदन्तर्दिश इव दधिरे दाहमुद्भ्रान्तसत्वाः ।भ्रेमुर्वात्या इवान्याः प्रतिपदमपरा भूमिवत्कम्पमापुः प्रस्थाने पार्थिवानामशिवमिति पुरो भावि नार्यः शशंसुः ॥ ९६ ॥

16.1

दमघोषसुतेन कश्चन प्रतिशिष्टः प्रतिभानवानथ ।उपगम्यहरिं सदस्यदः स्फुटभिन्नार्थमुदाहरद्वचः ॥ १ ॥

16.2

अभिधाय तदा तदप्रियं शिशुपालो ऽनुशयं परं गतः ।भवतो ऽभिमनाः समीहते सरुषः कर्तुमुपेत्य माननाम् ॥ २ ॥

16.3

विपुलेन निपीड्य निर्दयं मुदमायातु नितान्तमुन्मनाः ।प्रचुराधिगताङ्गनिर्वृतिं परितस्त्वां खलु विग्रहेण सः ॥ ३ ॥

16.4

प्रणतः शिरसा करिष्यते सकलैरेत्य समं धराधिपैः ।तव शासनमाशु भूपतिः परवानद्य यतस्त्वयैव सः ॥ ४ ॥

16.5

अधिवह्निपतङ्गतेजसो नियतस्वान्तसमर्थकर्मणः ।तव सर्वविधेयवर्तिनः प्रणतिं बिभ्रति केन भूभृतः ॥ ५ ॥

16.6

जनतां भयशून्यधीः परैरभिभूतामवलम्बसे यतः ।तव कृष्ण गुणास्ततो नरैरसमानस्य दधत्यगण्यताम् ॥ ६ ॥

16.7

अहितादनपत्रपस्त्रसन्नतिमात्रोज्झितभीरनास्तिकः ।विनयोपहितस्त्वया कुतः सदृशोन्यो गुणवानविस्मयः ॥ ७ ॥

16.8

कृतगोपवधूरतेर्घ्नतो वृषमुग्रे नरके ऽपि संप्रति ।प्रतिपत्तिरधःकृतैनसो जनताभिस्तव साधु वर्ण्यते ॥ ८ ॥

16.9

विहितापचितिर्महीभृतां द्विषतामाहितसाध्वसो बलैः ।भव सानुचरस्त्वमुच्चकैर्महतामप्युपरि क्षमाभृताम् ॥ ९ ॥

16.10

घनजालनिभैर्दुरासदाः परितो नागकदम्बकैस्तव ।नगरेषु भवन्तु वीथयः परिकीर्णा वनजैर्मृगादिभिः ॥ १० ॥

16.11

सकलापिहितस्वपौरुषो नियतव्यापदवर्धितोदयः ।रिपुरुन्नतधीरचेतसः सततव्याधिरनीतिरस्तु ते ॥ ११ ॥

16.12

विकचोत्पलचारुलोचनस्तव चैद्येन घटामुपेयुषः ।यदुपुङ्गव बन्धुसौहृदात्त्वयि पाता ससुरो नवासवः ॥ १२ ॥

16.13

चलितानकदुन्दुभिः पुरः सबलस्त्वं सह सारणेन तम् ।समितौ रभसादुपागतः सगदः संप्रतिपत्तुमर्हसि ॥ १३ ॥

16.14

समरेषु रिपून्विनिघ्नता शिशुपालेन समेत्य संप्रति ।सुचिरं सह सर्वसात्वतैर्भव विश्वस्तविलासिनीजनः ॥ १४ ॥

16.15

विजितक्रुधमीक्षतामसौ महतां त्वामहितं महीभृताम् ।असकृज्जितसंयतं पुरो मुदितः सप्रमदं महीपतिः ॥ १५ ॥

16.16

इति जोषमवस्थितं द्विषः प्रणिधिं गामभिधाय सात्यकिः ।वदति स्म वचो ऽथ चोदितश्चलितैकभ्रू रथाङ्गपाणिना ॥ १६ ॥

16.17

मधुरं बहिरन्तरप्रियं कृतिनावाचि वचस्तथा त्वया ।सकलार्थतया विभाव्यते प्रियमन्तर्बहिरप्रियं यथा ॥ १७ ॥

16.18

अतिकोमलमेकतोन्यतः सरसाम्भोरुहवृन्तकर्कशम् ।वहति स्फुटमेकमेव ते वचनं शाकपलाशदेश्यताम् ॥ १८ ॥

16.19

प्रकटं मृदु नाम जल्पतः परुषं सूचयतोर्थमन्तरा ।शकुनादिव मार्गवर्तिभिः परुषादुद्विजितव्यमीदृशात् ॥ १९ ॥

16.20

हरिमर्चितवान्महीपतिर्यदि राज्ञस्तव को ऽत्र मत्सरः ।न्यसनाय ससौरभस्य कस्तरुसूनस्य शिरस्यसूयति ॥ २० ॥

16.21

सुकुमारमहो लघीयसां हृदयं तद्गतमप्रियं यतः ।सहसैव समुद्गिरन्त्यमी जरयन्त्येव हि तन्मनीषिणः ॥ २१ ॥

16.22

उपकारपरः स्वभावतः सततं सर्वजनस्य सज्जनः ।असतामनिशं तथाप्यहो गुरुहृद्रोगकरी तदुन्नतिः ॥ २२ ॥

16.23

परितप्यत एव नोत्तमः परितप्तो ऽप्यपरः सुसंवृतिः ।परवृद्धिभिराहितव्यथः स्फुटनिर्भिन्नदुराशयो ऽधमः ॥ २३ ॥

16.24

अनिराकृततापसंपदं फलहीनां सुमनोभिरुज्झिताम् ।खलतां खलतामिवासतीं प्रतिपद्येत कथं बुधो जनः ॥ २४ ॥

16.25

प्रतिवाचमदत्त केशवः शपमानाय न चेदिभूभुजे ।अनुहुङ्कुरुते घनध्वनिं न हि गोमायुरुतानि केसरी ॥ २५ ॥

16.26

जितरोषरया महाधियः सपदि क्रोधजितो लघुर्जनः ।विजितेन जितस्य दुर्मतेर्मतिमद्भिः सह का विरोधिता ॥ २६ ॥

16.27

वचनैरसतां महीयसो न खलु व्येति गुरुत्वमुद्धतैः ।किमपैति रजोभिरौर्वरैरवकीर्णस्य मणेर्महार्घता ॥ २७ ॥

16.28

परितोषयिता न कश्चन स्वगतो यस्य गुणो ऽस्ति देहिनः ।परदोषकथाभिरल्पकः स्वजनं तोषयितुं किलेच्छति ॥ २८ ॥

16.29

सहजान्धदृशः स्वदुर्नये परदोषेक्षणदिव्यचक्षुषः ।स्वगुणोच्चगिरो मुनिव्रताः परवर्णग्रहणेष्वसाधवः ॥ २९ ॥

16.30

प्रकटान्यपि नैपुणं महत्परवाच्यानि चिराय गोपितुम् ।विवरीतुमथात्मनो गुणान्भृशमाकौशलमार्यचेतसाम् ॥ ३० ॥

16.31

किमिवाखिललोककीर्तितं कथयत्यात्मगुणं महामनाः ।वदिता न लघीयसो ऽपरः स्वगुणं तेन वदत्यसौ स्वयम् ॥ ३१ ॥

16.32

विसृजन्त्यविकत्थिनः परे विषमाशीविषवन्नराः क्रुधम् ।दधतो ऽन्तरसाररूपतां ध्वनिसाराः पटहा इवेतरे ॥ ३२ ॥

16.33

नरकच्छिदमिच्छतीक्षितुं विधिना येन स चेदिभूपतिः ।द्रुतमेतु न हापयिष्यते सदृशं तस्य विधातुमुत्तरम् ॥ ३३ ॥

16.34

समनद्ध किमङ्ग भूपतिर्यदि संधित्सुरसौ सहामुना ।हरिराक्रमणेन संनतिं किल विभ्रति भियेत्यसंभवः ॥ ३४ ॥

16.35

महतस्तरसा विलङ्घयन्निजदोषेण कुधीर्विनश्यति ।कुरुते न खलु स्वयेच्छया शलभानिन्धनमिद्धदीधितिः ॥ ३५ ॥

16.36

यदपूरि पुरा महीपतिर्न मुखेन स्वयमगसा शतम् ।अथ संप्रति पर्यपूपुरत्तदसौ दूतमुखेन शार्ङ्गिणः ॥ ३६ ॥

16.37

यदनर्गलगोपुराननस्त्वमितो वक्ष्यसि किञ्चिदप्रियम् ।विवरिष्यति तच्चिरस्य नः समयोद्वीक्षणरक्षितां क्रुधम् ॥ ३७ ॥

16.38

निशम्य तदूर्जितं शिनेर्वचनं नप्तुरनाप्तुरेनसाम् ।पुनरुज्झितसाध्वसो द्विषामभिधत्ते स्म वचो वचोहरः ॥ ३८ ॥

16.39

विविनक्ति न बुद्धिदुर्विधः स्वयमेव स्वहितं पृथग्जनः ।यदुदीरितमप्यदः परैर्न विजानाति तदद्भुतं महत् ॥ ३९ ॥

16.40

विदुरेष्यदपायमात्मना परतः श्रद्दधते ऽथवा बुधाः ।न परोपहितं न च स्वतः प्रमिमीते ऽनुभवादृते ऽल्पधीः ॥ ४० ॥

16.41

कुशलं खलु तुभ्यमेव तद्वचनं कृष्ण यदभ्यधामहम् ।उपदेशपराः परेष्वपि स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥ ४१ ॥

16.42

उभयं युगपन्मयोदितं त्वरया सान्त्वमथेतरच्च ते ।प्रविभज्य पृथङ्मनीषया स्वगुणं यत्किल तत्करिष्यसि ॥ ४२ ॥

16.43

अथवाभिनिविष्टबुद्धिषु व्रजति व्यर्थकतां सुभाषितम् ।रविरागिषु शीतरोचिषः करजालं कमलाकरेष्विव ॥ ४३ ॥

16.44

अनपेक्ष्य गुणागुणौ जनः स्वरुचिं निश्चयतोनुधावति ।अपहाय महीशमर्चिचत्सदति त्वां ननु भीमपूर्वजः ॥ ४४ ॥

16.45

त्वयि भक्तिमता न सत्कृतः कुरुराजा गुरुरेव चेदिपः ।प्रियमांसमृगाधिपोज्झितः किमवद्यः करिकुम्भजो मणिः ॥ ४५ ॥

16.46

क्रियते धवलः खलूच्चकैर्धवलैरेव सितेतरैरधः ।शिरसौधमधत्त श्ङ्करः सुरसिन्धोर्मधुजित्तमङ्घ्रिणा ॥ ४६ ॥

16.47

अबुधैः कृतमानसम्विदस्तव पार्थैः कुत एव योग्यता ।सहसि प्लवगैरुपासितं न हि गुञ्जाफलमेति सोष्मताम् ॥ ४७ ॥

16.48

अपराधशतक्षमं नृपः क्षमयात्येति भवन्तमेकया ।हृतवत्यपि भीष्मकात्मजां त्वयि चक्षाम समर्थ एव यत् ॥ ४८ ॥

16.49

गुरुभिः प्रतिपादितां वधूमपहृत्य स्वजनस्य भूपतेः ।जनको ऽसि जनार्दन स्फुटं हतधर्मार्थतया मनोभुवः ॥ ४९ ॥

16.50

अनिरूपिरूपसंपदस्तमसो वान्यभृतच्छदच्छवेः ।तव सर्वगतस्य संप्रति क्षितिपः क्षिप्नुरभीशुमानिव ॥ ५० ॥

16.51

क्षुभितस्य महीभृतस्त्वयि प्रशमोपन्यसनं वृथा मम ।प्रलयोल्लसितस्य वारिधेः परिवाहो जगतः करोति किम् ॥ ५१ ॥

16.52

प्रहितः प्रधनाय माधवानहमाकारयितुं महीभृता ।न परेषु महौजसश्छलादपकुर्वन्ति मलिम्लुचा इव ॥ ५२ ॥

16.53

तदयं समुपैति भूपतिः पयसां पूर इवानिवारितः ।अविलम्बितमेधि वेतसस्तरुवन्माधव मा स्म भज्यथाः ॥ ५३ ॥

16.54

परिपाति स केवलं शिशूनिति तन्नामनि मा स्म विश्वसीः ।तरुणानपि रक्षति क्षमी स शरण्यः शरणागतान्द्विषः ॥ ५४ ॥

16.55

न विदध्युरशङ्कमप्रियं महतः स्वार्थपराः परे कथम् ।भजते कुपितो ऽप्युदारधीरनुनीतिं नतिमात्रकेण सः ॥ ५५ ॥

16.56

हितमप्रियमिच्छसि श्रुतं यदि संधत्स्व पुरा न नश्यसि ।अनृतैरथ तुष्यसि प्रियैर्जयताज्जीव भवावनीश्वरः ॥ ५६ ॥

16.57

प्रतिपक्षजिदप्यसंशयं युधि चैद्येन विजेष्यते भवान् ।ग्रसते हि तमोपहं मुहुर्ननु राह्वाह्वमहर्पतिं तमः ॥ ५७ ॥

16.58

अचिराज्जितमीनकेतनो विलसन्वृष्णिगणैर्नमस्कृतः ।क्षितिपः क्षयितोद्धतान्तको हरलीलां स विडम्बयिष्यति ॥ ५८ ॥

16.59

निहतोन्मददुष्टकुञ्जराद्दधतो भूरि यशः क्रमार्जितम् ।न बिभेति रणे हरेरपि क्षितिपः का गणनास्य वृष्णिषु ॥ ५९ ॥

16.60

न तदद्भुतमस्य यन्मुखं युधि पश्यन्ति भिया न शत्रवः ।द्रवतां ननु पृष्ठमीक्षते वदनं सो ऽपि न जातु विद्विषाम् ॥ ६० ॥

16.61

प्रतनूल्लसिताचिरद्युतः शरदं प्राप्य विखण्डितायुधाः ।दधते ऽरिभिरस्य तुल्यतां यदि नासारभृतः पयोभृतः ॥ ६१ ॥

16.62

मलिनं रणरेणुभिर्मुहुर्द्विषतां क्षालितमङ्गनाश्रुभिः ।नृपमौलिमरीचिवर्णकैरथ यस्याङ्घ्रियुगं विलिप्यते ॥ ६२ ॥

16.63

समराय निकामकर्कशं क्षणमाकृष्टमुपैति यस्य च ।धनुषा सममाशु विद्विषां कुलमाशङ्कितभङ्गमानतिम् ॥ ६३ ॥

16.64

तुहिनांशुममुं सुहृज्जनाः कलयन्त्युष्णकरं विरोधिनः ।कृतिभिः कृतदृष्टिविभ्रमाः स्रजमेके भुजगं यथापरे ॥ ६४ ॥

16.65

दधतो ऽसुलभक्षयागमास्तनुमेकान्तरताममानुषीम् ।भुवि सम्प्रति न प्रतिष्ठिताः सदृशा यस्य सुरैररातयः ॥ ६५ ॥

16.66

अतिविस्मयनीयकर्मणो नृपतेर्यस्य विरोधि किञ्चन ।यदुमुक्तनयो नयत्यसावहितानां कुलमक्षयं क्षयम् ॥ ६६ ॥

16.67

चलितोर्ध्वकबन्धसम्पदो मकरव्यूहनिरूद्धवर्त्मनः ।अतरत्स्वभुजौजसा मुहुर्महतः सङ्गरसागरानसौ ॥ ६७ ॥

16.68

न चिकीर्षति यः स्मयोद्धतो नृपतिस्तच्चरणोपपगं शिरः ।चरणं कुरुते गतस्मयः स्मसावेव तदीयमूर्धनि ॥ ६८ ॥

16.69

स्वभुजद्वयकेवलायुधश्चतुरङ्गामपहाय वाहिनीम् ।बहुशः सह शक्रदन्तिना स चतुर्दन्तमगच्छदाहवम् ॥ ६९ ॥

16.70

अविचालितचारुचक्रयोरनुरागादुपगूढयोः श्रिया ।युवयोरिदमेव भिद्यते यदुपेन्द्रस्त्वमतीन्द्र एव सः ॥ ७० ॥

16.71

भूतभूतिरहीनभोगभाग्विजितानेकपुरो ऽपि विद्विषाम् ।रुचिमिन्दुदले करोत्यजः परिपूर्णेन्दुरुचिर्महीपतिः ॥ ७१ ॥

16.72

नयति द्रुतमुद्धतिश्रितः प्रसभं भङ्गमभङ्गुरोदयः ।गमयत्यवनीतलस्फुरद्भुजशाखं भृशमन्यमुन्नतिम् ॥ ७२ ॥

16.73

अधिगम्य च रन्ध्रमन्तरा जनयन्मण्डलभेदमन्यतः ।खनति क्षतसंहति क्षणादपि मूलानि महान्ति कस्यचित् ॥ ७३ ॥

16.74

घनपत्रभृतो ऽनुगामिनस्तरसाकृष्य करोति कांश्चन ।दृढमप्यपरं प्रतिष्ठितं प्रतिकूलं नितरां निरस्यति ॥ ७४ ॥

16.75

इति पूर इवोदकस्य यः सरितां प्रावृषिजस् तटद्रुमैः ।क्वचनापि महानखण्डितप्रसरः क्रीडति भूभृतां गणैः ॥ ७५ ॥

16.76

अलघूपलपङ्क्तिशालिनीः परितो रुद्धनिरन्तराम्बराः ।अधिरूढनितम्बभूमयो न विमुञ्चन्ति चिराय मेखलाः ॥ ७६ ॥

16.77

कटकानि भजन्ति चारुभिर्नवमुक्ताफलभूषणैर्भुजैः ।नियतं दधते च चित्रकैरवियोगं पृथुगण्डशैलतः ॥ ७७ ॥

16.78

इतियस्य ससंपदः पुरा यदवापुर्भवनेष्वरिस्त्रियः ।स्फुटमेव समस्तमापदा तदिदानीमवनीध्रमूर्धसु ॥ ७८ ॥

16.79

महतः कुकुरान्धकद्रुमानतिमात्रं दववद्दहन्नपि ।अतिचित्रमिदं महीपतिर्यदकृष्णामवनीं करिष्यति ॥ ७९ ॥

16.80

परितः प्रमिताक्षरापि सर्वं विषयं व्याप्तवती गता प्रतिष्ठाम् ।न खलु प्रतिहन्यते कुतश्चित्परिभाषेव गरीयसी यदाज्ञा ॥ ८० ॥

16.81

यामूढवानूढवराहमूर्तिर्मुहूर्तमादौ पुरुषः पुराणः ।तेनोह्यते सांप्रतमक्षतैव क्षतारिणा सम्यगसौ पुनर्भूः ॥ ८१ ॥

16.82

भूयांस क्वचिदपि काममस्खलन्तस्तुङ्गत्वं दधति च यद्यपि द्वये ऽपि ।कल्लोलाः सलिलनिधेरवाप्य पारं शीर्यन्ते न गुणमहोर्मयस्तदीयाः ॥ ८२ ॥

16.83

लोकालोकव्याहतं घर्मरश्मेः शालीनं वा धाम नालं प्रसर्तुम् ।लोकस्याग्रे पश्यतो धृष्टमाशु क्रामत्युच्चैर्भूभृतो यस्य तेजः ॥ ८३ ॥

16.84

विच्छित्तिर्नवचन्दनेन वपुषो भिन्नो ऽधरो ऽलक्तकैर् अच्छाच्छे पतिताञ्जने च नयने श्रोण्यो ऽलसन्मेखलाः ।प्राप्तो मौक्तिकहारमुन्नतकुचाभोगस्तदीयद्विषाम् इत्थं नित्यविभूषणा युवतयः संपत्सु चापत्स्वपि ॥ ८४ ॥

16.85

विनिहत्य भवन्तमूर्जितश्रीयुधि सद्यः शिशुपालतां यथार्थाम् ।रुदतां भवदङ्गनागणानाङ्करुणान्तःकरणः करिष्यते ऽसौ ॥ ८५ ॥

17.1

इतीरिते वचसि वचस्विनामुना युगक्षयक्षुभितमरुद्गरीयसि ।प्रचक्षुभे सपदि तदम्बुराशिना समं महाप्रलयसमुद्यतं सदः ॥ १ ॥

17.2

सरागया स्रुतघनघर्मतोयया कराहतिध्वनितपृथूरुपीठया ।मुहुर्मुहुर्दशनविखण्डितोष्ठया रुषा नृपाः प्रियतमयेव भेजिरे ॥ २ ॥

17.3

अलक्ष्यत क्षणदलिताङ्गदे गदे करोदरप्रहितनिजांसधामनि ।समुल्लसच्छकलितपाटलोपलैः स्फुलिङ्गवान्स्फुटमिव कोपपावकः ॥ ३ ॥

17.4

अवज्ञया यदहसदुच्चकैर्बलः समुल्लसद्दशनमयूखमण्डलः ।रुषारुणीकृतमपि तेन तत्क्षणं निजं वपुः पुनरयन्निजां रुचिम् ॥ ४ ॥

17.5

यदुत्पतत्पृथुतरहारमण्डलं व्यवर्तत द्रुतमभिदूतमुल्मुकः ।बृहच्छिलातलकठिनांसघट्टितं ततो ऽभवद्भ्रमितामिवाखिलं सदः ॥ ५ ॥

17.6

प्रकुप्यतः श्वसनसमीरणाहतिस्फुटोष्मभिस्तनुवसनान्तमारुतैः ।युधाजितः कृतपरितूर्णवीजनं पुनस्तरां वदनसरोजमस्विदत् ॥ ६ ॥

17.7

प्रजापतिक्रतुनिधनार्थमुत्थितंव्यतर्कयज्ज्वरमिव रौद्रमुद्धतम् ।समुद्यतं सपदि वधाय विद्विषामतिक्रुधं निषधमनौषधं जनः ॥ ७ ॥

17.8

परस्परं परिकुपितस्य पिंषतः क्षतोर्मिकाकनकपरागपङ्किलम् ।करद्वयं सपदि सुधन्वनो निजैरनारतस्रुतिभिरधाव्यताम्बुभिः ॥ ८ ॥

17.9

निरायतामनलशिखोज्ज्वलां ज्वलन्नखप्रभाकृतपरिवेषसंपदं ।अविभ्रमद्भ्रमदनलोल्मुकाकृतिं प्रदेशिनीं जगदिव दग्धुमाहुकिः ॥ ९ ॥

17.10

दुरीक्षतामभजत मन्मथस्तथा यथा पुरा परिचितदाहधार्ष्ट्यया ।ध्रुवं पुरः सशरममुं तृतीयया हरो ऽपि न व्यसहत वीक्षितुं दृशा ॥ १० ॥

17.11

विचिन्तयन्नुपनतमाहवं रसादुरः स्फुरत्तनुरुहमग्रपाणिना ।परामृशत्कठिनकठोरकामिनीकुचस्थलप्रमुषितचन्दनं पृथुः ॥ ११ ॥

17.12

विलङ्घितस्थितिमभिवीक्ष्य रुक्षया रिपोर्गिरागुरुमपि गान्दिनीसुतम् ।जनैस्तदा युगपरिवर्तवायुभिर्विवर्तिता गिरिपतयः प्रतीयिरे ॥ १२ ॥

17.13

विवर्तयन्मदकलुषीकृते दृशौ कराहतक्षितिकृतभैरवावरवः ।क्रुधा दधत्तनुमतिलोहिनीमभूत्प्रसेनजिद्गज इव गैरिकारुणः ॥ १३ ॥

17.14

सकुङ्कुमैरविरलमम्बुबिन्दुभिर्गवेषणः परिणतदाडिमारुणैः ।स मत्सरस्फुटितवपुर्विनिःसृतैर्बभौ चिरं निचित इवासृजां लवैः ॥ १४ ॥

17.15

ससंभ्रमं चरणतलाभिताडनस्फुटन्महीविवरवितीर्णवर्त्मभिः ।रवेः करैरनुचिततापितोरगं प्रकाशतां शिनिरनयद्रसातलम् ॥ १५ ॥

17.16

प्रतिक्षणं विधुवति शारणे शिरः शिखिद्युतः कनककिरीटरश्मयः ।अशङ्कितं युधमधुना विशन्त्वमी क्षमापतीनिति निरराजयन्निव ॥ १६ ॥

17.17

दधौ चलत्पृथुरसनं विवक्षया विदारितं विततबृहद्भ्रुजालतः ।विदूरथः प्रतिभयमास्यकन्दरं चलत्फणाधरमिव कोटरं तरुः ॥ १७ ॥

17.18

समाकुले सदसि तथापि विक्रियां मनो ऽगमन्न मुरभिदः परोदितैः ।घनाम्बुभिर्बहुलितनिम्नगाजलैर्जलं न हि व्रजति विकारमम्बुधेः ॥ १८ ॥

17.19

परानमी यदपवदन्त आत्मनः स्तुवन्ति च स्थितिरसतामसाविति ।निनाय नो विकृतिमविस्मितः स्मितं मुखं शरच्छशधरमुग्धमुद्धवः ॥ १९ ॥

17.20

निराकृते यदुभिरिति प्रकोपिभिः स्पशे शनैर्गतवति तत्र विद्विषाम् ।मुरद्विषः स्वनितभयानकानकं बलं क्षणादथ समनह्यताजये ॥ २० ॥

17.21

मुहुः प्रतिस्खलितपरायुधा युधि स्थवीयसीरचलनितम्बनिर्भराः ।अदंशयन्नरहितशौर्यदंशनास्तनूरयं नय इति वृष्णिभूभृतः ॥ २१ ॥

17.22

दुरुद्वहाः क्षणमपरैस्तदन्तरे रणश्रवादुपचयमाशु बिभ्रति ।महीभुजां महिमभृतां न संममुर्मुदो ऽन्तरावपुषि बहिश्च कञ्चुकाः ॥ २२ ॥

17.23

संकल्पं द्विरदगणं वरूथिनस्तुरङ्गिणो जयनयुजश्च वाजिनः ।त्वरायुजः स्वयमपि कुर्वतो नृपाः पुनः पुनस्तदधिकृतानतत्वरन् ॥ २३ ॥

17.24

युधे परैः सह दृढबद्धकक्षया कलक्वणन्मधुपकुलोपगीतया ।अदीयत द्विपघटया सवारिभिः करोदरैः स्वयमथ दानमक्षयम् ॥ २४ ॥

17.25

सुमेखलाः सिततरदन्तचारवः समुल्लसत्तनुपरिधानसंपदः ।रणैषिणां पुलकभृतो ऽधिकन्धरं ललम्बिरे सदसिलताः प्रिया इव ॥ २५ ॥

17.26

मनोहरैः प्रकृतिमनोरमाकृतिर्भयप्रदैः समितिषु भीमदर्शनः ।सदैवतैः सततमथानपायिभिर्निजाङ्गवन्मुरजिदसेव्यतायुधैः ॥ २६ ॥

17.27

अवारितं गतमुभयेषु भूरिशः क्षमाभृतामथ कटकान्तरेष्वपि ।मुहुर्युधि क्षतसुरशत्रुशोणितप्लुतप्रधिं रथमधिरोहति स्म सः ॥ २७ ॥

17.28

उपेत्यच स्वनगुरुपक्षमारुतं दिवस्त्विषा कपिशितदूरदिङ्मुखः ।प्रकम्पितस्थिरतरयष्टि तत्क्षणं पतत्पतिः पदमधिकेतनं दधौ ॥ २८ ॥

17.29

गभीरताविजितमृदङ्गनादया स्वनश्रिया हतरिपुहंसहर्षया ।प्रमोदयन्नथ मुखरान्कलापिनः प्रतिष्ठते नवघनवद्रथः स्म सः ॥ २९ ॥

17.30

निरन्तरस्थगितदिगन्तरं ततः समुच्चलद्बलमवलोकयञ्जनः ।विकौतुकः प्रकृतमहाप्लवे ऽभवद्विशृङ्खलं प्रचलितसिन्धुवारिणि ॥ ३० ॥

17.31

बबृंहिरे गजपतयो महानकाः प्रदध्वनुर्जयतुरगा जिहेषिरे ।असंभवद्गिरिवरगह्वरैरभूत्तदा रवैर्दलित इव स्व आश्रयः ॥ ३१ ॥

17.32

अनारतं रसति जयाय दुन्दुभौ मधुद्विषः फलदलघुप्रतिस्वनैः ।विनिष्पतन्मृगपतिभिर्गुहामुखैर्गताः परां मुदमहसन्निवाद्रयः ॥ ३२ ॥

17.33

जडीकृतश्रवणपथे दिवौकसां चमूरवे विशति सुराद्रिकन्दराः ।अनर्थकैरजनि विदग्धकामिनीरतान्तरक्वणितविलासकौशलैः ॥ ३३ ॥

17.34

अरातिभिर्युधि सहयुध्वनो हताञ्जिघृक्षवः श्रुतरणतूर्यनिःस्वनाः ।अकुर्वत प्रथमसमागमोचितं चिरोज्झितं सुरगणिकाः प्रसाधनम् ॥ ३४ ॥

17.35

प्रचोदिताः परिचितयन्तृकर्मभिर्निषादिभिर्विदितयताङ्कुशक्रियैः ।गजाः सकृत्करतललोलनालिकाहता मुहुः प्रणदितघण्डमाययुः ॥ ३५ ॥

17.36

सविक्रमक्रमणचलैरितस्ततः प्रकीर्णकैः क्षिपत इव क्षिते रजः ।व्यरंसिषुर्न खलु जनस्य दृष्टयस्तुरङ्गमादभिनवभाण्डभारिणः ॥ ३६ ॥

17.37

चलाङ्गुलीकिसलयमुद्धतैः करैरनृत्यत स्फुटकृतकर्णतालया ।मदोदकद्रवकटभित्तिसङ्गिभिः कलस्वरं मधुपगणैरगीयत ॥ ३७ ॥

17.38

असिच्यत प्रशमितपांशुभिर्मही मदाम्बुभिर्धृतनवपूर्णकुम्भया ।अवाद्यत श्रवणसुखं समुन्नमत्पयोधरध्वनिगुरु तूर्यमाननैः ॥ ३८ ॥

17.39

उदासिरे पवनविधूतवाससस्ततस्ततो गगनलिहश्च केतवः ।यतः पुरः प्रतिरिपु शार्ङ्गिणः स्वयं व्यधीयत द्विपघटयेति मङ्गलम् ॥ ३९ ॥

17.40

न शून्यतामगमदसौ निवेशभूः प्रभूततां दधति बले चलत्यपि ।पयस्यभिद्रवति भुवं युगावधौ सरित्पतिर्न हि समुपैति रिक्तताम् ॥ ४० ॥

17.41

यियासितामथ मधुभिद्विवस्वता जनो जरन्महिषविषाणधूसराम् ।पुरः पतत्परबलरेणुमालिनीमलक्षयद्दिशमभिधूमितामिव ॥ ४१ ॥

17.42

मनस्विनामुदितगुरुप्रतिश्रुतिः श्रुतस्तथा न निजमृदङ्गनिःस्वनः ।यथा पुरःसमरसमुद्यतद्विषद्बलानकध्वनिरुदकर्षयन्मनः ॥ ४२ ॥

17.43

यथा यथा पटहरवः समीपतामुपागमत्स हरिवराग्रतः सरः ।तथा तथा हृषितवपुर्मुदाकुला द्विषां चमूरजनि जनीव चेतसा ॥ ४३ ॥

17.44

प्रसारिणि सपदि नभस्तले ततः समीरणभ्रमितपरागरूषिता ।व्यभाव्यत प्रलयजकालिकाकृतिर्विदूरतः प्रतिबलकेतनावलिः ॥ ४४ ॥

17.45

क्षणेन च प्रतिमुखतिग्मदीधितिप्रतिप्रभास्फुरदसिदुःखदर्शना ।भयङ्करा भृशमपि दर्शनीयतांययावसावसुरचमूश्च भूभृताम् ॥ ४५ ॥

17.46

पयोमुचामभिपततां दिवि द्रुतं विपर्ययः परित इवातपस्य सः ।समक्रमः समविषमेष्वथ क्षणात्क्ष्मातलं बलजलराशिरानशे ॥ ४६ ॥

17.47

ममौ पुरः क्षणमिव पश्यतो महत्तनूदरस्थितभुवनत्रयस्य तत् ।विशालतां दधति नितान्तमायते बलं द्विषां मधुमथनस्य चक्षुषि ॥ ४७ ॥

17.48

भृशस्विदः पुलकविकासिमूर्तयो रसाधिके मनसि निविष्टसाहसाः ।मुखे युधः सपदि रतेरिवाभवन्ससम्भ्रमाः क्षितिपचमूवधूगणाः ॥ ४८ ॥

17.49

ध्वजांशुकैर्ध्रुवमनुकूलमारुतप्रसारितैः प्रसभकृतोपहूतयः ।यदूनभि द्रुततरमुद्यतायुधाः क्रुधा परं रयमरयः प्रपेदिरे ॥ ४९ ॥

17.50

हरेरपि प्रति परकीयवाहिनीरधिस्यदं प्रववृतिरे चमूचराः ।विलम्बितुं न खलु सहा मनस्विनो विधित्सतः कलहमवेक्ष्य विद्विषः ॥ ५० ॥

17.51

उपाहितैर्वपुषि निवातवर्मभिः स्फुरन्मणिप्रसृतमरीचिसूचिभिः ।निरन्तरं नरपतयो रणाजिरे रराजिरे शरनिकराचिता इव ॥ ५१ ॥

17.52

अथोच्चकैर्जरठकपोतकन्धरातनूरुहप्रकरविपाण्डुरद्युति ।वलैश्चलच्चरणविधूतमुच्चरद्घनावलीरुदचरत क्षमारजः ॥ ५२ ॥

17.53

विषङ्गिभिर्भृशमितरेतरं क्वचित्तुरङ्गमैरुपरि निरुद्धनिर्गमाः ।चलाचलैरनुपदमाहताः खुरैर्विबभ्रमुश्चिरमध एव धूलयः ॥ ५३ ॥

17.54

गरीयसः प्रचुरमुखस्य रागिणो रजो ऽभवद्व्यवहितसत्वमुत्कटम् ।सिसृक्षतः सरसिजजन्मनो जगद्बलस्य तु क्षयमपनेतुमिच्छतः ॥ ५४ ॥

17.55

पुरा शरक्षतिजनितानि संयुगे नयन्ति नः प्रसभमसृञ्जि पङ्कताम् ।इति ध्रुवं व्यलगिषुरात्तभीतयः खमुच्चकैरनलसखस्य केतवः ॥ ५५ ॥

17.56

क्वचिल्लसद्घननिकुरम्बकर्बुरः क्वचिद्धिरण्मयकणपुञ्जपिञ्जरः ।क्वचिच्छरच्छशधरखण्डपाण्डुरः खुरक्षतक्षितितलरेणुरुद्ययौ ॥ ५६ ॥

17.57

महीयसा महति दिगन्तदन्तिनामनीकजे रजसि मुखानुषङ्गिणि ।विसारितामजिहत कोकिलावलीमलीमसा जलदमदाम्बुराजयः ॥ ५७ ॥

17.58

शिरोरुहैरलिकुलकोमलैरमी मुधा मृधे मृषत युवान एव मा ।बलोद्धतं धवलितमूर्धजानिति ध्रुवं जनाञ्जरत इवाकरोद्रजः ॥ ५८ ॥

17.59

सुसंहतैर्दधदपि धाम नीयते तिरस्कृतिं बहुभिरसंशयं परैः ।यतः क्षितेरवयवसंपदो ऽणवस्त्विषां निधेरपि वपुरावरीषत ॥ ५९ ॥

17.60

द्रुतद्रवद्रथचरणक्षतक्षमातलोल्लसद्बहुलरजो ऽवगुण्ठितम् ।युगक्षयक्षणनिरवग्रहे जगत्पयोनिधेर्जल इव मग्नमाबभौ ॥ ६० ॥

17.61

समुल्लसद्दिनकरवक्त्रकान्तयो रजस्वलाः परिमलिताम्बरश्रियः ।दिगङ्गनाः क्षणमविलोकनक्षमाः शरीरिणां परिहरणीयतां ययुः ॥ ६१ ॥

17.62

निरीक्षितुं वियति समेत्यकौतुकात्पराक्रमं समरमुखे महीभृताम् ।रजस्ततावनिमिषलोचनोत्पलव्यथाकृति त्रिदशगणैः पलाय्यत ॥ ६२ ॥

17.63

विषङ्गिणि प्रतिपदमापिबत्यपो हताचिरद्युतिनि समीरलक्ष्मणि ।शनैःशनैरुपचितपङ्कभारिकाः पयोमुचः प्रययुरपेतवृष्टयः ॥ ६३ ॥

17.64

नभोनदीव्यतिकरधौतमूर्तिभिर्वियद्गतैरनधिगतानि लेभिरे ।चलच्चमूतुरगखुराहतोत्पतन्महीरजःस्नपनसुखानि दिग्गजैः ॥ ६४ ॥

17.65

गजव्रजाक्रमणभरावनम्रया रसातलं यदखिलमानशे भुवा ।नभस्तलं भहुलतरेण रेणुना ततो ऽगमत्त्रिजगदिवैकतां स्फुटम् ॥ ६५ ॥

17.66

समस्थलीकृतविवरेण पूरिता महीभृतां बलरजसा महागुहाः ।रहस्त्रपाविधुरवघूरतार्थिनां नभःसदामुपकरणीयतां ययुः ॥ ६६ ॥

17.67

गते मुखच्छदपटसादृशीं दृशः पथस्थिरो दधति घने रजस्यपि ।मदानिलैरधिमधुचूतगन्धिभिर्द्विपा द्विपानभिययुरेव रंहसा ॥ ६७ ॥

17.68

मदाम्भसा परिगलितेन सप्तधा गजाञ्जनः शमितरजश्चयानधः ।उपर्यवस्थितघनपांशुमण्डलानलोकयत्ततपटमण्डपानिव ॥ ६८ ॥

17.69

अन्यूनोन्नतयो ऽतिमात्रपृथवः पृथ्वीधरश्रीभृतः स्तन्वन्तः कनकावलीभिरुपमां सौदामनीदामभिः ।वर्षन्तः शममानयन्नुपलसच्छृङ्गारलेखायुधाः काले कालियकायकालवपुषः पांसूनगजाम्भोमुचः ॥ ६९ ॥

18.1

सञ्जग्माते तावपायनपेक्षौ सेनाम्भोधी धीरनादौ रयेण ।पक्षच्छेदात्पूर्वमेकत्र देशे वाञ्छन्तौ वा विन्ध्यसह्यौ निलेतुम् ॥ १ ॥

18.2

पत्तिः पत्तिं वाहमेयाय वाजी नागं नागः स्यन्दनस्थो रथस्थम् ।इत्थं सेना वल्लभस्येव रागादङ्गेनाङ्गं प्रत्यनीकस्य भेजे ॥ २ ॥

18.3

रथ्याघोषैर्बृंहणैर्वारणानामैक्यं गच्छन्वाजिनां ह्रेषया च ।व्योमव्यापी सन्ततं दुन्दुभीनामव्यक्तो ऽभूदीशितेव प्रणादः ॥ ३ ॥

18.4

रोषावेशाद्गच्छतां प्रत्यमित्रं दूरोत्क्षिप्तस्थूलबाहुध्वजानाम् ।दीर्घास्तिर्यग्वैजयन्तीसदृश्यः पादातानां भ्रेजिरे खड्गलेखाः ॥ ४ ॥

18.5

वर्ध्राबद्धा धौरितेन प्रयातामश्वीयानामुच्चकैरुच्चलन्तः ।रौक्मा रेजुः स्थासका मूर्तिभाजो दर्पस्येव व्याप्तदेहस्यशेषाः ॥ ५ ॥

18.6

सान्द्रत्वक्कास्तल्पलाश्लिष्टकक्षा आङ्गीं शोभामाप्नुवन्तश्चतुर्थीम् ।कल्पस्यान्ते मारुतेनोपनुन्नाश्चेलुश्चण्डं गण्डशैला इवेभाः ॥ ६ ॥

18.7

संक्रीडन्ती तेजिताश्वस्य रागादुद्यम्यारामग्रकायोत्थितस्य ।रंहोभाजामक्षधूः स्यन्दनानां हाहाकारं प्राजितुः प्रत्यनन्दत् ॥ ७ ॥

18.8

कुर्वाणानां साम्परायान्तरायं भूरेणूनां मृत्युना मार्जनाय ।सम्मार्जन्यो नूनमुद्धूयमाना भान्ति स्मोच्चैः केतनानां पताका ॥ ८ ॥

18.9

उद्यन्नादं धन्विभिर्निष्ठुराणि स्थूलान्युच्चैर्मण्डलत्वं दधन्ति ।आस्फाल्यन्ते कार्मुकाणि स्म कामं हस्त्यारोहैः कुञ्जराणां शिरांसि ॥ ९ ॥

18.10

घण्डानादो निस्वनो डिण्डिमानां ग्रैवेयाणामारवो बृंहितानि ।आमेतीव प्रत्यवोचन् गजानामुत्साहार्थं वाचमाधोरणस्य ॥ १० ॥

18.11

यातैश्चातुर्विध्यमस्त्रादिभेदादव्यासङ्गैः सौष्ठवाल्लाघवाच्च ।शिक्षाशक्तिं प्राहरन्दर्शयन्तो मुक्तामुक्तैरायुधैरायुधीयाः ॥ ११ ॥

18.12

रोषावेशादाभिमुख्येन कौचित्पाणिग्राहं रंहसैवोपयातौ ।हित्वा हेतीर्मल्लवन्मुष्टिघातं घ्नन्तौ बाहूबाहवि व्यासृजेताम् ॥ १२ ॥

18.13

शुद्धाः सङ्गं न कौचित्प्राप्तवन्तो दूरान्मुक्ता शीघ्रतां दर्शयन्तः ।अन्तःसेनं विद्विषामाविशन्तो युक्तं चक्रुः सायका वाजितायाः ॥ १३ ॥

18.14

आक्रम्याजेरग्रिमस्कन्धमुच्चैरास्थायाथो वीतशङ्कं शिरश्च ।हेलालोला वर्त्म गत्वातिमर्त्यं द्यामारोहन्मानभाजः सुखेन ॥ १४ ॥

18.15

रोदोरन्ध्रं व्यश्नुवानानि लोलैरङ्गस्यान्तर्मादितैः स्थावराणि ।केचित्गुर्वीमेत्य संयन्निषद्यां क्रीणन्ति स्म प्राणमूल्यैर्यशांसि ॥ १५ ॥

18.16

वीर्योत्साहश्लाघि कृत्वावदानं सङ्ग्रामाग्रे मानिनां लज्जितानाम् ।अज्ञातानां शत्रुभिर्युक्तमुच्चैः श्रीमन्नाम श्रावयन्ति स्म नग्नाः ॥ १६ ॥

18.17

आधावन्तः सम्मुखं धारितानामन्यैरन्ये तीक्ष्णकौक्षेयकाणाम् ।वक्षःपीठैरात्सरोरात्मनैव क्रोधेनान्धाः प्रविशन्पुष्कराणि ॥ १७ ॥

18.18

मिश्रीभूते तत्र सैन्यद्वये ऽपि प्रायेणायं व्यक्तमासीद्विशेषः ।आत्मीयास्ते ये पराञ्चः पुरस्तादभ्यावर्ती संमुखो यः परो ऽसौ ॥ १८ ॥

18.19

सद्वंशत्वादङ्गसंसङ्गिनीत्वं नीत्वा कामं गौरवेणाबबद्धा ।नीता हस्तं वञ्चयित्वा परेण द्रोहं चक्रे कस्यचित्स्वा कृपाणी ॥ १९ ॥

18.20

नीते भेदं धौतधाराभिघातादम्भोदाभे शात्रवेणापरस्य ।सासृग्राजिस्तीक्ष्णमार्गस्य मार्गो विद्युद्दीप्तः कङ्कटे लक्ष्यते स्म ॥ २० ॥

18.21

आमूलान्तात्सायकेनायतेन स्यूते बाहौ मण्डुकश्लिष्टमुष्टेः ।प्रप्यासह्यां वेदनामस्तधैर्यादप्यभ्रश्यच्चर्म नान्यस्य पाणेः ॥ २१ ॥

18.22

भित्वा घोणामायसेनाधिवक्षः स्थूरीपृष्ठो गार्ध्रपक्षेण विद्धः ।शिक्षाहेतोर्गाढरज्ज्वेव बद्धो हर्तुं वक्रं नाशकद्दुर्मुखो ऽपि ॥ २२ ॥

18.23

कुन्तेनोच्चैः सादिना हन्तुमिष्टान्नाजानेयो दन्तिनस्त्रस्यति स्म ।कर्मोदारं कीर्तये कर्तुकामान्किंवा जात्याः स्वामिनोह्रेपयन्ति ॥ २३ ॥

18.24

जेतुं जैत्राः शेकिरे नारिसैन्यैः पश्यन्तो ऽधो लोकमस्तेषुजालाः ।नागारूढाः पार्वतानि श्रयन्तो दुर्गाणीव त्रासहीनास्त्रसानि ॥ २४ ॥

18.25

विष्वद्रीचीर्विक्षिपन्सैन्यवीचीराजावन्तः क्वापि दूरं प्रयातम् ।बभ्रामैकोबन्धुमिष्टं दिदृक्षुः सिन्धौ वाद्यो मण्डलं गोर्वराहः ॥ २५ ॥

18.26

यावच्चक्रे नाञ्जनं बोधनाय व्युत्थानज्ञो हस्तिचारी मदस्य ।सेनास्वानाद्दन्तिनामात्मनैव स्थूलास्तावत्प्रावहन्दानकुल्याः ॥ २६ ॥

18.27

क्रुध्यन् गन्धादन्यनागाय दूरादारोढारं धूतमूर्धावमत्य ।घोरारावध्वनिताशेषदिक्के विष्के नागः पर्याणंसीत्स्व एव ॥ २७ ॥

18.28

प्रत्यासन्ने दन्तिनि प्रातिपक्षे यन्त्रा नागः प्रास्तवक्रच्छदो ऽपि ।क्रोधाक्रान्तः क्रूरनिर्दारिताक्षः प्रेक्षांचक्रे नैव किञ्चिन्मदान्धः ॥ २८ ॥

18.29

तूर्णं यावन्नापनिन्ये निषादी वासश्चक्षुर्वारणं वारणस्य ।तावत्पूगैरन्यनागाधिरूढः कादम्बानामेकपातैरसीव्यत् ॥ २९ ॥

18.30

आस्थद्दृष्टेराच्छदं च प्रमत्तो यन्ता यातुः प्रत्यरीभं द्विपस्य ।भग्नस्योच्चैर्बर्हभारेण शङ्कोरवव्राते वीक्षणे च क्षणेन ॥ ३० ॥

18.31

यत्नाद्रक्षन्सुस्थितत्वादनाशं निश्चत्यन्यश्चेतसा भावितेन ।अन्त्यावस्थाकालयोग्योपयोगं दध्रे ऽभीष्टं रागमापद्धनं वा ॥ ३१ ॥

18.32

अन्योन्येषां पुष्करैरामृशन्तो दानोद्भेदानुच्चकैभुग्नवालाः ।उन्मूर्धानः सन्निपत्यपरान्तैः प्रायुध्यन्त स्पष्टदन्तध्वनीभाः ॥ ३२ ॥

18.33

द्राघीयांस संहताः स्थेमभाजश्चारूदग्रास्तीक्ष्णतामत्यजन्तः ।दन्ता दन्तैराहताः सामजानां भङ्गं जग्मुर्न स्वयं सामजाताः ॥ ३३ ॥

18.34

मातङ्गानां दन्तसंघट्टजन्मा हेमच्छेदच्छायाचञ्चच्छिखाग्रः ।लग्नो ऽप्यग्निश्चामरेषु प्रकामं माञ्जिष्ठेषु व्यज्यते न स्म सैन्यैः ॥ ३४ ॥

18.35

ओषामासे मत्सरोत्पातवाताश्लिष्यद्दन्तक्ष्मारुहां घर्षणोत्थैः ।योगान्तैर्वा वह्निभिर्वारणानामुच्चैर्मूर्धव्योम्नि नक्षत्रमाला ॥ ३५ ॥

18.36

सान्द्राण्भोदश्यामले सामजानां वृन्दे नीताः शोणितैः शोणिमानम् ।दन्ताः शोभामापुरम्भोनिधीनां कन्दोद्भेदा वैद्रुमा वारिणीव ॥ ३६ ॥

18.37

आकम्पाग्रैः केतुभिः सन्निपातं तारोदीर्णग्रैवनादं व्रजन्तः ।मग्नानङ्गे गाढमन्यद्विपानां दन्तान्दुःखादुत्त्खनन्ति स्म नागाः ॥ ३७ ॥

18.38

उत्क्षिप्योच्चैः प्रस्फुरन्तं रदाभ्यामीषादन्तः कुञ्जरं शात्रवीयम् ।शृङ्गप्रोतप्रावृषेण्याम्बुदस्य स्पष्टं प्रापत्साम्यमुर्वीधरस्य ॥ ३८ ॥

18.39

भग्ने ऽपीभे स्वे परावर्त्य देहं योद्ध्रा सार्धं व्रीडया मुञ्चतेषून् ।साकं यन्तुः संमदेनानुबन्धी दूनो ऽभीक्ष्णं वारणः प्रत्यरोधि ॥ ३९ ॥

18.40

व्याप्तं लोकैर्दुःखलभ्यापसारं संरंभित्वादेत्य धीरो महीयः ।सेनामध्यं गाहते वारणः स्म ब्रह्मैव प्रागादिदेवोदरान्तः ॥ ४० ॥

18.41

भृङ्गश्रेणीश्यामभासां समूहैर्नाराचानां विद्धनीरन्ध्रदेहः ।निर्भीकत्वादाहवेनाहतेच्छो हृष्यन्हस्ती हृष्टरोमेव रेजे ॥ ४१ ॥

18.42

आताम्राभा रोषभाजः कटान्तादाशूत्खाते मार्गणे धूर्गतेन ।निश्च्योतन्ती नागराजस्य जज्ञे दानस्याहो लोहितस्येव धारा ॥ ४२ ॥

18.43

क्रामन्दन्तौ दन्तिनः साहसिक्यादीषादण्डौ मृत्युशय्यातलस्य ।सैन्यैरन्यस्तत्क्षणादाशशङ्के स्वर्गस्योच्चैरर्धमार्गाधिरूढः ॥ ४३ ॥

18.44

कुर्वञ्ज्योत्स्नाविप्रुषां तुल्यरूपस्तारस्ताराजालसारामिव द्याम् ।खड्गाघातैर्दारिताद्दन्तिकुम्भादाभाति स्म प्रोच्छलन्मौक्तिकौघः ॥ ४४ ॥

18.45

दूरोत्क्षिप्तक्षिप्रचक्रेण कृत्तं मत्तो हस्तं हस्तिराजः स्वमेव ।भीमं भूमौ लोलमानं सरोषः पादेनासृक्पङ्कपेषं पिपेष ॥ ४५ ॥

18.46

आपस्काराल्लूनगात्रस्य भूमिं निःसाधारं गच्छतोपाङ्गुखस्य ।लब्धायामं दन्तयोर्युग्ममेव स्वं नागस्य प्रापदुत्तम्भनत्वम् ॥ ४६ ॥

18.47

लब्धस्पर्शं भूव्यधादव्यथेन स्थित्वा किंचिद्दन्तयोरन्तराले ।ऊर्ध्वार्धासिच्छिन्नदन्तप्रवेष्टं जित्वोत्तस्थे नागमन्येन सद्यः ॥ ४७ ॥

18.48

हस्तेनाग्रे वीतभीतिं गृहीत्वा कञ्चिद्व्यालः क्षिप्तवानूर्ध्वमुच्चैः ।आसीनानां व्योम्नि तस्यैव हेतोः स्वर्गस्त्रीणामर्पयामास नूनम् ॥ ४८ ॥

18.49

कंचिद्दूरादायतेन द्रढीयःप्रासप्रोतस्रोतसान्तःक्षतेन ।हस्ताग्रेण प्राप्तमप्यग्रतो ऽभूदानैश्वर्यं वारणस्य ग्रहीतुम् ॥ ४९ ॥

18.50

तन्वाः पुंसो नन्द गोपात्मजायाः कंसेनेव स्फोटितायाः गजेन ।दिव्या मूर्तिर्व्योमगैरुत्पतन्ती वीक्षामासे विस्मितैश्चण्डिकेव ॥ ५० ॥

18.51

आक्रम्यैकामग्रपादेन जङ्घामन्यामुच्चैराददानः करेण ।संस्थितस्वानं दारुवद्दारुणात्मा कञ्चिन्मध्यात्पाटयामास दन्ती ॥ ५१ ॥

18.52

शोचित्वाग्रे भृत्ययोर्मृत्युभाजोरर्यः प्रेम्णा नो तथा वल्लभस्य ।पूर्वं कृत्वा नेतरस्य प्रसादं पश्चात्तापादाप दाहं यथान्तः ॥ ५२ ॥

18.53

उत्प्लुत्यारादर्धचन्द्रेण लूने वक्रे ऽन्यस्य क्रोधदष्टोष्ठदन्ते ।सैन्यैः कण्ठच्छेदलीने कबन्धाद्भूयो बिभ्ये वल्गतः सासिपाणेः ॥ ५३ ॥

18.54

तूर्यारावैराहितोत्तालतालैर्गायन्तीभिः काहलं काहलाभिः ।नृत्ते चक्षुःशून्यहस्तप्रयोगं काये कूजन्कम्बुरुच्चैर्जहास ॥ ५४ ॥

18.55

प्रत्यावृत्तं भङ्गभाजि स्वसैन्ये तुल्यं मुक्तैराकिरन्ति स्म कश्चित् ।एकौघेन स्वर्णपुङ्खैर्द्विषन्तः सिद्धाः माल्यैः साधुवादैर्द्वये ऽपि ॥ ५५ ॥

18.56

बाणाक्षिप्तारोहशून्यासनानां प्रक्रान्तानामन्यसैन्यैग्रहीतुम् ।संरब्धानां भ्राम्यतामाजिभूमौ वारी वारैः सस्मरे वारणानाम् ॥ ५६ ॥

18.57

पौनः पुन्यादस्रगन्धेन मत्तो मृद्नन्कोपाल्लोकमायोधनोर्व्यां ।पादे लग्नमत्र मालामिभेन्द्रः पाशीकल्पामायतामाचकर्ष ॥ ५७ ॥

18.58

कश्चिन्मूर्च्छामेत्य गाढप्रहारः सिक्तः शीतैः शीकरैर्वारणस्य ।उच्छ्वास प्रस्थिता तं जिघृक्षुर्व्यर्थाकूता नाकनारी मुमूर्च्छ ॥ ५८ ॥

18.59

लूनग्रीवात्सायकेनापरस्य द्यामत्युच्चैराननादुत्पतिष्णोः ।त्रेसे मुग्धैः सैंहिकेयानुकाराद्रौद्राकारादप्सरोवक्त्रचन्द्रैः ॥ ५९ ॥

18.60

वृत्तं युद्धे शूरमाश्लिष्य काचिद्रन्तुं तूर्णं मेरुकुञ्जं जगाम ।त्यक्त्वा नाग्नौ देहमेति स्म यावत्पत्नी सद्यस्तद्वियोगासमर्था ॥ ६० ॥

18.61

त्यक्तप्राणं संयुगे हस्तिनीस्था वीक्ष्य प्रेम्णा तत्क्षणादुद्गतासु ।प्राप्याखण्डं देवभूयं सतीत्वादाशिश्लेष स्वैव कञ्चित्पुरन्ध्री ॥ ६१ ॥

18.62

स्वर्गेवासं कारयन्त्या चिराय प्रत्यग्रत्वं प्रत्यहं धारयन्त्या ।कश्चिद्भेजे दिव्यनार्या परस्मिंल्लोके लोकं प्रीणयन्त्येह कीर्त्या ॥ ६२ ॥

18.63

गत्वा नूनं वैबुधं सद्म रम्यं मूच्छाभाजामाजगामान्तरात्मा ।भूयो दृष्टप्रत्ययाः प्राप्तसंज्ञाः साधीयस्ते यद्रणायाद्रियन्ते ॥ ६३ ॥

18.64

कश्चिच्छस्त्रापातमूढो ऽपवोढुर्लब्ध्वा भूयश्चेतनामाहवाय ।व्यावर्तिष्ट क्रोशतः सख्युरुच्चैस्त्यक्तश्चात्मा का च लोकानुवृत्तिः ॥ ६४ ॥

18.65

भिन्नोरस्कौशत्रुणाकृष्य दूरादासन्नत्वात्कौचिदेकेषेणैव ।अन्यो ऽन्यावष्टम्भसामर्थ्ययोगाध्र्वविव स्वर्गतावप्यभूताम् ॥ ६५ ॥

18.66

भिन्नानस्त्रैर्मोहभाजो ऽभिजातान्हन्तुं लोलं वारयन्तः स्ववर्गम् ।जीवग्राहं ग्राहयामासुरन्ये योग्येनार्थाः कस्य न स्याज्जनेन ॥ ६६ ॥

18.67

भग्नैर्दण्डैरातपत्राणि भूमौ पर्यस्तानि प्रौढचन्द्रद्युतीनि ।आहाराय प्रेतराजस्य रौप्यस्थालानीव स्थापितानि स्म भान्ति ॥ ६७ ॥

18.68

रेजुर्भ्रष्टा वक्षसः कुङ्कुमाङ्का मुक्ताहाराः पार्थिवानां व्यसूनाम् ।हासाल्लक्ष्याः पूर्णकामस्य मन्ये मृत्योर्दन्ताः पीतरक्तासवस्य ॥ ६८ ॥

18.69

निम्नेष्वोधीभूतमस्त्रक्षतानामस्रं भूमौ यच्चकासाञ्चकार ।रागार्थं तत्किं नु कौसुम्भमम्भः संव्यानानामन्तकान्तः पुरस्य ॥ ६९ ॥

18.70

रामेण त्रिःसप्तकृत्वो ह्रदानां चित्रं चक्रे पञ्चकं क्षत्रियास्त्रैः ।रक्ताम्भोभिःस्तत्क्षणादेव तस्मिन्संख्ये ऽसंख्याः प्रवहन्द्वीपवत्यः ॥ ७० ॥

18.71

संदानान्तादस्त्रिभिः शिक्षितास्त्रैरविश्याधः शातशस्त्रावलूनाः ।कूर्मौपम्यं व्क्तमन्तर्नदीनामैभाः प्रापन्नङ्घ्रयो ऽसृङ्मयीनाम् ॥ ७१ ॥

18.72

पद्माकारैर्योधवक्त्रैरिभानां कर्णभ्रष्टैश्चामरैरेव हंसैः ।सोपस्काराः प्रावहन्नस्रतोयाः स्रोतस्विन्यो वीचिषुच्चैस्तरद्भिः ॥ ७२ ॥

18.73

उत्क्रान्तानामामिषायोपरिष्टादध्याकाशं बभ्रुमुः पत्रवाहाः ।मूर्ताः प्राणाः नूनमद्याप्यवेक्षामासुः कायं त्यजिताः दारुणास्त्रैः ॥ ७३ ॥

18.74

आतन्वद्भिर्दिक्षु पत्राग्रनादं प्राप्तैदूरादाशु तीक्ष्णैर्मुखाग्रैः ।आदौ रक्तं सैनिकानामजीवैर्जीवैः पश्चात्पत्रिपूगैरपायि ॥ ७४ ॥

18.75

ओजोभाजां यद्रणे संस्थितानामादत्तीव्रं सार्धमङ्गेन नूनम् ।ज्वालाव्याजादुद्वमन्ती तदन्तस्तेजस्तारं दीप्तजिह्वा ववाशे ॥ ७५ ॥

18.76

नैरन्तर्यच्छिन्नदेहान्तरालं दुर्भक्षस्य ज्वालिना वाशितेन ।योद्धुर्बाणप्रोतमादीप्य मांसं पाकापूर्वस्वादमादे शिवाभिः ॥ ७६ ॥

18.77

ग्लानिच्छेदि क्षुत्प्रबोधाय पीत्वा रक्तारिष्टं शोषिताजीर्णशेषम् ।स्वादुंकारं कालखण्डोपदंशं क्रोष्टा डिम्बं व्यष्वणद्व्यस्वनञ्च ॥ ७७ ॥

18.78

क्रव्यात्पूगैः पुष्कराण्यनकानां प्रत्याशाभिर्मेदसो दारितानि ।आभीलानि प्राणिनः प्रत्यवस्यन्कालो नूनं व्यददावाननानि ॥ ७८ ॥

18.79

कीर्णा रेजे साजिभूमिः समन्तादप्राणद्भिः प्राणभाजां प्रतीकैः ।बह्वारम्भैरर्धसंयोजितैर्वा रूपैः स्रष्टुः सृष्टिकर्मान्तशाला ॥ ७९ ॥

18.80

आयन्तीनामविरतरयंराजकानीकिनीनाम् इत्थं सैन्यैः सममलुघुभिः श्रीपतेरूर्मिमद्भिः ।आसीदोघैर्मुहुरिव महद्वारिधेरापगानां दोलायुद्धं कृतगुरुतरध्वानमौद्धत्यभाजाम् ॥ ८० ॥

19.1

अथोत्तस्थे रणाटव्यामसुहृद्वेणुदारिणा ।नृपाङ्घ्रिपौघसंघर्षादग्निवद्वेणुदारिणा ॥ १ ॥

19.2

आपतन्तममुन्दूरादूरीकृतपराक्रमः ।बलो ऽवलोकयामास मातङ्गमिव केसरी ॥ २ ॥

19.3

जजौजोजाजिजिज्जाजी तं ततो ऽतिततातितुत् ।भाभो ऽभीभाभिभूभारारारिरिरीररः ॥ ३ ॥

19.4

भवन्भवाय लोकानामाकम्पितमहीतलः ।निर्घात इव निर्घोषभीमस्तस्यापतद्रथः ॥ ४ ॥

19.5

रामे रिपुः शरानाजिमहेष्वास विचक्षणे ।कोपादथैनं शितमा महेष्वा स विचक्षणे ॥ ५ ॥

19.6

दिशमर्कमिवावाचीम् मूर्च्छागतमपाहरत् ।मन्दप्रतापं तं सूतः शीघ्रमाजिविहायसः ॥ ६ ॥

19.7

कृत्वा शिनेः शाल्वचमूं सप्रभावा चमूर्जिताम् ।ससर्ज वक्त्रैः फुल्लाब्जसप्रभा वाचमूर्जिताम् ॥ ७ ॥

19.8

उल्मुकेन द्रुमं प्राप्य संकुचत्पत्रसंपदम् ।तेजः प्रकिरता दिक्षु सप्रतापमदीप्यत ॥ ८ ॥

19.9

पृथोरध्यक्षिपधृद्रुक्मी यया चापमुदायुधः ।तयैव वाचापगमं ययाचापमुदायुधः ॥ ९ ॥

19.10

समं समन्ततो राज्ञामापतन्तीरनीकिनीः ।कार्ष्णिः प्रत्यग्रहीदेकः सारस्वानिव निम्नगाः ॥ १० ॥

19.11

दधानैर्घनसादृश्यं लसदायसदंशनैः ।तत्र काञ्चनसच्छाया ससृजे तैः शराशनिः ॥ ११ ॥

19.12

नखांशुमञ्जरीकीर्णमसौतरुरिवोच्चकैः ।बभौ विभ्रमद्धनुःशाखामधिरूढशिलीमुखाम् ॥ १२ ॥

19.13

प्रप्य भीममसौ जन्यं सौजन्यं दधदानते ।विध्यन्मुमोच न रिपूनरिपूगान्तकः शरैः ॥ १३ ॥

19.14

कृतस्य सर्वक्षितिपैर्विजयाशंसया पुरः ।अनेकस्य चकारासौ बाणैर्बाणस्य खण्डनम् ॥ १४ ॥

19.15

याबभार कृतानेकमाया सेना ससारताम् ।धनुः स कर्षन्रहितमायासेनाससार ताम् ॥ १५ ॥

19.16

ओजो महौजाः कृत्वाधस्तत्क्षणादुत्तमौजसः ।कुर्वन्नाजावमुख्यत्वमनमन्नाम मुख्यताम् ॥ १६ ॥

19.17

दूरादेव चमूर्भल्लैः कुमारो हन्ति स स्म याः ।न पुनः सांयुगीं ताः स्म कुमारो हन्ति सस्मयाः ॥ १७ ॥

19.18

निपीड्य तरसा तेन मुक्ताः काममनास्थया ।उपाययुर्विलक्षत्वं विद्विषो न शिलीमुखाः ॥ १८ ॥

19.19

तस्यावदानैः समरे सहसा रोमहर्षिभिः ।सुरैरशंसि व्योमस्थैः सह सारो महर्षिभिः ॥ १९ ॥

19.20

सुगन्धयद्दिशः शुभ्रमम्लानि कुसुमं दिवः ।भूरि तत्रापतत्तस्मादुत्पपात दिवं यशः ॥ २० ॥

19.21

सोढुं तस्य द्विषो नालमवयोधरवा रणम् ।ऊर्णुनाव यशश्च द्यामपयोधरवारणम् ॥ २१ ॥

19.22

केशप्रचुरलोकस्य पर्यस्कारि विकासिना ।शेखरेणेव युद्धस्य शिरः कुसुमलक्ष्मणा ॥ २२ ॥

19.23

सादरं युद्धमानापि तेनान्यनरसादरम् ।सा दरं पृतना निन्ये हीयमाना रसादरम् ॥ २३ ॥

19.24

इत्यालिङ्गतामालोक्य जयलक्ष्म्या झषध्वजम् ।क्रुद्धयेव क्रुधा सद्यः प्रपेदे चेदिभूपतिः ॥ २४ ॥

19.25

अहितानभि वाहिन्या स मानी चतुरङ्गया ।चचाल वल्ल्गत्कलभसमानीचतुरङ्गया ॥ २५ ॥

19.26

ततस्ततधनुर्मौर्वीविस्फारस्फारिनिःस्वनैः ।तूर्यैर्युगक्षये क्षुभ्यदकूपारानुकारिणी ॥ २६ ॥

19.27

सकारनानारकास कायसाददसायका ।रसाहवावाहसार नादवाददवादना ॥ २७ ॥

19.28

लोलासिकालियकुला यमस्यैव स्वसा स्वयम् ।चिकीर्षुरुल्लसल्लोहवर्मश्यामा सहायताम् ॥ २८ ॥

19.29

सासेनागमनारम्भे रसेनासीदनारता ।तारनादजनामत्त धीरनागमनामया ॥ २९ ॥

19.30

धूतधौतासयः प्रष्ठाः प्रतिष्ठन्तक्षमाभृताम् ।शौर्यनुरागनिकषः सा हि वेलानुजीविनाम् ॥ ३० ॥

19.31

दिवमिन्युधा गन्तुं कोमलामलसम्पदम् ।दधौ दधानो ऽसिलतां को ऽमलामलसम्पदम् ॥ ३१ ॥

19.32

कृतोरुवेगं युगपद्व्यजिगीषन्त सैनिकाः ।विपक्षं बाहुपरिघैर्जङ्घाभिरितरेतरम् ॥ ३२ ॥

19.33

वाहनाजनि मानासे साराजावनमा ततः ।मत्तसारगराजेभे भारीहावज्जनध्वनि ॥ ३३ ॥

19.34

निध्वनज्जवहारीभा भेजे रागरसात्तमः ।ततमानवजारासा सेना मानिजनाहवा ॥ ३४ ॥

19.35

अभग्नवृत्ताः प्रसभादाकृष्टा यौवनोद्धतैः ।चक्रन्दुरुच्चकैर्मुष्टिग्राह्यमध्या धनुर्लताः ॥ ३५ ॥

19.36

करेणुः प्रम्थितो ऽनेको रेणुर्घण्टाः सहस्रशः ।करेणुः शीकरो जज्ञे रेणुस्तेन शमं ययौ ॥ ३६ ॥

19.37

धृतप्रत्यग्रशृङ्गाररसरागरपि द्विपैः ।सरोषसम्भ्रमैर्बभ्रे रौद्र एव रणे रसः ॥ ३७ ॥

19.38

न तस्थौ भर्तृतः प्राप्तमानसम्प्रतिपत्तिषु ।रणैकसर्गेषु भयं मानसं प्रति पत्तिषु ॥ ३८ ॥

19.39

बाणाहितपूर्णतूणीरकोटरैर्धन्विशाखिभिः ।गोधाश्लिष्टभुजाशाखैरभूद्भीमा रणाटवी ॥ ३९ ॥

19.40

नानाजाववजानाना सा जनौघघनौजसा ।परानिहऽहानिराप तान्वियाततयान्विता ॥ ४० ॥

19.41

विषमं सर्वतोभद्रचक्रगोमूत्रिकादिभिः ।श्लोकैरिवमहाकाव्यं व्यूहैस्तदभवद्बलम् ॥ ४१ ॥

19.42

संहत्या सात्वतां चैद्यं प्रति भास्वरसेनया ।ववले योद्धुमुत्पन्नप्रतिमा स्वरसेन या ॥ ४२ ॥

19.43

विस्तीर्णमायामवती लोललोकनिरन्तरा ।नरेन्द्रमार्गं रथ्येव पपात द्विषतां बलम् ॥ ४३ ॥

19.44

वारणागगभीरा सा साराभीगगणारवा ।कारितारिवधा सेना नासेधा वारितारिका ॥ ४४ ॥

19.45

अधिनागं प्रजविनो विकसत्पिच्छचारवः ।पेतुर्बर्हिणदेशीयाः शङ्कवः प्राणहारिणः ॥ ४५ ॥

19.46

प्रवृत्तेविकसद्ध्वानंसाधनेप्यविषादिभिः ।ववृषेविकसद्दानंयुधमाप्यविषाणिभिः ॥ ४६ ॥

19.47

पुरः प्रयुक्तैर्युद्धं तच्चलितैर्लब्धशुद्धिभिः ।आलापैरिव गान्धर्वमदीप्यत पदातिभिः ॥ ४७ ॥

19.48

केनचित्स्वासिनान्येषां मण्डलाग्रानवद्यता ।प्रापे कीर्तिप्लुतमहीमण्डलाग्रानवद्यत ॥ ४८ ॥

19.49

विहन्तुं विद्विषस्तीक्ष्णः सममेव सुसंहतेः ।परिवारात्पृथक्चक्रे खड्गश्चात्मा च केनचित् ॥ ४९ ॥

19.50

अन्येन विदधे ऽरीणामतिमात्रा विलासिना ।उद्गूर्णेन चमूस्तूर्णमतिमात्राविलासिना ॥ ५० ॥

19.51

सहस्रपूरणः कश्चिल्लूनमूर्धासिना द्विषः ।तथोर्ध्व एव काबन्धीमभजन्नर्तनक्रियाम् ॥ ५१ ॥

19.52

शस्त्रव्रणमयश्रीमदलङ्करणभूषितः ।ददृशे ऽन्यो रावणवदलङ्करणभूषितः ॥ ५२ ॥

19.53

द्विषद्विशसनच्छेदनिरस्तोरुयुगो ऽपरः ।सिक्तश्चास्त्रैरुभयथा बभूवारुणविग्रहः ॥ ५३ ॥

19.54

भीमतामपरो ऽम्भोधिसमे ऽधित महाहवे ।दाक्षे कोपः शिवस्येव समेधितमहा हवे ॥ ५४ ॥

19.55

दन्तौश्चिच्छिदिरे कोपात्प्रतिपक्षं गजा इव ।परनिस्त्रिंशनिर्लूनकरवालाः पदातयः ॥ ५५ ॥

19.56

रणे रभसनिर्भिन्नद्विपपाटविकासिनि ।न तत्र गतभीः कश्चिद्विपपाट विकासिनि ॥ ५६ ॥

19.57

यावन्न सत्कृतैर्भर्तुः स्नेहस्यानृण्यमिच्छुभिः ।अमर्षादितरैस्तावत्तत्यजे युधि जीवितम् ॥ ५७ ॥

19.58

अयशोभिदुरालोके कोपधामरणादृते ।अयशोभिदुरा लोके कोपधा मरणादृते ॥ ५८ ॥

19.59

स्खलन्ती नक्वचित्तैक्ष्णादभ्यग्रफलशालिनी ।अमोचि शक्तिः शक्तिकैर्लोहजा न शरीरजा ॥ ५९ ॥

19.60

अपादि व्यापृतनयांस्तथा युयुधिरे नृपाः ।आप दिव्या पृतनया विस्मयं जनता यथा ॥ ६० ॥

19.61

स्वगुणैराफलप्राप्तेराकृष्य गणिका इव ।कामुकानिव नालीकांस्त्रिणन्ताः सहसामुचन् ॥ ६१ ॥

19.62

वाजिनः शत्रुसैन्यस्य समारब्धनवाजिनः ।वाजिनश्च शरा मध्यमविशन्द्रुतवाजिनः ॥ ६२ ॥

19.63

पुरस्कृत्य फलं प्राप्तैः सत्पक्षाश्रययशालिभिः ।कृतपुङ्खतया लेभे लक्षमप्याशु मार्गणैः ॥ ६३ ॥

19.64

रक्तश्रुतिं जपासूनसमरागामिषुव्यधात् ।कश्चित्पुरः सपत्नेषु समरागमिषुव्यधात् ॥ ६४ ॥

19.65

रयेण रणकाम्यन्तौ दूरादुपगतविभौ ।गतासुरन्तरा दन्ती वरण्डक इवाभवत् ॥ ६५ ॥

19.66

भूरिभिर्भारिभिर्भीरैर्भूभारैरभिरेभिरे ।भेरीरेभिभिरभ्राभैरभीरुभिरिभैरिभाः ॥ ६६ ॥

19.67

निशितासिलतालूनैस्तथा हस्तैर्न हस्तिनः ।युध्यमाना यथा दन्तैर्भग्नैरापुर्विहस्ततां ॥ ६७ ॥

19.68

निपीडनादिव मिथो दानतोयनारतम् ।वपुषामदयापातादिभानामभितो ऽगलत् ॥ ६८ ॥

19.69

रणाङ्गणं सर इव प्लावितं मदवारिभिः ।गजः पृथुकराकृष्टशतपत्रमलोडयत् ॥ ६९ ॥

19.70

शरक्षते गजे भृङ्गैः सविषादिविषादिनि ।रुतव्याजेन रुदितं तत्रासीदतिसीदति ॥ ७० ॥

19.71

अन्तकस्य पृथौ तत्र शयनीय इवाहवे ।दशनव्यसनादीयुर्मत्कुणत्वं मतङ्गजाः ॥ ७१ ॥

19.72

अभीकमतिकेनेद्धे भीतानन्दस्यनाशने ।कनत्सकामसेनाके मन्दकामकमस्यति ॥ ७२ ॥

19.73

दधतो ऽपि रणे भीममभीक्ष्णं भावमासुरम् ।हताः परैरभिमुखाः सुरभूयमुपाययुः ॥ ७३ ॥

19.74

येनाङ्गमूहे व्रणवत्सरुचा परतो ऽमरैः ।समत्वं स ययौ खड्गत्सरुचापरतो ऽमरैः ॥ ७४ ॥

19.75

निपातितसुहृत्स्वामिपितृव्यभ्रातृमातुलम् ।पाणिनीयमिवावलोकि धीरैस्तत्समराजिरम् ॥ ७५ ॥

19.76

अभावि सिन्ध्वा सन्ध्याभ्रसदृग्रुधिरतोयया ।हृते योद्धुं जनः पांशौ स दृग्रुधि रतो यथा ॥ ७६ ॥

19.77

विदलत्पुष्कराकीर्णाः पतच्छङ्खकुलाकुलाः ।तरत्पत्ररथा नद्यः प्रासर्पन्रक्तवारिजाः ॥ ७७ ॥

19.78

असृग्जनो ऽस्त्रक्षतिमानवमज्जवसादनम् ।रक्षःपिशाचं मुमुदे नवमज्जवसादनम् ॥ ७८ ॥

19.79

चित्रं चापैरपेतज्यैः स्फुरद्रक्तशतह्रदम् ।पयोदजालमिव तद्वीराशंसनमाबभौ ॥ ७९ ॥

19.80

बन्धौ विपन्ने ऽनेकेन नरेणेह तदन्तिके ।अशोचि सैन्ये घण्टाभिर्न रेणे हतदन्तिके ॥ ८० ॥

19.81

कृत्तैः कीर्णा मही रेजे दन्तैर्गात्रैश्च दन्तिनाम् ।क्षुण्णलोकासुभिर्मृत्योर्मुसलोलूखलैरिव ॥ ८१ ॥

19.82

युद्धमित्थं विधूतान्यमानवानभियो गतः ।चैद्यः परान्पराजिग्ये मानवानभियोगतः ॥ ८२ ॥

19.83

अथ वक्षोमणिच्छायाच्छुरितापीतवाससा ।स्फुरदिन्द्रधनुर्भिन्नतडितेव तडित्त्वता ॥ ८३ ॥

19.84

नीलेनानालनलिननिलीनोल्ललनालिना ।ललनालालनेनालं लीलालोलेन लालिना ॥ ८४ ॥

19.85

अपूर्वयेव तत्कालसमागमसकामया ।दृष्टेन राजन्वपुषा कटाक्षैर्विजयश्रिया ॥ ८५ ॥

19.86

विभावी विभवी भाभो विभाभावी विवो विभीः ।भवाभिभावी भावावो भवाभावो भुवो विभुः ॥ ८६ ॥

19.87

उपैतुकामैस्तत्पारं निश्चितैर्योगिभिः परैः ।देहत्यागकृतोद्योगैरदृश्यत परः पुमान् ॥ ८७ ॥

19.88

तं श्रिया घनयानस्तरुचा सारतया तया ।यातया तरसा चारुस्तनयानघया श्रितम् ॥ ८८ ॥

19.89

विद्विषो ऽद्विषुरुद्वीक्ष्य तथाप्यासन्निरेनसः ।अरुच्यमपि रोगघ्नं निसर्गादिव भेषजम् ॥ ८९ ॥

19.90

विदितं दिवि के ऽनीके तं यातं निजिताजिनि ।विगदं गवि रोद्धारो योद्धा यो नतिमेति नः ॥ ९० ॥

19.91

नियुज्यमानेन पुरः कर्मण्यतिगरीयसि ।आरोप्यमाणोरुगुणं भर्त्रा कार्मुकमानमत् ॥ ९१ ॥

19.92

तत्र बाणाः सुपरुषः समधीयन्त चारवः ।द्विषामभूत्सुपरुषस्तस्याकृष्टस्य चारवः ॥ ९२ ॥

19.93

पश्चात्कृतानामप्यस्य नराणामिव पत्रिणाम् ।योयो गुणेन संयुक्तः स स कर्णान्तमाययौ ॥ ९३ ॥

19.94

प्रपे रूपी पुरारेपाः परिपूरी परः परैः ।रोपैरपारैरुपरि पुपूरे ऽपि पुरो ऽपरैः ॥ ९४ ॥

19.95

दिङ्मुखव्यापिनस्तीक्ष्णान्ह्रदिनो मर्मभेदिनः ।चिक्षेपैकक्षणेनैव सायकानहितांश्च सः ॥ ९५ ॥

19.96

शरवर्षी महानादः स्फुरत्कार्मुककेतनः ।नीलच्छविरसौ रेजे केशवच्छलनीरदः ॥ ९६ ॥

19.97

न केवलं जनैस्तस्य लघुसंधायिनो धनुः ।मण्डलीकृतमोकान्ताद्बलमैक्षि द्विषामपि ॥ ९७ ॥

19.98

लोकालोकी कलो ऽकल्ककलिलो ऽलिकुलालकः ।कालो ऽकलो ऽकलिः काले कोलकेलिकिलः किल ॥ ९८ ॥

19.99

अक्षितारासु विव्याध द्विषतः स तनुत्रिणः ।दानेषु स्थूललक्ष्यत्वं न हि तस्य शरासने ॥ ९९ ॥

19.100

वररो ऽविवरो वैरिविवारी वारिरारवः ।विववार वरो वैरं वीरो रविरिवौर्वरः ॥ १०० ॥

19.101

मुक्तानेकशरं प्रणानहरद्भूयसां द्विषां ।तदीयं धनुरन्यस्य न हि सेहे सजीवताम् ॥ १०१ ॥

19.102

राजराजी रुरोजाजेरजिरे ऽजो ऽजरो ऽरजाः ।रेजारिजूरजोर्जार्जी रराजर्जुरजर्जरः ॥ १०२ ॥

19.103

उद्धतान्द्विषतस्तस्य निध्नतो द्वितयं ययुः ।पानार्थे रुधिरं धातौ रक्षार्थे भुवनं शराः ॥ १०३ ॥

19.104

क्रूरारिकारि कीरेककारकः कारिकाकरः ।कोरकाकारकरकः करीरः कर्करोर्ऽकरुक् ॥ १०४ ॥

19.105

विधातुमवतीर्णो ऽपि लघिमानमसौ भुवः ।अनेकमरिसंघातमकरोद्भूमिवर्धनम् ॥ १०५ ॥

19.106

दारी दरदरिद्रो ऽरिदारूदारो ऽद्रिदूरदः ।दूरादरौद्राददरद्रोदोरुद्दारुरादरी ॥ १०६ ॥

19.107

एकेषुणा सङ्गतिथान्द्विषो भिन्दन्द्रुमानिव ।स जन्मान्तररामस्य चक्रे सदृशमात्मनः ॥ १०७ ॥

19.108

शूरः शौरिरशिशिरैराशाशैराशु राशिशः ।शरारुः श्रीशरीरेशः शुशूरे ऽरिशिरः शरैः ॥ १०८ ॥

19.109

व्क्तासीदरितारिणां यत्तदीयास्तदा मुहुः ।मनोहृतो ऽपि हृदये लेगुरेषां न पत्रिणः ॥ १०९ ॥

19.110

नामाक्षराणां मलना मा भूद्भर्तुरतः स्फुटम् ।अगृह्णत पराङ्गनामसूनस्रं न मार्गणाः ॥ ११० ॥

19.111

आच्छिद्य योधसार्थस्य प्राणसर्वस्वमाशुगाः ।ऐकागारिकवद्भूमौ दूराज्जग्मुरदर्शनम् ॥ १११ ॥

19.112

भीमास्त्रराजिनस्तस्य बलस्य ध्वजराजिनः ।कृतघोराजिनश्चक्रे भुवः सरुधिरा जिनः ॥ ११२ ॥

19.113

मांसव्यधोचितमुखैः शून्यतां दधदक्रियम् ।शकुन्तिभिः शत्रुबलं व्यापि तस्येषुभिर्नभः ॥ ११३ ॥

19.114

दाददो दद्दुद्दादी दादादो दूददीददोः ।दुद्दादं दददे दुद्दे ददाददददो ऽददः ॥ ११४ ॥

19.115

प्लुतेभकुम्भोरसिजैर्हृदयक्षतिजन्मभिः ।प्रावर्तयन्नदीरस्रैर्द्विषां तद्योषितां च सः ॥ ११५ ॥

19.116

सदामदबलप्रायः समुद्धृरसो बभौ ।प्रतीतविक्रमः श्रीमन्हारिर्हरिरिवापरः ॥ ११६ ॥

19.117

द्विधा त्रिधा चतुर्धा च तमेकमपि शत्रवः ।पश्यन्तः स्पर्धया सद्यः स्वयं पञ्चत्वमाययुः ॥ ११७ ॥

19.118

सदैव संपन्नवपू रणेषु स दैवसंपन्नवपूरणेषु ।महो दधे ऽस्तारि महानितान्तं महोदधेस्तारिमहा नितान्तम् ॥ ११८ ॥

19.119

इष्टं कृत्वार्थं पत्रिणः शार्ङ्गपाणेर् एत्याधोमुख्यं प्रविशन्भूमिमाशु ।शुद्धया युक्तानां वैरिवर्गस्य मध्ये भर्त्रा क्षिप्तानामेतदेवानुरूपम् ॥ ११९ ॥

19.120

सत्वं मानविशिष्टमाजिरभसादालम्ब्य भव्यः पुरो लब्धाघक्षयशुद्धिरुद्धरतरश्रीवत्सभूमिर्मुदा ।मुक्त्वा काममपास्तभीः परमृगव्याधः स नादं हरेर् एकौघैः समकालमभ्रमुदयी रोपैस्तदा तस्तरे ॥ १२० ॥

20.1

मुखमुल्लसितत्रिरेखमुच्चैर्भिदुरभ्रूयुगभीषणं दधानः ।समिताविति विक्रमानमृष्यन्गतभीराह्वतचेदिराण्मुरारिम् ॥ १ ॥

20.2

शितचक्रनिपातसंप्रतीक्ष्यं वहतः स्कन्धगतं च तस्य मृत्युम् ।अभिशौरि रथो ऽथनोदिताश्वः प्रययौ सारथिरूपया नियत्या ॥ २ ॥

20.3

अभिचैद्यमगाद्रथो ऽपि शौरेरवनिं जागुडकुङ्कुमाभिताम्रैः ।गुरनेमिनिपीडनावदीर्णव्यसुदेहस्रुतशोणितैर्विलिम्पन् ॥ ३ ॥

20.4

स निरायतकेतनांशुकान्तः कलनिक्वाणकरालकिङ्किणीकः ।विरराज रिपुक्षयप्रतिज्ञामुखरो मुक्तशिखः स्वयं नु मृत्युः ॥ ४ ॥

20.5

सजलाम्बुधरारवानुकारी ध्वनिरापूरितदिङ्मुखो रथस्य ।प्रगुणीकृतकेकमूर्ध्वकण्ठैः शितिकण्ठैरुपकर्णयाम्बभूवे ॥ ५ ॥

20.6

अभिवीक्ष्य विदर्भराजपुत्रीकुचकाश्मीरजचिह्नमच्युतोरः ।चिरसेवितयापि चेदिराजः सहसावाप रुषा तदैव योगम् ॥ ६ ॥

20.7

जनिताशनिशब्दशङ्कमुच्चैर्धनुरास्फालितमध्वनन्नृपेण ।चपलानिलचोद्यमानकल्पक्षयकालाग्निशिखानिभस्फुरज्ज्यम् ॥ ७ ॥

20.8

समकालमिवाभिलक्षणीयग्रहसंधानविकर्षणापवर्गैः ।अथ साभिसारं शरैस्तरस्वी स तिरस्कर्तुमुपेन्द्रमध्यवर्षत् ॥ ८ ॥

20.9

ऋजुताफलयोगशुद्धिभाजां गुरुपक्षाश्रयिणां शिलीमुखानाम् ।गुणिना नतिमागतेन सन्धिः सह चापेन समञ्जसो बभूव ॥ ९ ॥

20.10

अविषह्यतमे कृताधिकारं वशिना कर्मणि चेदिपार्थिवेन ।अरसद्धनुरुच्चकैर्दृढार्तिप्रसभाकर्षणवेपमानजीवम् ॥ १० ॥

20.11

अनुसन्ततिपातिनः पटुत्वं दधतः शुद्धिभृतो गृहीतपक्षाः ।वदनादिव वादिनो ऽथ शब्दाः क्षितिभर्तुर्धनुषः शराः प्रसस्रुः ॥ ११ ॥

20.12

गवलासितकान्ति तस्य मध्यस्थितघोरायतबाहुदण्डनासम् ।ददृशे कुपितान्तकोन्नमद्भ्रूयुगभीमाकृति कार्मुकं जनेन ॥ १२ ॥

20.13

तडिदुज्ज्वलजातरूपपुङ्खैः खमयःश्याममुखैरभिध्वनद्भिः ।जलदैरिव रंहसा पतद्भिः पिदधे संहतिशालिभिः शरौघैः ॥ १३ ॥

20.14

शितशल्यमुखावदीर्णमेघक्षरदम्भः स्फुटतीव्रवेदनानाम् ।स्रवदस्रुततीव चक्रवालं ककुभामौर्णविषुः सुवर्णपुङ्खाः ॥ १४ ॥

20.15

अमनोरमतां यती जनस्य क्षणमालोकपथान्नभः सदां वा ।रुरुधे पिहिताहिमद्युतिर्धीर्विशिखैरन्तरिता च्युता धरित्त्री ॥ १५ ॥

20.16

विनिवारितभानुतापमेकं सकलस्यापि मुरद्विषो बलस्य ।शरजालमयं समं समन्तादुरु सद्मेव नराधिपेन तेने ॥ १६ ॥

20.17

इति चेदिमहीभृता तदानीं तदनीकं दनुसूनुसूदनस्य ।वयसमिव चक्रमक्रियाकं परितो ऽरोधि विपाटपञ्चरेण ॥ १७ ॥

20.18

इषुवर्षमनेकमेकवीरस्तदरिप्रच्युतमच्युतः पृषत्कैः ।अथ वादिकृतं प्रमाणमन्यैः प्रतिवादीव निराकरोत्प्रमाणैः ॥ १८ ॥

20.19

प्रतिकुञ्चितकूर्परेण तेन श्रवणोपान्तिकनीयमानगव्यम् ।ध्वनति स्म धनुर्घनान्तमत्तप्रचुरक्रौञ्चरवानुकारमुच्चैः ॥ १९ ॥

20.20

उरसा विततेन पातितांसः स मयूराञ्चितमस्तकस्तदानीम् ।क्षणमालिखितो नु सौष्ठवेन स्थिरपूर्वापरमुष्टिराबभौ वा ॥ २० ॥

20.21

ध्वनतो नितरां रयेण गुर्व्यस्तडिदाकारचलद्गुणादसंख्याः ।इषवो धनुषः सशब्दमाशु न्यपतन्नम्बुधरादिवाम्बुधराः ॥ २१ ॥

20.22

शिखरोन्नतनिष्ठुरांसपीठः स्थगयन्नेकदिगन्तमायतान्तः ।निरवर्णि सकृत्प्रसारितो ऽस्य क्षितिभर्तेव चमूभिरेकबाहुः ॥ २२ ॥

20.23

तमकुण्ठमुखाः सुपर्णकेतोरिषवः क्षिप्तमिषुव्रजं परेण ।विभिदामनयन्त कृत्यपक्षं नृपतेर्नेतुरिवायथार्थवर्णाः ॥ २३ ॥

20.24

दयितैरिव खण्डिता मुरारेर्विशिखैः संमुखमुज्ज्वलाङ्गलेखैः ।लघिमानमुपेयुषी पृथिव्यां विफला शत्रुशरावलिः पपात ॥ २४ ॥

20.25

प्रमुखे ऽभिहताश्च पत्रवाहाः प्रसभं माधवमुक्तवत्सदन्तैः ।परिपूर्णतरं भुवो गतायाः परतः कातरवत्प्रतीपमीयुः ॥ २५ ॥

20.26

इतरेतरत्सन्निकर्षजन्मा गलसंघट्टविकीर्णविस्फुलिङ्गः ।पटलानि लिहन्वलाहकानामपरेषु क्षणमज्ज्वलत्कृशानुः ॥ २६ ॥

20.27

शरदीव शरश्रिया विभिन्ने विभुना शत्रुशिलीमुखाभ्रजाले ।विकसन्मुखवारिजाः प्रकामं बभुराशा इव यादवध्वजिन्यः ॥ २७ ॥

20.28

स दिवं समचिच्छदच्छरौघैः कृततिग्मद्युतिमण्डलापलापैः ।ददृशे ऽथ च तस्य चापयष्ट्यामिषुरेकैव जनै सकृद्विसृष्टा ॥ २८ ॥

20.29

भवति स्फुटमागतो विपक्षान्न सपक्षो ऽपि हि निर्वृतेर्विधाता ।शिशुपालबलानि कृष्णमुक्तः सुतरां तेन ततापं तोमरौघः ॥ २९ ॥

20.30

गुरुवेगविराविभिः पतत्रैरिषवः काञ्चनपिङ्गलभासः ।विनतासुतवत्तलं भुवः स्म व्यथितभ्रान्तभुजङ्गमं विशन्ति ॥ ३० ॥

20.31

शतशः परुषाः पुरो विशङ्कं शिशुपालेन शिलीमुखाः प्रयुक्ताः ।परमर्मभिदो ऽपि दानवारेरपराधा इव न व्यथां वितेनुः ॥ ३१ ॥

20.32

विहिताद्भुतलोकसृष्टिमाये जममिच्छन्किल मायया मुरारौ ।भुवनक्षयकालयोगनिद्रे नृपतिः स्वापनमस्त्रमाजहार ॥ ३२ ॥

20.33

सलिलार्द्रवराहदेहनीलो विदधद्भास्करमर्थशून्यसंज्ञम् ।प्रचलायतलोचनारविन्दं विदधे तद्बलमन्धकारः ॥ ३३ ॥

20.34

गुरवो ऽपि निषद्य यन्निदद्रुर्धनुषि क्ष्मापतयो न वाच्यमेतत् ।क्षयितापदि जाग्रतो ऽपि नित्यं ननु तत्रैव हि ते ऽभवन्निषण्णाः ॥ ३४ ॥

20.35

श्लथतां व्रजतस्तथा परेषामगद्धारणाशक्तिमुज्झतः स्वाम् ।सुगृहीतमपि प्रमदभाजां मनसः शास्त्रमिवामस्त्रमग्रपाणेः ॥ ३५ ॥

20.36

उचितस्वपनो ऽपि नीरराशौ स्वबलाम्भोनिधिमध्यगस्तदीनीम् ।भुवनत्रयकार्यजागरूकः स परं तत्र परः पुमानजागः ॥ ३६ ॥

20.37

अथसूर्यरुचीव तस्य दृष्टावुद्भूत्कौस्तुभदर्पणं गतायाम् ।पटुः धाम ततो न चाद्भुतं तद्विभुरिन्द्वर्कविलोचनः किलासौ ॥ ३७ ॥

20.38

महतः प्रणतेष्विव प्रसादः स मणेरंशुचयः ककुंमुखेषु ।व्यकसद्विकसद्विलोचनेभ्यो दददालोकमनाविलं बलेभ्यः ॥ ३८ ॥

20.39

प्रकृतिं प्रतिपादुकैश्च पादैश्चक्रूषे भानुमतः पुनः प्रसर्तुम् ।तमसो ऽभिभवादपास्य मूर्च्छामुपजीवत्सहसैव जीवलोकः ॥ ३९ ॥

20.40

घनसंतमसैर्जवेन भूयो यदुयोधैर्युधि रेधिरे द्विषन्तः ।ननु वारिधरोपरोधमुक्तः सुतरामुत्तपते पतिः प्रभाणाम् ॥ ४० ॥

20.41

व्यवहार इवानृताभियोगं तिमिरं निर्जितवत्यथप्रकाशे ।रिपुरुल्बणभीमभोगभाजां भुजगानां जननीं जजाप विद्याम् ॥ ४१ ॥

20.42

पृथुदर्विभृतस्ततः फणीन्द्रा विषमाशीभिरनारतं वमन्तः ।अभवन्युगपद्विलोलजिह्वायुगलीढोभयसृक्कभागमाविः ॥ ४२ ॥

20.43

कृतकेशविडम्बनैर्विहायो विजयं तत्क्षणमिच्छुभिश्छलेन ।अमृताग्रभुवः पुरेव पुच्छं बडवाभर्तुरवारि काद्रवेयैः ॥ ४३ ॥

20.44

दधतस्तनिमानमानपूर्व्या बभुरक्षिश्रवसो मुखे विशालाः ।भरतज्ञकविप्रणीतकाव्यग्रथिताङ्का इव नाटकप्रपञ्चाः ॥ ४४ ॥

20.45

सविषश्वसनोद्धतोरुधूमव्यवधिम्लानमरीचि पन्नगानाम् ।उपरागवतेव तिग्मभासा वपुरौदुम्बरमण्डलाभमूहे ॥ ४५ ॥

20.46

शिखिपिच्छकृतध्वजावचूडक्षणसाशङ्कविवर्तमानभोगाः ।यमपाशवदाशुबन्धनाय न्यपतन्वृष्णिगणेषु लेलिहानाः ॥ ४६ ॥

20.47

पृथुवारिधिवीचिमण्डलान्तर्विलसत्फेनवितानपाण्डुराणि ।दधति स्म भुजङ्गमाङ्गमध्ये नवनिर्मोकरुचिं ध्वजांशुकानि ॥ ४७ ॥

20.48

कृतमण्डलबन्धमुल्लसद्भिः शिरसि प्रत्युरसं विलम्बमानैः ।व्यरुचज्जनता भुजङ्गभोगैर्दलितेन्दीवरमालभारिणीव ॥ ४८ ॥

20.49

परिवेष्टितमूर्तयश्च मूलादुरगैराशिरसः सरत्नपुष्पैः ।दधुरायतवल्लिवेष्टितानामुपमानं मनुजा महीरुहाणाम् ॥ ४९ ॥

20.50

बहुलाञ्जनपङ्कपट्टनीलद्युतयो देहमितस्ततः श्रमन्तः ।दधिरे फणिनस्तुरङ्गमेषु स्फुटपल्याणनिबद्धवर्ध्रलीलाम् ॥ ५० ॥

20.51

प्रसृतं रभसादयोभिनीला प्रतिपदं परितो ऽभिवेष्टयन्ती ।तनुरायतिशालिनी महाहेर्गजमन्दुरिव निश्चलं चकार ॥ ५१ ॥

20.52

अथ सस्मितवीक्षितादवज्ञाचलितैकोन्नमितभ्रु माधवेन ।निजकेतुशिरःश्रितः सुपर्णादुदपप्तन्नयुतानि पक्षिराजाम् ॥ ५२ ॥

20.53

द्रुतहेमरुचः खगाः खगेन्द्रादलघूदीरितनादमुत्पतन्तः ।क्षणमैक्षिषतोच्चकैश्चमूभिर्ज्वलतः सप्तरुचेरिव स्फुलिङ्गाः ॥ ५३ ॥

20.54

उपमानमलाभि लोलपक्षक्षणविक्षिप्तमहाम्बुवाहमत्स्यैः ।गगनार्णवमन्तरासुमेरोः कुलजानां गरुडैरिलाधराणाम् ॥ ५४ ॥

20.55

पततां परितः परिस्फुरद्भिः परिपिङ्गीकृतदिङ्मुखैर्मयूखैः ।सुतरामभवद्दुरीक्ष्यबिम्बस्तपनस्तत्किरणैरिवात्मदर्शः ॥ ५५ ॥

20.56

दधुरम्बुधिमन्थनाद्रिमन्थभ्रमणायस्तफणीन्द्रपित्तजानाम् ।रुचमुल्लसमानवैनतेयद्युतिभिन्नाः फणभारिणो मणीनाम् ॥ ५६ ॥

20.57

अभितः क्षुभिताम्बुराशिधीरध्वनिराकृष्टसमूलपादपौघः ।जनयन्नभवद्युगान्तशङ्कामनिलो नागविपक्षपक्षजन्मा ॥ ५७ ॥

20.58

प्रचलत्पतगेन्द्रपत्रवातप्रसभोन्मूलितशैलदत्तमार्गैः ।भयविह्वलमाशु दन्दशूकैर्विवशैराविविशे स्वमेव धाम ॥ ५८ ॥

20.59

खचरैः क्षयमक्षये ऽहिसैन्ये सुकृतैर्दुष्कृतवत्तदोपनीते ।अयुगाचिरिव ज्वलन्नुषाथो रिपुरौदर्चिषमाजुहाव मन्त्रम् ॥ ५९ ॥

20.60

सहसा दधदुद्धताट्टहासश्रियमुत्त्रासितजन्तुना स्वनेन ।वियतायतहेतिबाहुरुच्चैरथ वेताल इवोत्पपात वह्निः ॥ ६० ॥

20.61

चलितोद्धतधूमकेतनो ऽसौ रभसादम्बररोहिरोहिताश्वः ।द्रुतमारुतसारथिः शिखावान्कनकस्यन्दनसुन्दरश्चचाल ॥ ६१ ॥

20.62

ज्वलदम्बरकोटरान्तरालं बहुलार्द्राम्बुदपत्रबद्धधूमम् ।परिदीपितदीर्घकाष्ठमुच्चैस्तरुवद्विश्वमुवोष जातवेदाः ॥ ६२ ॥

20.63

गुरुतापविशुष्यदम्बुशुभ्राः क्षणमालग्नकृशानुताम्रभासः ।स्वमसारतया मषीभवन्तः पुनराकारमवापुराम्बुवाहाः ॥ ६३ ॥

20.64

ज्वलितानललोलपल्लवान्ताः स्फुरदष्टापदपत्रपीतभासः ।क्षणमात्रभवामभावकाले सुतरामापुरिवायतिं पताकाः ॥ ६४ ॥

20.65

निखिलामिति कुर्वतश्चिरायद्रुतचामीकरचारुतामिव द्याम् ।प्रतिघातसमर्थमस्त्रमग्नेरथ मेघङ्करमस्मरन्मुरारिः ॥ ६५ ॥

20.66

चतुरम्बुधिगर्भधीरकुक्षेर्वपुषः सन्धिषु लीनसर्वसिन्धोः ।उदगुः सलिलात्मनस्त्रिधाम्नो जलवाहावलयः शिरोरुहेभ्यः ॥ ६६ ॥

20.67

ककुभः कृतनादमास्तृणन्तस्तिरयन्तः पटलानि भानुभासम् ।उदनंसिषुरभ्रमभ्रसङ्घाः सपदि श्यामलिमानमानयन्तः ॥ ६७ ॥

20.68

तपनीयनिकर्षराजिगौरस्फुरदुत्तालतडिच्छटाट्टहासम् ।अनुबद्धसमुद्धताम्बुवाहध्वनिताडम्बरमम्बरं बभूव ॥ ६८ ॥

20.69

सवितुः परिभावुकैर्मरीचीनचिराभ्यक्तमतङ्गजाङ्गभाभिः ।जलदैरभितः स्फुरद्भिरुच्चैर्विदधे केतनतेव धूमकेतोः ॥ ६९ ॥

20.70

ज्वलतः शमनाय चित्रभानोः प्रलयाप्लावमिवाभिदर्शयन्तः ।ववृषुर्वृषनादिनो नदीनां प्रतटारोपितवारि वारिवाहाः ॥ ७० ॥

20.71

मधुरैरपि भूयसा स मेध्यैः प्रथमं प्रत्युत वारिभिर्दिदीपे ।पवमानसखस्ततः क्रमेण प्रणयक्रोध इवाशमद्विवादैः ॥ ७१ ॥

20.72

परितः प्रसभेन नीयमानः शरवर्षैरवसायमाश्रयाशः ।प्रबलेषु कृती चकार विद्युद्व्यपदेशेन घनेष्वनुप्रवेशम् ॥ ७२ ॥

20.73

प्रयतः प्रशमं हुताशनस्य क्वचिदालक्ष्यत मुक्तमूलमर्चिः ।बलभित्प्रहितायुधाभिघातात्त्रुटितं पत्रिपतेरिवैकपत्रम् ॥ ७३ ॥

20.74

व्यगमन्सहसा दिशां मुखेभ्यः शमयित्वा शिखिनाङ्गनाघनौघाः ।उपकृत्यनिसर्गतः परेषामुपरोधं न हि कुर्वते महान्तः ॥ ७४ ॥

20.75

कृतदाहमुदर्चिषः शिखाभिः परिषिक्तं मुहुरम्भसा नवेन ।विहिताम्बुधरव्रणं प्रपेदे गगनं तापितपायितासिलक्ष्मीम् ॥ ७५ ॥

20.76

इति नरपतिरस्त्रं यद्यदाविश्चकार प्रकुपित इव रोगः क्षिप्रकारी विकारम् ।भिषगिव गुरुदोषच्छेदिनोपक्रमेण क्रमविदथ मुरारिः प्रत्यहंस्तत्तदाशु ॥ ७६ ॥

20.77

शुद्धिं गतैरपि परामृजुभिर्विदित्वा बाणैरजय्यमविघट्टितमर्मभिस्तम् ।मर्मातिगैरनृजुभिर्नितरामशुद्धैर् वाक्सायकैरथ तुतोद तदा विपक्षः ॥ ७७ ॥

20.78

राहुस्त्रीस्तनयोरकारि सहसा येनाश्लथालिङ्गनव्यापारैकविनोददुर्ललितयोः कार्कश्यलक्ष्मीर्वृथा ।तेनाक्रोशत एव तस्य मुरजित्तत्काललोलानलज्वालापल्लवितेन मूर्धविकलं चक्रेण चक्रे वपुः ॥ ७८ ॥

20.79

श्रिया जुष्टं दिव्यैः सपटहरवैरन्वितं पुष्पवर्षैर् वपुष्टचैद्यस्य क्षणमृषिगणैः स्तूयमानं निरीय ।प्रकाशेनाकाशे दिनकरकरान्विक्षिपद्विस्मिताक्षैर् नरेन्द्रैरौपेन्द्रं वपुरथ विशद्धाम वीक्षांबभूवे ॥ ७९ ॥